pic 365.475

EPHEMERIDES SACRARUM DISCIPLINARUM FACULTATIS THEOLOGICAE—PHILOSOPHICAE IN UNIVERSITATE VYTAUTI MAGNI KAUNAE

SOTER

Religijos mokslų laikraštis

XV METAI 1938 Nr. 2 (27)

Leidžia V. D. Universiteto Teologijos — Filosofijos Fakultetas

Teol.-Filosofijos Fakulteto leidiniai

I. Knygos

1. P. Malakauskis, Moterystės teisės[2], Kaunas 1932, 511, 4 lt.
2. P. Būčys, Teologijos enciklopedijos kursas, Marijampolė 1925 (nebėra).
3. J. Eretas, Henrich Seuse, Kaunas 1929, 64, 0,50 lt.
4. J. Eretas, Meister Eckehart, Kaunas 1930, 146, 1 lt.
5. J. Eretas, Jonas Tauleris, Kaunas 1930, 128, 1 lt.
6. J. Grinius, O. V. Milašius — poetas, Kaunas 1930, 196, 2 lt.
7. Pr. Kuraitis, Pagrindiniai gnoseologijos klausimai, Kaunas 1930, 104, 1 lt.
8. P. Malakauskis, Viešosios bažnytinės teisės, Kaunas 1931, 268, 0,50 lt.
9. Ant. Maliauskis, Teodiceja, Kaunas 1931, 180, 2 lt.
10. J. Eretas, Vokiečių literatūros istorija, Kaunas 1931, 250, 3 lt.
11. Pr. Venckus, Fundamentalinės teologijos paskaitos, Kaunas 1932, 40, 0,50 lt. (įvadas); Kaunas 1931, 1 dal. 192, 2 lt.; Kaunas 1935, 4 dal. 84, 1 lt.
12. Pr. Kuraitis, Ontologija, Kaunas 1931, I 207, 2 lt.; Kaunas 1933, II 168, 2 lt.
13. P. Malakauskis, Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, 117, 1 lt.
14. P. Malakauskis, Bažnytinė cenzūra ir draudžiamosios knygos, Kaunas 1931, 0,50 lt.
15. J. Grinius, Putino lirika, Kaunas 1932, 108, 1 lt.
16. P. Malakauskis, Bažnytinės teisės (įvadas), Kaunas 1932, 120, 1 lt.
17. J. Eretas, Goethe, Kaunas 1933, 286, 3 lt.
18. P. Malakauskis, Baudžiamosios teisės[2], Kaunas 1934, 335, 3 lt.
19. P. Malakauskis, Prigimtinė teisė[2], Kaunas 1936, 168, 1,50 lt.
20. Z. Ivinskis, Lietuvos prekyba su Prūsais, Kaunas 1934, 1 dal. 208, 3 lt.
21. St. Šalkauskis, Bendrieji pedagogikos pagrindai[2], Kaunas 1935, 53, 0,50 lt.
22. St. Gruodis, Negimusios gyvybės panaikinimas, Kaunas 1935, 130, 1 lt.
23. Ant. Maliauskis, Etika, Kaunas 1935, 1 dal. 192, 2 lt.
24. Ant. Maceina, Kultūros filosofijos įvadas, Kaunas 1936, 224, 2 lt.
25. J. Ambrazevičius, Vaižgantas, Kaunas 1936, 192, 2 lt.
26. P. Malakauskis, Dvi numirusių vietos — kapinės ir krematorija, Kaunas 1936, 54, 0,25 lt.
27. P. Malakauskis, Laidojimas, Kaunas 1937, 104, 0,50 lt.
28. P. Malakauskis, Bažnytinės asmeninės teisės, Kaunas 1939, 149, 0,50 lt.

EPHEMERIDES SACRARUM DISCIPLINARUM FACULTATIS THEOLOGICAE—PHILOSOPHICAE IN UNIVERSITATE VYTAUTI MAGNI KAUNAE

SOTER

Religijos mokslų laikraštis

XV METAI **1 9 3 8** **Nr. 2 (27)**

Leidžia V. D. Universiteto Teologijos — Filosofijos Fakultetas

DR. P. MALAKAUSKIS

Bažnytinės pareigos

(De officiis ecclesiasticis)

I. BENDRIEJI DALYKAI

1. Apibrėžimas

1. Bažnytinės pareigos (officium ecclesiasticum) plačiąja prasme vadinasi bet kurios pareigos, kurios turi dvasinį tikslą (officium ecclesiasticum lato sensu est quodlibet munus quod in spiritualem finem legitime exercetur — kan. 145, § 1). Plačiau kalbant, bažnytinės pareigos plačiąja prasme yra bet kurios tos pareigos, kurių tikslas yra Dievo garbė ir sielų gerovė, ir kurios einamos kanonų normomis.

Bažnytinėms pareigoms plačiąja prasme reikia štai ko:

1) Pareigos turi turėti dvasinį tikslą. Tai Dievo garbė ar sielų gerovė. Be to, kalbamuoju tikslu gali eiti net Bažnyčios nauda ir reikalas. Tuo šios pareigos skiriasi nuo pasaulinių pareigų.

2) Pareigos turi būti bažnytinės arba priklausyti Bažnyčiai.

3) Pareigos einamos kanonų normomis — normomis visuotinėmis ar bent dalinėmis.

Atbulai, bažnytinėms pareigoms plačiąja prasme nereikia objektyvinio patvarumo. Jas galima kurti laikinai, pvz., metams, keliems mėnesiams ir t. t. Be to, bažnytinėms pareigoms plačiąja prasme nereikia šventimų ar jurisdikcijos. Galop, bažnytines pareigas plačiąja prasme gali eiti bet kurie dvasiškiai ir kartais net pasaulininkai. Pirmųjų pavyzdžiai — vienuolių nuodėmklausis, tikybos dėstytojas ir vikaras padėjėjas. Antrųjų pavyzdžiai — zakristijonas ir vargonininkas.

2. Bažnytinės pareigos suglaustąja prasme vadinasi tos pareigos, kurios yra patvariai įsteigtos Dievo ar bažnytinėmis teisėmis ir suteikiamos kanonų normomis, ir kuriose glūdi ar kurios turi bent kiek bažnytinės šveitimų ar jurisdikcijos valdžios (officium ecclesiasticum stricto sensu est munus ordinatione sive divina sive ecclesiastica stabiliter constitutum, ad normam sacrorum canonum conferendum, aliquam saltem secumferens participationem ecclesiasticae potestatis sive ordinis sive iurisdictionis—kan. 145, § 1).

Bažnytinių pareigų suglaustąja prasme esminiai elementai yra keturi:

1) Dievo ar bažnytinių teisių įkūrimas. Pirmųjų teisių — papatas ir in genere episkopatas. Antrųjų teisių — kitos bažnytinės pareigos, pvz., dekanas, klebonas ir vikaras bendradarbis. Atbulai, bažnytinėmis pareigomis suglaustąja prasme negalima vadinti tų pareigų, kurias įkuria pasaulininkai ir pasaulinė valdžia kuriam nors dvasiniam tikslui. Tai tik pasaulinės pareigos.

2) Objektyvinis patvarumas. Vadinasi, pačios pareigos turi būti nuolatinės, amžinos (officium perpetuum). Atbulai, laikinių ir „ad beneplaticum superioris" pareigų negalima vadinti bažnytinėmis pareigomis suglaustąja prasme. Toliau, objektyvinis patvarumas reiškia tai, kad pareigos nepriklauso savo įsteigėjo teisių, arba jurisdikcijos ir paties steigėjo pakitėjimo — įkurtos, ir egzistuoja, nors įkūrėjo jau nebėra ir t. t. Atbulai, bažnytinėms pareigoms suglaustąja prasme nereikia subjektyvinio patvarumo, t. y. nereikia, kad pareigų ėjėjas, pareigūnas būtų patvariai ar amžinai skiriamas arba būtų nepašalinamas. Net nesant pareigūno, pareigos tik vakuoja — vakuoja, bet egzistuoja.

3) Kanoninis suteikimas. Vadinasi, bažnytines pareigas suglaustąja prasme suteikti tegali kompetentingas vyresnysis tam tikru būdu ir su visomis nuolatinėmis teisėmis, privilegijomis ir priedermėmis. Pamatas — šios pareigos priklauso viešosioms bažnytinėms teisėms ir todėl negali priklausyti vien vyresniųjų nuožiūros.

4) Bažnytinė valdžia. Ji gali būti šventimų ar jurisdikcijos.

Šventimų — sakramentinė ar liturginė valdžia. Tik šventimų funkcijos turi skirtis nuo tų funkcijų, kurios gaunamos, įšventinant dvasiškį, arba stačiai iš šventimų. Jos turi būti specijaliai atskirtos. Pamatas — šventimai patys nesudaro ir neduoda bažnytinių pareigų, o pareigos duodamos įšventintiems. Kalbamųjų pareigų pavyzdžiai — bažnyčios rektorius, kalėjimo kapelionas ir „servitium canonici in choro".

Jurisdikcijos — įstatymų leidyba, teisiamoji valdžia ir vykdomoji valdžia (valdomoji, administratyvinė ir verčiamoji). Nesvarbu, ar jurisdikcijos valdžia yra išorinės srities, pvz., klebonas, ar abiejų sričių, pvz., rezidencinis vyskupas. Užtenka net šiek tiek jurisdikcijos. Pavyzdžiai — apaštališkasis nuncijus ir seminarijos nuodėmklausis.

5) Paprastoji valdžia. Jos negali kitas pareigų skyrėjas savo nuožiūra susiaurinti ir paplėsti. Išimtis — jei tai daryti teisėmis leidžiama. Pvz., generalinio vikaro teises galima modifikuoti tam tikru mandatu. Atbulai, bažnytinėms pareigoms suglaustąja prasme neužtenka vien įgaliotos galios. Paskutiniosios tegali eiti priedu, nors jų gali būti kur kas daugiau už paprastąją valdžią.

Jei trūksta kurio nors kalbėtųjų dalykų, tai nebe bažnytinės pareigos

suglaustąja prasme. Tai tėra įgaliojimas, mandatas, „munus" ar daugiausia bažnytinės pareigos plačiąja prasme.

3. Kan. 145, § 2: „Teisėse bažnytinės pareigos suprantamos suglaustąja prasme,nebent kas kita matyti iš kalbos konteksto".

2. Padalinimas

Bažnytinės pareigos skirstomos:

1) Aukštosios (off. maiora) ir žemosios (off. minora) — pagal tai, ar turi visišką paprastąją jurisdikciją, arba vyskupinę valdžią, pvz., rezidencinis vyskupas ir prelatas nullius, ar tokios valdžios neturi, k. a. klebonai ir katedrų kapitulų kanauninkai.

2) Beneficinės arba beneficijos ir nebenefinės arba stačiai pareigos. Pirmosios vadinasi tos, už kurių ėjimą nustatytos nuolatinės ar patvarios kurios įplaukos iš tam tikrų turtų ar šaltinių dvasiškiui tinkamai pragyventi. Tai, pvz., parapinis klebonas. Antrosios — kai nėra nustatyta tokių įplaukų ar įplaukos nėra tikrai numatytos. Pavyzdžiu gali eiti vikaras bendradarbis. Tuo beneficijos labiausiai ir skiriasi nuo stačiai pareigų, ir kadangi tas beneficijų skirtumas yra materijalinis, tai apie beneficijas teisingai kalbama realinių teisių Kodekso I. C. dalyje, būtent, III kn.

3) Laisvaiskiriamos arba stačiai skiriamos (off. collativum), renkamos (off. electivum) ir pristatomos (off. praesentatum). Tai priklauso nuo to, ar asmenys pareigoms eiti skiriami, ar renkami, ar kieno nors pristatomi.

4) Rezervuotos ir nerezervuotos. Pirmąsias skirti yra sau rezervavęs šv. tėvas. Antrosios suteikiamos paprastąja tvarka.

5) Paprastosios (off. saeculare) ir vienuolių (off. religiosum). Pirmosios vadinasi tos, kurios savo prigimtimi, fundacijos normomis, kanoniniais statutais ar bent įpročiu įprastai suteikiamos dvasiškiams nevienuoliams. Pavyzdys — generalinis vikaras. Antrasis — kai skiriami dvasiškiai vienuoliai. Tai labiausiai pačių vienuolių pareigos.

Pasakyta įprastai — jei į kurias pareigas skiriamas vienuolis išimties keliu, tai nesuardo paprastųjų pareigų charakteriaus.

6) Rezidencinės arba dvilypės (off. residenciale seu duplex) ir nerezidencinės arba paprastos (off. simplex) — pagal tai, ar reikia ar nereikia reziduoti pareigų vietoje. Rezidencinės pareigos labiausiai yra beneficijos.

7) Sielų ganymo (curata) ir be sielų ganymo (non curata). Tai priklauso nuo to, ar reikia dirbti sielų ganymo darbą, pvz., klebonas, ar to nereikia, k. a. generalinis vikaras.

Pastebėjimas. — Čia tekalbama apie nebeneficines arba paprastas bažnytines pareigas. Apie beneficijas, kaip sakyta, kalbama Kodekso I. C. kn. III. Bet kas čia pasakyta apie nebeneficines pareigas, tas pat taikytina taip pat beneficijoms (kan. 146).

II. ĮKŪRIMAS, PAKEITIMAS IR PANAIKINIMAS

1. Bažnytinių pareigų įkūrimas (erectio) vadinasi visai naujas ir visiškas jų įsteigimas. Jei atstatomos panaikintos bažnytinės pareigos, tai vadinasi restauracija arba atstatymas.

Bažnytinių pareigų pakeitimas (innovatio) in genere yra bet kuris pirmutinės jų buities pakeitimas — pakeitimas dvasinių ir materijalinių teisių, priedermių, vietos, rūšies ir t. t.

Bažnytinių pareigų pakeitimas skirstomas: perkėlimas į kitą vietą, (translatio), padalinimas į dvi ar kelias dalis (divisio), sujungimas dviejų ar kelių pareigų (unio), dismembracija (dismembratio) arba atskėlimas kai kurių teisių, turtų, teritorijos ir perleidimas kitoms pareigoms, ir transformacija vienos rūšies į kitą (transformatio).

Bažnytinių pareigų panaikinimas (suppressio) yra tada, kai pareigos visai panaikinamos.

2. Papatas ir in genere episkopatas, kaip aukščiau minėta, yra Dievo teisių kilmės. Todėl šios pareigos substancijos atžvilgiu yra nepakeičiamos ir amžinos. Kitos bažnytinės pareigos yra Bažnyčios padaras ir todėl galima jas pakeisti.

Papatas tėra vienas. Kitos bažnytinės pareigos skirtinos in genere ir atskiros pareigos, priklausančios kuriai rūšiai. Pareigos pačios in genere įprastai kuriamos a iure arba įstatymu, kuriuo substanciškai determinuojama ir nustatoma prigimtis, teisės priedermės ir t. t. Paskiau atskiras pareigas arba in concreto kuria, pakeičia ir panaikina įvairūs vyresnieji. Taip, vyskupų pareigos in genere įkurtos Dievo teisėmis, o atskiras vyskupų pareigas arba vyskupijas kuria šv. tėvas. Taip pat daug pareigų in genere yra įkurta bažytiniais įstatymais, pvz., generalinis vikaras ir parapinis klebonas. Bet paskui jos kuriamos dar atskirai, in concreto. Tai dažniausiai daroma pačiomis teisėmis, be specijalaus vyresniojo veiksmo. Pvz., įkūrus naują vyskupiją, savaime įsikuria tos vyskupijos kapitulinis vikarijatas. Bažnytines pareigas in concreto taip pat kuria įvairūs vyresnieji, k. a. šv. tėvas ir rezidencinis vyskupas, pagal atskiras pareigų rūšis. Šv. tėvas ir rezidencinis vyskupas net gali

įkurti ir kuria jokiomis bažnytinėmis teisėmis dar neįkurtų pareigų in genere.

Jei kurios pareigos in genere yra kieno kito įkurtos, tai žemesnis vyresnysis, kurdamas jas in concreto, ir paskiau negali jų substanciškai pakeisti. Pvz., šv. tėvas, nors gali šiek tiek pakeisti rezidencinių vyskupų pareigas, bet negali jų padaryti vien įgaliotomis ar vikarinėmis. Tas pat pasakytina apie rezidencinio vyskupo pakeitimus klebonų ir generalinio vikaro pareigų. Atbulai, savo teisių bažnytines pareigas galima net substanciškai pakeisti.

3. Bažnytinėms pareigoms įkurti, pakeisti ir panaikinti reikia štai ko:

1) B a ž n y t i n ė s v a l d ž i o s. Atbulai, nieko negali daryti pasaulinė valdžia. Be to, bažnytinė valdžia turi būti kompetentinga. In specie, šv. tėvo dalykas yra kurti, pakeisti ir panaikinti aukštąsias pareigas, kapitulas ir t. t. Rezidencinis vyskupas, apskritai, gali kurti, pakeisti ir panaikinti žemąsias pareigas.

2) T e i s i n g o s p r i e ž a s t i e s. Tai įprastai Bažnyčios reikalas ar nauda.

3) T a m t i k r ų f o r m a l y b i ų, įsakytų teisėmis. Pvz., reikia atsiklausti suinteresuotus asmenis, parašyti įkūrimo dokumentą ir t. t.

III. SUTEIKIMAS

1. Kanoninis paskyrimas

1. Bažnytinių pareigų suteikimas lotyniškai vadinasi „provisio officii ecclesiastici". Dar techniškai jis vadinasi „provisio canonica", kanoninis paskyrimas. Tai bendras terminas: jis reiškia bažnytinių pareigų paskyrimą bet kuriuo būdu, būtent, laisvą paskyrimą, išrinkto patvirtinimą ir t. t.

Kanoninį paskyrimą apibrėžti galima šiaip: kanoninis paskyrimas yra kompetentingo vyresniojo suteikimas bažnytinių pareigų kanonų normomis (provisio canonica est concessio officii ecclesiastici facta a competente auctoritate ecclesiastica ad normam sacrorum canonum — kan. 147, § 2).

Pasakyta:

1) K o m p e t e n t i n g o v y r e s n i o j o. Tai bažnytinių pareigų paskyrėjas.

Bažnytines pareigas paskirti tegali bažnytiniai vyresnieji. Bet ir tai padaryti tegali tie vyresnieji, kurie turi tam tikrą valdžią paskirti. Tai kompetentingi bažnytiniai vyresnieji. Jie pažymėti yra įvairiuose bažnytiniuose įstatymuose. Pvz., šv. tėvas skiria vad. aukštąsias ir vietiniai ordinarai — žemąsias pareigas.

Atbulai, bažnytinių pareigų negali paskirti pasaulinė valdžia. Juo labiau niekas negali pats savęs paskirti. Jei tai kas padaro, vadinasi įsibrovėlis (intrusus). Jei kas jėga ir žinomai neteisingai pats įsibrauna į bažnytines pareigas, tai vadinasi dar bjauresniu vardu, būtent, užpuolikas (invasor).

Visų kalbamųjų dalyku pamatas yra tas, kad bažnytinių pareigų paskyrimas yra bažnytinės jurisdikcijos veiksmas.

2) S u t e i k i m a s. Tai reiškia, kad bažnytinės pareigos turi būti paskirtos „in titulum", t. y. absoliučiai ir galutinai suteikiamos pačios pareigos su jų teisėmis ir priedermėmis. Atbulai, neužtenka provizorinio paskyrimo. Net paskyrimas paprasto administratoriaus nėra kanoninis paskyrimas. Tas pat pasakytina apie paskyrimą vikaro bendradarbio. Tai tik stačiai paskyrimas.

3) B a ž n y t i n i ų p a r e i g ų. Jos suprantamos suglaustąja prasme. Atbulai, paskyrimas bažnytinių pareigų plačiąja prasme nesivadina kanoninis. Jis tėra paprastas paskyrimas.

4) K a n o n ų n o r m o m i s. Tai visuotinių ir dalinių teisių ir fundacijos dekreto normos. Vienos iš jų liečia vyresnįjį paskyrėją, kitos — paskiriamąjį asmenį ir dar kitos — patį paskyrimą.

2. Į kanoninį paskyrimą įeina trys veiksmai, būtent: asmens pažymėjimas (designatio personae), pats paskyrimas (concessio tituli seu ipsius officii) ir įvedimas pareigų eiti (introductio in possessionem). Ir tai:

1) Asmuo pažymimas laisvu vyresniojo nominavimu, globėjo pristatymu, kurios nors bažnytinės įstaigos, bendruomenės ar kolegijos išrinkimu ir postuliacija. Tai svarbiausi asmens pažymėjimai. Kiti asmens pažymėjimai priklauso tai prie vieno, tai prie kito šių pažymėjimų. Taip, konkurso sistemoje asmuo pažymimas nominavimu, nes vyresnysis gali pasirinkti vieną iš konkursą laimėjusių asmenų. Siūlyme (praevia commendatio) daugelio ar įprastai trijų kandidatų vyresnysis gali pasirinkti vieną iš kandidatų ir gali paskirti net nekandidatą. Nominacija priklauso prie prezentacijos. Net vad. opcija (optio) arba tam tikra teisė pačiu įvykiu, pvz., vienam kolegijos nariui mirus, paslinkti į aukštesnę vietą, galima priskaityti prie prezentacijos.

2) Kan. 148, § 1: „Bažnytinės pareigos paskiriamos laisvu vyresniojo paskyrimu, ar stačiai institucija, jei prezentavo globėjas ar kas nominavo, ar patvirtinimu bei leidimu, jei išrinkta bei postuliuota, ar stačiai išrinkimu ir išrinktojo asmens sutikimu, jei nereikia patvirtinti", pvz., šv. tėvui sutikus su išrinkimu.

Skiriant bažnytines pareigas institucijos keliu, laikytinasi kan. 1448 — 1471 įsakymų (kan. 148, § 2).

3) Įvedimas — paskyrimo pabaiga. Jis vadinamas įvairiais vardais: „introductio in possessionem, institutio corporalis, investitura, inthronizatio". Įvedimas iš tiesų tevartojamas labiausiai beneficijose.

Laisvas vyresniojo asmens pažymėjimas arba nominavimas, konkursas, siūlymas, nominacija ir postuliacija neduoda tikro arba tikrąja prasme ius ad rem. Prezentaciją, išrinkimas ir opcija suteikia tikrą ius ad rem. Laisvas paskyrimas, institucija, patvirtinimas, postuliacijos leidimas ir, nereikiant patvirtinti, stačiai išrinkimas duoda ius in re, ir todėl jie yra svarbiausi. Įvedimas savo prigimtimi yra neesminis ir kartais praleidžiamas ar nuo jo dispensuojama net beneficijose (plg. kan. 1444).

3. Kanoninis paskyrimas skirstomas:

1) P a p r a s t a s (pr. ordinaria) ir n e p a p r a s t a s (pr. extraordinaria). Pirmasis yra tada, kai bendrąja tvarka paskiriama vienu iš įprastų aukščiau kalbėtųjų keturių būdų. Antrasis — kai paskiriama specijaline teise, vad. „iure devolutivo", išimties keliu ar nepaprastu būdu, pvz., paskiriant įpėdinį ir t. t.

2) V i s i š k a s (pr. plena) ir n e v i s i š k a s (pr. minus plena) — pagal tai, ar pareigų paskyrėjas atlieka visus ar ne visus tris kanoninio paskyrimo veiksmus.

3) B ū t i n a s (pr. necessaria) ir n e b ū t i n a s (libera). Tai priklauso nuo to, ar galutinai paskiriamasis asmuo turi kurį nors ius ad rem ar ne.

4. Kristus pats paskyrė apaštalus. Apaštalai taip pat skirtinai skyrė savo įkurtų bažnyčių pareigūnus[1]). Tik jie kartais atsiklausdavo tikinčiuosius. Be to, apaštalai savo įpėdiniams tam tikrais sumetimais įsakė vyskupus rinktinai rinkti, ir tuose rinkimuose tam tikru būdu dalyvavo taip pat tikintieji[2]). Tolesnė vyskupų rinkimų ar paskyrimo istorija dėstytina traktate apie vyskupus.

Kadangi pirmaisiais amžiais nebuvo absoliutinių šventimų dvasiškių, tai žemesnieji bažnytiniai pareigūnai drauge buvo šventinami ir paskiriami į pareigas, ką daryti buvo vyskupų dalykas.

Ilgainiui globėjai įgijo daug teisių kanoniniame paskyrime.

Nuo VIII amž. į katedrų ir kolegines kapitulas priima kapitulų vyresnieji. Išnykus bendram dvasiškių gyvenimui, kapitulose įsigyveno rinkimų sistema.

Nuo XIV amž. bažnytinių pareigų skyrėjų ir rinkėjų teises susiaurino šv. tėvo įvairūs rezervavimai. Bet nuo seniausių laikų taip pat veikia pradas, kad vyskupai „in collatione et provisione officiorum suarum dioecesium habent intentionem in iure communi fundatam"[3]).

Jei kalbėsime apie vienuolijas, tai pastebėtina, kad jose seniai seniai laikomasi daugiausia rinkimų sistemos.

---

1) Apd. 14, 22; Tit. 1, 5.

2) S. C l e m e n s, Epistola ad Corinthios, c. 44.

3) Plg. c. 6, X, *de exceptionibus*, II, 25; c. 1, *de praescriptionibus*, II, 13, in VI°.

5. Kan. 147, § 1: „Be kanoninio paskyrimo negalima tikrai gauti bažnytinių pareigų".

Tai suprantama apie bažnytines pareigas suglaustąja prasme. Atbulai. bažnytinėms pareigoms plačiąja prasme nebūtinai reikia tikro paskyrimo normų. Jas tikrai paskirti galima savo konstitucijomis, savo statutais, specijalinėmis normomis ir, tokių taisyklių nesant, net vyresniojo nuožiūra.

Be to, paskyrimas suprantamas „in titulum". Atbulai, laikinai paskirti kartais gali net neįprastas paskyrėjas, nereikia visų paskiriamojo asmens kvalifikacijų ir nėra griežtai įsakyta laikytis kanoninių formalybių.

Galop, kanoninio paskyrimo nereikia šiais atvejais: 1) kai šv. tevo privilegija galima skirti be kanoninio paskyrimo ar bent paskirti gali šiaip jau nekompetentingas vyresnysis, ar nereikalaujama visų paskiriamojo asmens kvalifikacijų, ar galima nesilaikyti tų formalybių ir t. t.; 2) kai šv. tėvo dispensa kuriuo atveju galima nekanoniškai paskirti; 3) kai fundacijos dekrete įdėta sąlyga, kad beneficiją galima ir nekanoniškai paskirti, ir 4) kai kan. 1446 įsisenėjimu galima gauti benificiją.

6. Kan. 149: „Bet kieno išrinktų, postuliuotų, pristatytų ar nominuotų į bažnytines pareigas tenetvirtina, teneleidžia, teneskiria už šv. tėvą žemesnis vyresnysis, pirma nekonstatavus savam ordinarui tinkamumo, net egzaminų keliu, jei to dalyko reikalautų teisės ar pareigų motyvas, ar tai ordinaras laikytų pritinkamu dalyku".

Taigi kanoniniam paskyrimui pirmiausia reikia, kad skiriamasis asmuo būtų tinkamas (idoneus), tai būtų konstatavęs savas ordinaras ir žinotų skyrėjas.

T i n k a m a s — toks asmuo, kuris turi visas kvalifikacijas, reikalaujamas visuotinėmis ir dalinėmis teisėmis bei fundacijos dekretu bažnytinėms pareigoms in genere ir in specie.

Čia tekalbama apie visuotinių teisių kvalifikacijas, reikalaujamas bažnytinėms pareigoms in genere. Štai jos:

1) Skiriamasis asmuo turi būti dvasiškis (pl. kan. 118, 153, § 1). Tai aišku net iš bažnytinių pareigų suglaustąja prasme sąvokos: tos pareigos kaip tik turi šventimų ar jurisdikcijos valdžios, kas savaime tepriklauso dvasiškiams ir t. t.

Be to, skiriamasis asmuo dažniausiai turi būti net kunigas (plg. kan. 154). Šiaip jau bažnytinėms pareigoms suglaustąja prasme kunigystės reikia leistinumui. Jei pareigos turi sielų ganymą, tai kunigystės reikia net tikrumui (kan. 145). Pavyzdys — klebonas.

2) Kanoninis amžius. Jis įsakmiai ar bent įsaistytai pažymėtas teisėse. Pirmojo atvejo pavyzdys — vyskupui reikia bent 30 metų amžiaus. Antrasis atvejas — šiandien nebeduodama bažnytinių pareigų suglaustąja prasme ne-

kunigui ar bent nedvasiškiui, o kunigui įšvęsti ir net žemiesiems šventimams reikia tam tikro minimumo amžiaus.

Kada kanoninio amžiaus reikalaujama tikrumui, teisėse pažymėta. Pvz., kapituliniam vikarui kan. 434, § 1 būtinai reikia 30 metų amžiaus. Kitais atvejais kanoninio amžiaus tereikia leistinumui.

3) Atitinkamas mokslas, pagal atskiros rūšies pareigas ir t .t.

4) Pozityvinė ir negatyvinė dora. Pirmoji — gyvenimo skaistumas, išmintingumas, uolumas, pamaldumas ir kt. geros kvalifikacijos bei dorybės. Antroji — skiriamasis asmuo neturi būti ištvirkęs, pasileidęs, skandalistas ir t. t.

5) Nebuvimas kliūčių, t. y. negalingumo, nešlovės ir ireguliaritatės.

Paskirtinas ne tik tinkamas, bet labiau tinkamas skiriamosioms pareigoms (plg. kan. 153, § 2). Čia kreiptina akis ne tik į asmenines kvalifikacijas, bet taip pat į pačias pareigas, darbą ir kt. aplinkybes. Pats skirtumas suprastinas didokas, nes „parum pro nihilo reputatur".

Kalbamosios normos griežčiausiai laikytinasi konkurso atveju, griežtai sielų ganymo pareigose ir ne tiek griežtai kitose pareigose ir t. t.

Jei kurių kvalifikacijų visuotinėmis ir dalinėmis teisėmis ar net fundacijos dekretu reikalaujama tikrumui, tai be jų paskyrimas yra netikras ir paskiau nebeatgyja.

Jei paskirtasis asmuo neturi kitų reikiamų kvalifikacijų, tai paskyrimas tėra draudžiamas. Bet kompetentingas vyresnysis gali tą paskyrimą panaikinti (kan. 153, § 3). Tai padaryti galima, iki kvalifikacijos trūkumas tebesitęsia.

Labiau tinkamą paskirti tereikalaujama leistinumui, ir dėl to trūkumo tik konkurso atveju tegalima panaikinti paskyrimą, reikalaujant nuskriaustajam[4]).

Jei skiriamos vyskupo, lyg vyskupo ar dar aukštesnės pareigos, tai vien Apaštališkojo Sosto tėra dalykas nutarti kandidato tinkamumą (kan. 331, § 3). Tas pats pasakytina apie tas žemesnes pareigas, kurias skiria Apaštališkasis Sostas. Bet šiuo atveju dažnai pačiomis teisėmis, pvz., klebonų konkurso atveju, ir atskirai įgaliojamas ordinaras ištirti visą dalyką ar nutarti tinkamumą. Kitais atvejais bažnytinių nevienuolių pareigų kandidato tinkamumą ištirti turi savas ordinaras. Paskutinysis suprastinas tas ordinaras, kurio priklauso pareigos. Pamatas — jis tegali geriausiai žinoti vietinių pareigų reikalavimus, ir todėl tinkamiausiai tegali išspręsti dalyką[5]). Sa-

---

4) Fr. Wernz - Vidal P., Ius canonicum, II n. 208.

5) Ph. Maroto, Institutiones iuris canonici, I n. 591; Alb. Blat, Commentarium textus Codicis Iuris Canonici, II² n. 90; F. Claeys Bouuaert et G. Simeonen, Manuale iuris canonici², n. 311.

vas ordinaras nutaria kandidato tinkamumą net tada, kai galutinai paskiria kitas vyresnysis, žemesnis už šv. tėvą. Visai vienuolių pareigų kandidatų tinkamumą įprastai nutaria vienuolių vyresnieji pagal savo konstitucijas.

Nereikiant išrinkimo tvirtinti, kandidato tinkamumą sprendžia patys rinkėjai.

Savas ordinaras, spręsdamas kandidato tinkamumą, teisingai nuomonei sudaryti gali ir kartais net turi kandidatui paskirti egzaminus, labiausiai mokslo. Tai daryti gali, kai tik laiko reikalingu ar net pritinkamu dalyku. Tai daryti net turi, kai egzaminai įsakyti visuotinėmis ir dalinėmis teisėmis ar fundacijos dekretu, pvz., skiriant kleboną (kan. 459, § 3, nr. 3), ar kai egzaminų reikalauja pareigų motyvai, pvz., skiriant kanauninką teologą (plg. kan. 399, § 2).

Net apie labiau tinkamą kandidatą reikia palyginamai ištirti dalyką, nes kitaip sunku žinoti visą tiesą. Tai padaryti turi tie, kurie pažymi asmenį. Todėl jei laisvai skiriama, tai kalbamąjį dalyką nutaria vyresnysis skyrėjas, ir jei renkama, pristatoma ar nominuojama, tai sprendžia rinkėjai, respektyviai pristatytojas ir nominuotojas (plg. 177, § 2; 1466, § 1).

7. Kan. 150, § 1: „Paskyrimas kan. 183, § 1 norma nevakuojančių pareigų pačiu įvykiu yra joks ir nepasitaiso, paskiau joms užvakavus".

Vakuojančios vadinasi tos pareigos, kurios neturi savininko ar aktualinio posesoriaus.

Jei neturima nei titulo, nei posesijos, tai pareigos vakuoja visai arba de iure ir de facto. Be titulo valdomos pareigos vakuoja ne visai arba de iure. Jei pareigoms valdyti turimas titulas, bet iš tiesų nepradėta jų eiti, kliudoma įsivesti ar iš tiesų nebevaldoma, tai pareigos tevakuoja netikrąją prasme arba de facto.

Minėtuoju kan. 183, § 1 tikrai paskirti pareigas tegalima vakuojančias de iure ir de facto. Bet tas draudimas teliečia vyresniuosius, žemesnius už šv. tėvą. Atbulai, šv. tėvas gali paskirti de iure ir facto nevakuojančias bažnytines pareigas, pvz., „cum iure successionis". Tik jis tai turi žinoti, nes kitaip yra noro trūkumas.

Be to, galima paskirti ir tik de iure vakuojančias pareigas. Bet tam galui reikia dviejų dalykų, būtent, turi būti pirma kan. 1693 - 1700 dekliaruotas neteisėtas valdymas ir ta dekliaracija paminėta paskyrimo rašte (kan. 151, plg. 1447). Tųdviejų sąlygų reikalinga veiksmų tikrumui, ką rodo kan. 151 žodelytis „dummodo". Išimtis — jei žinomas neteisėtas posesijos titulas — žinomų dalykų nebereikia įrodinėti (plg. kan. 1747, nr. 1).[6])

[6]) Ph. Maroto, Institutiones iuris canonici, I n. 593; I. Chelodi Ius de personis, n. 135; F. Claeys Bouuaert et G Simenon, Manuale iuris canonici[2], n. 312.

Kan. 150, § 2: „Bet kieno pažadėjimas tokių pareigų (nevakuojančių) neturi jokio juridinio padarinio". Tai pasakytina taip išorinėje, taip sąžinės srityje. Pridėtina, kad tas pažadėjimas laikytinas net smerktinu (est res turpis), nes kursto savimylą ir gali įžiebti norą kito mirties.

2. Paskyrimas

1. Paskyrimas (collatio) arba laisvas paskyrimas (libera collatio) vadinasi visiškas (provisio plena) ir nebūtinas arba laisvas (pr. libera) kanoninis kompetentingo vyresniojo paskyrimas bažnytinių pareigų (collatio seu libera collatio est plena et libera canonica provisio officii eclesiastici a competente superiore facta).

Pasakyta:

1) V i s i š k a s — tas pats asmuo atlieka visus kanoninio paskyrimo veiksmus: ir asmenį pažymi arba nominuoja, ir paskiria, ir įveda pareigų eiti. Tik pirmuoju du veiksmai nebūtinai turi būti atskiri, asmens nominavimas nesudaro atskiro veiksmo, bet atliekamas drauge su pačiu paskyrimu. Tretįjį veiksmą gali atlikti kas kitas teisių normomis. Pamatas — įvedimas pareigų eiti tėra išorinis (extrinsecus) kanoninio paskyrimo priedas. Tik, žinoma, atliekant jį tam pačiam asmeniui, paskyrimas yra pilnesnis.

2) N e b ū t i n a s arba l a i s v a s — paskiriamasis asmuo neturi kurio nors ius ad rem, pvz., iš pristatymo ir išrinkimo. Atbulai, laisvam paskyrimui neprieštarauja siūlymas ir įprastai konkursas, nes čia pareigų paskyrėjas gali parinkti vieną iš daugelio kandidatų ir t. t. Juo labiau tai pasakytina apie tą atveją, kai vyresnysis paskirdamas teturi ką nors atsiklausti, pvz., katedros kapitulą, ir t. t.

3) K a n o n i n i s — padarytas kanonų normomis. Apie tai jau kalbėta aukščiau. Šis tas pridėta žemiau.

4) K o m p e t e n t i n g o v y r e s n i o j o. Apie tai tuoj kalbama skyrium.

2. Laisvai paskirti bažnytines pareigas gali štai kas:

1) Šv. tėvas nuosavia ir paprastąja teise: kardinolus (kan. 233), aukštuosius ir kai kuriuos kitus Kūrijos pareigūnus, apaštališkuosius legatus (kan. 265), vyskupus (kan. 329, 350) ir vyskupams prilygstamus asmenis, pvz., prelatą n u l l i u s (kan. 293, 312, 320), neliečiant kai kurių išimčių, pvz., pristatymo teisės.

Be to, šv. tėvas nepaprastąja teise gali laisvai paskirti bet kurias kitas bažnytines pareigas. Tai išplaukia iš jo jurisdikcijos primato visoje Bažnyčioje. Iš tiesų šv. tėvas nepaprastąja teise skiria kitiems savaime priklausančias bažnytines pareigas: a) prevencijos teise — kai paskiria nevakuojančias pareigas, pvz., „cum iure successionis"; b) konkurencijos

teise — kai paskiria vakuojančias, bet kitų dar nepaskirtas pareigas; c) devoliutyvine teise — kai pareigas paskiria dėl kitų paskyrėjų apsileidimo ar nusikaltimo, ir d) rezervacijos teise — kai paskiria bet kuriuo būdu rezervuotas bažnytines pareigas (kan. 396, 1435, § 1).

2) Kardinolai, apskritai, savo vad. tituluose ir dijakonijose.

3) Vietiniai ordinarai savo teritorijoje. Išimtis — generalinis vikaras, kuris bažnytines pareigas paskirti tegali specijaliniu mandatu (kan. 152) ir t. t. Be to, kapitulinis vikaras teturi ribotą valdžią skirti bažnytines pareigas (Plg. kan. 373, § 5; 406, § 1; 446, § 2, nr. 2; 1573, §§ 5 ir 7).

4) Vienuolių vyresnieji kai kurias savo pareigas pagal konstitucijas.

5) Kas gali paskirti privilegijos, užsigyvenimo, įpročio ar fundacijos teisėmis ir t. t. Tai nepaprasti paskyrėjai.

3. Bažnytinės pareigos turi būti paskirtos savo metu. Čia veikia dvi taisyklės:

1) Kai kurioms pareigoms paskirti įstatymais įsakytas terminas. To, žinoma, būtinai reikia laikytis.

2) Kan. 155: „Jei jokio termino nėra įsakyta tam tikru įstatymu, tai niekados tenebūna užtęsiama ilgiau per šešis mėnesius". Tas terminas yra vad. laisvas, „tempus utile". Todėl jis teina, sužinojus pareigų vakavimą ir galint skirti, ir apskaičiuojamas kan. 35 ir 34, § 3.

Išimtys — šv. tėvo paskyrimai ir kan. 458. Pirmojo dalyko pamatas yra tas, kad šv. tėvui nėra termino pareigoms paskirti. Antruoju arba kan. 458 atveju parapijos pareigų paskyrimą galima nutęsti ilgiau per šešis mėnesius, jei, vietinio ordinaro manymu, to dalyko reikalauja specijalios vietos ar asmenų aplinkybės.

Jei bažnytinių pareigų kaltai nepaskiriama savo metu, tai teisė šiuo atveju paskirti atitenka aukštesniam teisėmis numatytam vyresniajam.

4. Kan. 156, § 1: „Niekam tenebūna suteikiama dviejų nesutaikomų pareigų".

Nesvarbu, ar nesutaikomos pareigos suteikiamos kartu ar jau turinčiam vienerias pareigas.

Kan. 156, § 2: „Nesutaikomos yra tos pareigos, kurių negali kartu atlikti tas pats asmuo". Tai, pvz., šios pareigos: 1) kurios reikalauja atskiros rezidencijos ar dirbti atskirose vietose, k. a. dvi parapijos; 2) kurių priedermių absoliučiai ar įprastai negalima pačiam atlikti; 3) kai tuo pačiu metu reikia eiti skirtingas pareigas, k. a. teisėjas ir notaras toje pačioje byloje (kan. 1585), ir 4) tokios pat „sub eodem tecto", k. a. du kanauninkatai toje pačioje katedros kapituloje.

Be to, specijalus yra beneficijų nesutaikomumas, būtent, nesutaikomos tos beneficijos, iš kurių vienos užtenka tinkamai pragyventi (kan. 1439, § 2).

Teisėse dažnai net įsakmiai pažymėtos nesutaikomos bažnytinės pareigos, pvz., dviejų klebonų (kan. 460, § 1), generalinio vikaro ir kanauninko nuodėmklausio ar klebono (kan. 367, § 3) ir t. t.

Juridiniam bažnytinių pareigų nesutaikomumui reikia, kad dvejos pareigos būtų suteikiamos „in titulum" (plg. kan. 1439, § 1). Todėl pareigų nesutaikomumo nėra šiais atvejais: 1) jei vienerios pareigos duodamos „in titulum", o antros laikinai, pvz., klebonas kan. 472, nr. 2 laikinai tampa artimesnės parapijos vikaru ekonomu, ir 2) suteikimas dvejų amžinai sujungtų pareigų, pvz., parapijų (kan. 460, § 1), nes tai nėra vienerios pareigos.

Paskyrus antras nesutaikomas pareigas ir jas priėmus, pirmesnių pareigų pačiu įvykiu nustojama (plg. kan. 188, nr. 3).

Jei kas, gavęs antras nesutaikomas pareigas, drįstų valdyti ar turėti abejas pareigas, tai pačiu įvykiu ir be jokios vyresniojo dekliaracijos nustotų abejų (kan. 2396).

Turėti nesutaikomas pareigas draudžiama dėl to, kad jų atlikti visai ar bent tinkamai negalima ir norima užbėgti už akių gobšumui ir t. t.

Nesutaikomas bažnytines pareigas suteikti ir leisti jas drauge turėti tegali Apaštališkasis Sostas. Tik tikrumui reikia pačiame prašyme pažymėti pirmesnių pareigų nesutaikomumą ar paskyrime pridėti atšaukiamąją kliauzulę (kan. 156, § 3).

5. Kan. 157: „Vakuojančių atsisakytų ar sprendimu pašalintų pareigų tikrai suteikti savo ar atsisakytojo namiškiams, giminėms ar svainiams iki antros kartos įskaitytinai negali tas ordinaras, kuris priėmė atsisakymą ar padarė sprendimą".

N a m i š k i a i — visi tie asmenys, kurie gyvena po vienu stogu su kalbamaisiais paskyrėjais ir jų priklauso. Be to, giminės ir svainiai suprastini taip tiesiosios, taip šalutinės eilės, nes be restrikcijos pasakyta.

Kalbamosios normos pamatas — norima išvengti akis badančio giminių protegavimo ir piktanaudojimų.

6. Kan. 158: „Kas, papildydamas kito apsileidimą ar negalėjimą, paskiria pareigas, tai iš to neįgyja jokios valdžios į nominuotąjį ir kyla tokia pat juridinė padėtis, lyg būtų paskirta paprastąja teisių norma".

J u r i d i n ė p a d ė t i s — paskirtojo asmens teisių ir priedermių suma.

7. Bet kurios bažnytinės pareigos paskiriamos raštu, (kan. 159). Tai leistinumui, nes Kodekse I. C. nepažymėta priešingo veiksmo netikrumo Todėl ir neraštu, žodžiu ir kt. būdu visados galima tikrai paskirti.

Rašytinio paskyrimo reikalaujama bet kuriems nesusipratimams išvengti, reikale paskyrimui įrodyti ir kartais kai kuriems kitiems juridiniams veiksmams pavartoti raštą, pvz., rezidenciniam vyskupui apimant vyskupiją (plg. kan. 234, § 2).

3. Rinkimai

1. Rinkimai dažnai mišriai reiškia bet kurį kanoninį paskyrimą, t. y. ir visišką paskyrimą, ir kartais kurį nors nominavimą ar deputavimą, ir rinkimus pačius. Pirmaisiais dviem atvejais rinkimai suprantami plačiąja ir netikrąja prasme, o trečiuoju — suglaustąja ir tikrąja prasme. Čia ringimai suprantami paskutiniąja prasme.

2. Rinkimai vadinasi teisę balsuoti turinčių asmenų kanoninis išrinkimas tinkamo asmens lyg kandidato į vakuojančias bažnytines pareigas, ką paskiau patvirtina kompetentingas bažnytinis vyresnysis ar kas kartais galutinai įvyksta, sutikus išrinktajam (electio est personae idoneae ad vacans officium ecclesiasticum per eos, quibus ius suffragii competit, canonice facta vocatio, legitimi superioris auctoritate confirmanda vel acceptatione electi perficienda).

Pasakyta:

1) T e i s ę b a l s u o t i t u r i n č i ų a s m e n ų. Tai teisėti rinkėjai, įprastai kuri bažnytinė koleginė įstaiga, kolegija, juridinis koleginis asmuo ir t. t. Nesvarbu, ar teisę rinkti duota visuotinėmis ar dalinėmis teisėmis.

2) K a n o n i n i s — padarytas kanonų normomis, kaip aukščiau.

3) I š r i n k i m a s. Tai rinkimai tikrąja prasme.

4) T i n k a m o a s m e n s. Vadinasi, renkamasis asmuo turi turėti visas visuotinių ir dalinių teisių ir fundacijos dekreto kvalifikacijas. Kitaip tegalima postuliuoti, apie ką kalbama žemiau.

5) L y g k a n d i d a t o, nes išrinkimas savaime dar neduoda visų teisių, tuo būdu galutinai nepaskiriama — išrinkimas tik pažymi pareigūno asmenį, reikiant patvirtinti, ar teina paskyrimo pradžia, ką pabaigia išrinktasis sutikdamas. Paskutiniuoju atveju pačiomis teisėmis galutinai įvyksta paskyrimas.

6) Į v a k u o j a n č i a s b a ž n y t i n e s p a r e i g a s. Pamatas — kitaip negalima tikrai patvirtinti, kaip ir stačiai paskirti.

7) K ą p a s k i a u p a t v i r t i n a ir t. t. Tuo išreiškiami galutinio paskyrimo būdai, t. y. arba reikia patvirtinti išrinktąjį, kas įprasčiausia, arba reikia išrinktajam sutikti, pvz., kapituliniam vikarui.

3. Rinkimai skiriasi:

1) Nuo laisvo paskyrimo: a) Laisvai paskiriant, visus dalykus betarpiškai atlieka tas pats vyresnysis, o renkant dalyvauja rinkėjai. b) Laisvas paskyrimas yra visiškas paskyrimas, o išrinkimas tėra asmens pažymėjimas. c) Laisvas paskyrimas duoda ius in re, o išrinkimas teduoda ius ad rem.

2) Nuo postuliacijos: a) Išrinktas turi būti tinkamas asmuo, o postuliacijoje figūruoja juridiškai netinkamas asmuo. b) Išrinktasis asmuo tvirtinamas, o postuliuotasis leidžiamas. c) Išrinkimas duoda ius ad rem, o postuliacija nieko neduoda. d) Rinkėjai, net dar nepristatę išrinktojo vyresniajam, negali atsimesti nuo išrinktojo, o postuliacijoje tai daryti galima, nepristačius ir, sutinkant vyresniajam, net pristačius.

3) Nuo pristatymo: a) Rinkimai — rinkėjų teisė, o pristatymas — globėjo teisė. b) Išrinkti tegalima vieną asmenį, o pristatyti galima net daug asmenų. c) Išrinktojo pristatyti vyresniajam negalima, ja mnesutikus, o postuliuotąjį pristatyti visada galima.

4. Rinkimai skirstomi:

1. Per scrutinium, per compromissum ir per quasi-inspirationem. Pirmieji yra tada, kai patys rinkėjai įprastai renka. Antrieji — kai rinkėjai visais balsais ir raštu įgalioja vieną ar kelis asmenis išrinkti. Tretieji — spontaninis gyvu žodžiu ir visais balsais išrinkimas arba akliamacija. Ji šiandien bevartojama kartais, renkant šv. tėvą.

2) Neabsoliutinis ir absoliutinis išrinkimas. Pirmasis yra tada, kai reikia patvirtinti. Antrasis — kai nereikia patvirtinti, ir pareigos gaunamos pačiomis teisėmis, sutikus išrinktajam. Pavyzdžiai — išrinkimas šv. tėvo, kapitulinio vikaro ir daugelio vienuolių pareigūnų.

3) Šv. tėvo (kan. 160), vyskupų (kan. 329, § 3) ir abatų bei prelatų *nullius* (321), kapitulinio vikaro (433, § 2), kapitulinio ekonomo (432, § 1), vyriausio vienuolių moderatoriaus (kan. 507), generalinės vienuolių viršininkės (kan. 506), vienuolių generalinių vyresniųjų, tarėjų, prokūratorių (kan. 507) ir kt. įvairių vyresniųjų (kan. 506, §§ 2-3) ir t. t.

5. Šv. tėvas renkamas Pijaus X konst. „Vacante Sede Apostolica", 1904 m. gruod. mėn. 25 dien. (kan. 160). Renkant kitus bažnytinius pareigūnus, reikia laikytis Kodekso I. C. bendrųjų kan. 161 - 178 ir specijalinių atskirų pareigų ir dalinių teisių rinkimų normų.

6. Rinkti tegalima, kai pareigos visai vakuoja (kan. 150, 162). Kitaip rinkimai yra netikri. Be to, bet kurios pertraktacijos dėl rinkimo kandidato prieš visai vakuojant pareigoms yra jokios, neturi jokio juridinio padarinio. Net privačiai tartis kalbamuoju metu nepritinka. Taip pat nereikale nepritinka rinkti, nepalaidojus pirmesnio pareigūno. To reikalauja pagarba velioniui.

7. Naują pareigūną išrinkti reikia įstatymais įsakmiai pažymėtu metu. Jei tokio įsakymo nėra, tai išrinkti reikia per tris mėnesius nuo vakavimo sužinojimo tikrai (kan. 161). Šis terminas yra laisvas. Juo tikrai rinkti galima visados, atsieit, darbo dienomis ir šventadieniais, dieną ir naktį.

Rinkėjai, teisėtu metu neišrinkę, nustoja aktyvios teisės šiuo atveju rinkti ir pareigas laisvai paskiria tas vyresnysis, kurio dalykas yra tvirtinti išrinktąjį.

Jei teisėtu metu neišrinktas toks pareigūnas, kurio nereikia tvirtinti, tai pareigas laisvai paskiria tas, kuriam „successive" tolesnės devoliucijos atveju tenka ta teisė (kan. 161). Tas pats pasakytina apie tą atveją, kai tvirtintojas apsileidžia ar negali patvirtinti savo metu (kan. 161).

Jei rinkimai yra netikri bei panaikinti ar išrinktasis nesutinka, atsisako ar numiršta, tai rinkėjai iš naujo gali rinkti. Išimtis — jei rinkėjai dėl kurios nors priežasties nustoja teisės šiuo atveju rinkti. Tada pareigas paskiria tvirtintojas ar respektyviai kitas devoliucijos vyresnysis, kaip aukščiau.

Naujų rinkimų terminas yra tas pat ir toks pat, kur ir pirmųjų rinkimų.

8. Jei rinkėjų konstitucija ar teisėtu įpročiu nustatytas rinkimų būdas, vieta ir laikas, tai laikytinasi (kan. 162, § 1). Čia pirmoje vietoje eina konstitucija, o antroje — įprotis.

Jei nėra kalbamųjų normų, tai rinkėjų kolegijos pirmininko dalykas yra prieš rinkimus nustatyti (kan. 162, § 1):

1) Rinkimų būdą — būdą sušaukti, pradėti ir uždaryti rinkimus, rinkti ir t. t.

2) Rinkimų vietą. Tik žiūrėtina, kad vieta būtų lengvai pasiekiama, saugi, tinkama ir t. t.

3) Rinkimų laiką, t. y. dieną ir valandą.

9. Kadangi įprastai renkama kolegijališkai, tai rinkimų, aišku, reikia pakviesti rinkėjus. Kai kuriuo nepaprastu atveju užtenka atsiųsti balsus, tada užtenka pasakyti tai padaryti. Tai atstoja tikrąjį pakvietimą rinkimų. Jei rinkėjai krūvoje gyvena ar atsitiktinai susirenka į vieną vietą, tai užtenka pranešti rinkimus. Bet ir tai eina tam tikru pakvietimu.

Rinkimų kviečia tas, kas turi tokią teisę rinkėjų kolegijos konstitucija ar teisėtu įpročiu. Jei rinkėjų kolegijos konstitucija ar teisėtas įprotis tyli, tai rinkimų kviečia kolegijos pirmininkas (kan. 162, § 1). Pvz., šv. tėvo rinkimų kviečia kardinolų kolegijos dekanas ir kapitulos — pirmasis dignitorius. Nesant rinkėjų kolegijos pirmininko ar jam negalint, rinkimų kviečia jo pavaduotojas ir kiti nariai precedencijos eile.

Rinkimų kviečiama asmeniškai ar bendrai. Pirmasis rinkimų būdas yra tada, kai kiekvienas rinkėjas kviečiamas įvardytai ar atskirai. Tai padaryti galima laiškais, per pasiuntinį ir t. t. Tik tai turi būti padaryta kiekvieno rinkėjo buveinės, lyg buveinės ar aktualinio gyvenimo bei sustojimo vietoje (kan. 162, § 1). Nežinant rinkėjo klajūno vietos, kviestina viešu ediktu. Antrasis — kai bendrai kviečiami rinkėjai. Tuo atveju net nereikia visų rinkėjų įvardyti: ten pat esančius bendrai pakviesti galima bet kaip, pvz., raštu,

žodžiu ar signalu, o ne ten pat esančius — generaliniu ediktu, per laikraščius, per pasiuntinius ir t. t.

Asmeninio pakvietimo reikia laikytis tada, kai kuriuo atveju įsakyta ar tam tikros aplinkybės reikalauja. Kitais atvejais rinkėjus kviesti galima bendrai.

Kviestini visi tie rinkėjai, kurie turi teisę balsuoti (kan. 162, § 1). Kan. 162, § 2. „Jei kuris rinkėjas būtų praleistas ir todėl nebūtų rinkimuose, tai rinkimai yra tikri; bet jam prašant ir įrodžius praleidimą bei nebuvimą, kompetentingas vyresnysis turi panaikinti rinkimus, net patvirtintus, jei tik juridiškai žinoma, kad kreipimasis išsiųstas bent per tris dienas, sužinojus rinkimus. — § 3. Jei praleista rinkėjų daugiau už trečdalį, tai rinkimai pačiomis teisėmis yra jokie. — § 4. Nepakvietimas nieko nekliudo, jei praleistieji vis dėlto dalyvautų".

P r a l e i s t a — ar visai nekviesta ar per vėlai tepakviesta ir todėl fiziškai ar bent morališkai nebuvo galima atvykti, ar reikiant nelaukta atvykstant, ar neleista dalyvauti, neteisėtai pašalinta iš susirinkimo ir t. t.

K o m p e t e n t i n g a s v y r e s n y s i s — vyresnysis, kurio yra dalykas tvirtinti išrinktąjį ar, nereikiant tvirtinti, aukštesnis vyresnysis.

Rinkimus dėl praleidimo rinkėjų panaikinti galima teismo keliu ir administratyviniu būdu. Pirmojo dalyko pamatas — svarbus reikalas, o antrojo — kan. 162, § 2 žodis „recursum" (kreipimasis) kaip tik vartojamas administratyvinėje srityje.

Kan. 162, § 5: „Jei būtų renkamas pareigūnas tokių pareigų, kurias išrinktasis eina iki gyvos galvos, tai prieš vakuojant pareigoms pakvietimas rinkimų neturi jokio juridinio padarinio".

I k i g y v o s g a l v o s — nepašalinamos pareigos.

Atbulai, prieš vakavimą pakvietimas rinkti pašalinamą pareigūną juridiškai galioja. Tik to daryti nepritinka.

10. Rinkėjai balsuoti tegali patys ir rinkimų vietoje. Atbulai, negalima balsuoti laišku ir per prokūratorių. Išimtis — jei tam tikru įstatymu leidžiama (kan. 163). Tai Apaštališkojo Sosto įstatymas, statutas, privilegija ir indultas, ar Apaštališkojo Sosto išleista ar patvirtinta konstitucija, ar teisėtas įprotis. Antra išimtis—kan. 168: „Jei rinkėjas yra rinkimų namuose, bet dėl nesveikatos negalėtų dalyvauti (rinkimuose), tai balsų tikrintojai tepaima jo rašytinį balsą, nebent kitaip būtų nustatyta daliniais įstatymais ar teisėtais įpročiais".

Nors rinkėjas ne vienu titulu turi teisę savo vardu balsuoti, bet tik vieną teturi balsą (kan. 164). Pavyzdžiu gali eiti rinkėjas, kuris drauge yra kolegijos vyresnysis ir tarėjas. A sensu contrario vieną balsą galima turėti savo vardu, o antrą prokūratoriaus vardu, leidžiant per prokūratorių balsuoti.

11. Balsuoti tegali rinkėjų kolegijos nariai. Atbulai, kan. 165: „Jokiam kolegijos pašaliniam asmeniui negalima leisti balsuoti, išskyrus teisėtai įgytas privilegijas; kitaip rinkimai pačiu įvykiu yra jokie".

Bažnytiniuose ir vienuolių rinkimuose tegali balsuoti dvasiškiai ir respektyviai vienuoliai. Kas kita pasakytina apie pasaulinius ir negriežtai kanoninius rinkimus (plg. kan. 1452).

Kan. 166: „Jei pasaulininkai bet kuriuo būdu įsikištų į bažnytinius rinkimus prieš kanoninę laisvę, tai rinkimai pačiu įvykiu būtų netikri".

B e t k u r i u o b ū d u į s i k i š t ų — grąsintų, verstų, įkalbinėtų ką rinkti ar ko nerinkti ir t. t. Nesvarbu, ar tai pasaulininkai darytų patys ar per kitus, net per dvasiškius rinkėjus.

Jei rinkėjai solicituotų ar laisvai prileistų pasaulininkams įsikišti į bažnytinius rinkimus, tai pačiu įvykiu nustotų teisės tą kartą rinkti. Be to, tie asmenys, kurie žinodami sutiktų su tokiu išrinkimu savęs, pasidarytų negalingi gauti renkamųjų pareigų (kan. 2390).

Kan. 167: „§ 1. Negali balsuoti:

1°. Negalį žmogiškai veikti" (incapaces actus humani), pvz., vaikai, bepročiai ir visai pasigėrę;

„2°. Nesubrendę (mergaitės iki 12 metų ir berniukai iki 14 metų amžiaus);

3°. Užsitraukę cenzūrą ar teisių nešlovę po paskelbiamojo ar pasmerkiamojo sprendimo;

4°. Įstoję į eretikų ar atskalūnų sektą ar prie jųdviejų viešai prisidėję;

5°. Neturį aktyvaus balso teisėtu teisėjo sprendimu ar bendrosiomis ir dalinėmis teisėmis.

§ 2. Jei kuris iš kalbėtųjų asmenų prileidžiamas (balsuoti), tai jo balsas yra joksai, bet rinkimai galioja, nebent paaiškėtų, kad be šio balso išrinktasis negavo reikiamo balsų skaičiaus, ar nebent žinomai prileistas būtų buvęs ekskomunikuotas paskelbiamuoju ar pasmerkiamuoju sprendimu".

12. Balso tikrumui reikia, kad balsas būtų (kan. 169):

1) L a i s v a s.

Jei balsuojama iš absoliutinės fizinės ar moralinės prievartos arba baimės ar substanciškai klystant, tai balsas yra netikras net prigimtine teise. Jei balsuojama už pažymėtą asmenį ar už vieną iš daugelio pažymėtų asmenų iš didelės tiesioginės ar netiesioginės baimės, ar tiesiog arba netiesiog apgavus, tai balsas yra netikras bažnytinėmis teisėmis. Kitokia prievarta, baimė, klaida ir apgaulė nenaikina balso tikrumo.

2) S l a p t a s. Vadinasi, balsuotina taip, kad kiti balsuotojai renkant nesužinotų, už ką kas balsuoja. Tam galui įprastai balsuojama raštu. Kas nemoka ar negali rašyti, tas balsuoti gali slapta žodžiu: savo balsą gali slap-

ta pasakyti balsų tikrintojams[7]). Bet prieš rinkimus galima privačiai ir net viešai tartis dėl kandidato.

Po balsavimo taip pat reikia laikytis balsavimo sekreto. Tai labiausiai pasakytina apie rinkimų pirmininką ir balsų tikrintojus, kurie net prisiekia laikytis paslapties.

3) A i š k u s (suffr. certum) — balsuotina taip, kad būtų tikrai žinoma, už ką balsuota. Todėl netikras yra tas balsas, kurio negalima išskaityti. Juo labiau joksai yra tuščias balsas.

4) A b s o l i u t i n i s, t. y. balsuotina be sąlygų. Bet čia sąlygos suprantamos išorinės, pvz., ką nors nedaryti. Atbulai, balso tikrumo nenaikina išvidinės, arba balsavime glūdinčios teisėmis ar pačia daiktų prigimtimi, pvz., asmenų juridinio tinkamumo sąlyga.

Prieš rinkimus pareikštos sąlygos laikomos jokiomis, nepridėtomis (kan. 169). Todėl jų laikytis nėra jokios juridinės priedermės.

5) Į s a k m u s arba d e t e r m i n u o t a s. Vadinasi, renkamasis asmuo turi būti pažymėtas pavarde, vardu, pareigomis ir t. t. Atbulai, netikras yra alternatyvinis balsas, pvz., balsavimas už Petrošaitį ar Petraitį. Tas pat pasakytina apie tokį balsą, kuriuo neišreiškiama aktyvaus rinkimo, pvz.: „Noriu rinkti".

6) P a d u o t a s už v i s u o t i n ė m i s i r d a l i n ė m i s t e i s ė m i s t u r i n t į p a s y v ų b a l s ą. Be kitko, kan. 170: „Niekas negali tikrai balsuoti pats už save".

13. Paprasčiausia ir įprasčiausia rinkimų forma yra paprasti rinkimai (electio per scrutinium). Jos svarbiausi veiksmai yra šie (kan. 171):

1) Pirma slapta išrenkami bent du balsų tikrintojai (scrutatores). Jie rinktini iš rinkėjų kolegijos aktyvių balsuotųjų. Išimtis — jei balsų tikrintojai yra numatyti rinkėjų kolegijos statutu.

Balsų tikrintojai drauge su rinkimų pirmininku, tos pačios kolegijos nariu, prisiekia tinkamai eiti savo pareigas ir laikytis paslapties net po rinkimų. Rinkimų pirmininkas, ne tos pačios kolegijos asmuo, nesiekia. Tada tesiekia vieni balsų tikrintojai.

Balsų tikrintojų dalykas yra rūpintis, kad balsai būtų paduodami slapta, tvarkingai ir po kits kito pagal precedenciją, kuria pirma balsuoja pirmininkas, paskui balsų tikrintojai ir t. t.

2) Įprastai balsuojama raštu. Tai tinkamiausias būdas balsuoti. Jį insinuoja ir kan. 171, § 2, nr. 4 įsakymas po rinkimų sudeginti balsus. Bet ir kitaip galima balsuoti, pvz., kauliukais. Tai juo labiau pasakytina, kai tas būdas numatytas rinkėjų kolegijos statutu ar įprastas gyvenime.

3) Balsus surenka balsų tikrintojai. Po to jie prie rinkimo pirmininko

[7]) G. C o c c h i, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, II[4] n. 81.

pagal savo konstituciją ar teisėtą įprotį suskaito balsus ir patikrina balsuotųjų skaičių.

Jei balsų daugiau už balsuotųjų skaičių, tai rinkimai jokie. Tada reikia iš naujo balsuoti. Jei balsų tiek pat, kiek ir balsuotųjų, tai balsų tikrintojai prie rinkimo pirmininko pagal savo konstituciją ar teisėtą įprotį, kaip aukščiau, suskaito, kiek kas gavo balsų, ir tai surašo ir praneša balsuotojams. Tas pats pasakytina apie tą atveją, kai balsų skaičius yra mažesnis už balsuotųjų skaičių. Mat, šiuo atveju suponuojama, kad vienas kitas balsuotojas atsisakęs teisės balsuoti ir nebalsavęs[8]).

4) Balsavimo lakšteliai sudegintini. Tai padarytina tuoj po rinkimų, jei per posėdį vieną kartą tebalsuota, ar po posėdžio, jei tame pačiame posėdyje daug kartų balsuojama.

5) Rinkimų sekretorius turi teisingai parašyti rinkimų protokolą, kurį turi pasirašyti bent jis pats, pirmininkas ir balsų tikrintojai. Pasirašyti gali ir visi balsuotojai. Protokolas laikytinas rinkėjų kolegijos archyve.

14. Antrinė rinkimų forma yra kompromisas arba kompromisiniai rinkimai (electio per compromissum). Juos savaime visados galima vartoti. Išimtis — jei kuriuo atveju teisėmis specijaliai draudžiama.

Kompromisiniai rinkimai labiausiai vartojami, negalint įprastai rinkti ar išrinkti, rinkėjų kivirčams išvengti ar baigti ir t. t.

Kompromisiniai rinkimai skirstomi į absolitinius ir neabsoliutinius arba sąlyginius. Pirmieji yra tada, kai prie kompromiso įgaliojimo nepridedama jokių sąlygų. Antrieji — kai pridedamos sąlygos ar apribojimai dėl rinkimų laiko, formos, rinktino asmens ir t. t.

Kan. 172, § 1: „Jei teisėse kitko nepasakyta, rinkti taip pat galima kompromiso būdu, būtent, rinkėjai gali visais balsais ir raštu įgalioti vieną ar kelis savo kolegijos ar pašalinius asmenis tą kartą išrinkti visų vardu".

Visų balsų tereikia pačiam kompromisui nutarti. Atbulai, kompromiso sąlygoms užtenka tiek balsų, kiek reikia šiaipjau juridinių kolegijų asmenų nutarimams. Pamatas yra tas, kad to dalyko Kodekse I. C. pažymėtai nereikalaujama ir sunku surinkti visus balsus kiekvienai reliatyviai smulkmenai[9]).

Be to, kan. 172: „§ 2. Dvasiškių kolegijos kompromisarai turi būti kunigai; kitaip rinkimai yra netikri. — § 3. Kompromisarai rinkimų tikrumui turi laikytis kompromiso sąlygų, nepriešingų bendrosioms teisėms; jei tokių sąlygų nepridėta, tai laikytinasi rinkimų bendrųjų sąlygų; o sąlygos, pridėtos prieš bendrąsias teises, tebūna laikomos nepridėtomis". Tik ir absoliutiniam kompromisui nereikia balsų tikrintojų. Tai paprastųjų rinkimų

[8]) Ph. Maroto, Institutiones iuris canonici, I n. 635.
[9]) Ph. Maroto, t. p. n. 639.

formos elementas ir juk kompromisu galima įgalioti net vieną asmenį — tada net fiziškai nebegalima įvykdyti balsų tikrintojų normos.

Kan. 172, § 4: „Jei rinkėjai teišrenka vieną kompromisarą, tai šis negali pats savęs rinkti; jei jie išrinko daug, tai niekas iš jų negali prisidėti prie kitų jį renkančių balsų savo išrinkimui papildyti".

Kompromisarai išrinkti turi per tą patį laiką, per kurį tai padaryti turėjo paprasti rinkėjai, ir, praslinkus juridiniam terminui, teisė paskirti pereina vyresniajam, išrinktojo patvirtintojui ir t. t., kaip ir paprastųjų rinkimų atveju.

Jei visi kompromisarai išrenka juridiškai nevertą, tai, dar nepraslinkus juridiniam terminui, teisė rinkti grįžta paprastiems rinkėjams. Jei ne visi kompromisarai išrinko juridiškai nevertą, tai gali iš naujo rinkti nekaltieji arba balsavusieji prieš kompromisarai. Jei visi kompromisarai išrinko juridiškai nevertą ir praslinko laikas rinkti, tai teisė paskirti atitenka vyresniajam patvirtintojui ir t. t., kaip paprastai.

Kan. 173: „Kompromisas baigiasi ir teisė rinkti grįžta kompromiso autoriams:

1^0. Atšaukus kolegijai, jei dalykas tebėra nepradėtas;

2^0. Neįvykus ar neišlaikius kurios nors pridėtos kompromiso sąlygos;

3^0. Netikrai išrinkus".

Pridėtina:

Prie 1^0: kompromisą atšaukti gali net didžioji dalis rinkėjų, nes čia Kodekso I. C. įsakmiai nereikalaujama visų balsų.

Prie 2^0: kalbamosios sąlygos suprantamos tos, kurios neprieštarauja bendrosioms ir dalinėms teisėms, nes priešingos sąlygos laikomos jokiomis, ir todėl negalima jų nė laikytis.

Prie 3^0: atsisakius kompromisu išrinktajam, kompromisarai gali kitą rinkti[10]).

15. Kas per paprastus ar kompromisinius rinkimus gavo pakankamai balsų, tas laikomas išrinktu (kan. 174).

Išrinktąjį turi rinkėjams paskelbti rinkimų pirmininkas. Jei išrinktas rinkimų pirmininkas, tai padaryti turi jo pavaduotojas. Tas pat pasakytina apie tą atvejį, kai rinkimų pirmininkas fiziškai ar morališkai negali ar nenori paskelbti (kan. 175).

Išrinkimas turi būti nedelsiamai praneštas išrinktajam. Ten pat esančiam pranešti užtenka žodžiu, o kur kitur esančiam geriausia pranešti raštu. Tai padaryti turi rinkimų pirmininkas ar jo pavaduotojas (kan. 175).

Išrinktasis per aštuonias dienas nuo pranešimo gavimo turi žodžiu, raštu ar kaip kitaip pranešti savo sutikimą ar nesutikimą. Kitaip jis nustoja visų išrinkimo teisių. Aštuonios dienos yra laisvas metas (plg. kan. 175).

---

[10]) Fr. Wernz-Vidal P., Ius canonicum, II n. 263.

Jei išrinktasis atsisako, taip pat nustoja visų išrinkimo teisių ir paskiau nebegali atsimesti nuo savo žingsnio. Išimtis — jei jis atsisako iš didelės prievartos bei baimės ar kitų apgautas[11]). Bet net atsisakęs gali būti iš naujo renkamas.

Rinkėjai, sužinoję atsisakymą, gali iš naujo rinkti tą patį ar kitą (kan. 176, § 1).

Jei išrinktajam nereikia patvirtinimo, tai jis sutikęs tuoj įgyja ius in re (kan. 176, § 2). Atbulai, jei išrinktajam reikia patvirtinimo, tai jis sutikęs teįgyja ius ad rem.

Išrinktasis, dar neįgyjęs ius in re, išrinkimo titulu nieku gyvu negali kištis į išrinktųjų pareigų dvasinius ir materijalinius tvarkymo reikalus. Kitaip jo veiksmai yra netikri (kan. 176, §3) ir jis pats baustinas (kan. 2394). Atbulai, kalbamasis asmuo gali į pareigas kištis kitu titulu, pvz., kaipo kapitulinis vikaras.

16. Išrinktasis reikiant turi būti patvirtintas. Tada tik galutinai įvyksta kanoninis paskyrimas.

Išrinktąjį tvirtina tas vyresnysis, kuris teisėse įsakmiai numatytas. Kitais atvejais tvirtina betarpiškas aukštesnis vyresnysis, pvz., šv. tėvas — vyskupą.

Išrinktąjį tvirtinti reikia prašyti. Tai turi padaryti išrinktasis pats ar per kitą. Prašyti galima raštu ar žodžiu. Bet geriausia prašyti raštu. Prašyti reikia per aštuonias dienas, sužinojus išrinkimą. Tam terminui praslinkus, nebegalima tvirtinti. Tik jei kalbamuoju metu teisingai negalėta kreiptis į vyresnįjį, tai reikia įrodyti kliūtį, ir terminas eina nuo kliūties praslinkimo (kan. 177, § 1).

Tvirtintojas turi iš rinkimų protokolo ir reikale kaip kitaip ištirti išrinktojo asmens tinkamumą ir rinkimų teisėtumą. Teigiamu atveju jis būtinai turi patvirtinti išrinktąjį (kan. 177, § 2). Pamatas — kitaip rinkėjų teisė rinkti būtų bergždžia.

Neteisingai nepatvirtinus ar per ilgai delsiant patvirtinti, galima kreiptis į aukštesnį vyresnįjį. Paskutinysis, ištyręs dalyką ir kreipimąsi radęs teisingą, turi priversti tvirtintoją atlikti savo priedermę. Pasak kai kurių, kreipimosi vyresnysis net pats galįs patvirtinti devoliutyvine teise[12]).

Išrinkimas patvirtintinas raštu (kan. 177, § 3). Tai sutinka su kan. 159 įsakymu. Bet tai tėra leistinumui ir todėl net žodžiu galima tikrai patvirtinti.

Patvirtintas įgyja ius in re. Išimtis — jei kas kita pasakyta teisėse, atsieit, jei dar reikia juridinio įvedimo pareigų eiti. Toks atvejas, pvz., yra kle-

---

11) Pr. Maroto, Institutiones iuris canonici, I n. 627; I. Cocchi, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, II[4] n. 84.

12) Pvz., Wernz - Vidal P., Ius canonicum, II n. 260.

bono. Be to, patvirtintas be patvirtintojo sutikimo negali atsisakyti pareigų ir reikale turi teisę prašyti, gal net reikalauti, kad būtų įvestas pareigų eiti.

Nepatvirtintas nustoja net pirmiau įgyto ius ad rem. Tada rinkėjai gali kitą rinkti.

17. Jei savo metu neišrinkta ar visa rinkėjų kolegija dėl kurios nors priežasties nustoja teisės tą kartą rinkti, tai bažnytines pareigas laisvai paskiria vyresnysis tvirtintojas ar toliau turįs teisę paskirti (kan. 178, plg. 161). Jei tik dalis rinkėjų tenustoja teisės rinkti, tai rinkti stačiai ar iš naujo gali kiti rinkėjai[13]). Jei rinkimai dėl kurios nors priežasties panaikinti, tai rinkėjai gali iš naujo rinkti. Terminas — visas mėnuo. Tai išvedama iš analogijos atvejo, kai išrinktasis atsisako.

4. Postuliacija

1. Postuliacija vadinasi išrinkimas juridiškai netinkamo asmens ir prašymas kompetentingo vyresniojo dispensos keliu leisti jam eiti pareigas (postulatio est electio et petitio competenti superiori facta ut persona, que propter canonicum impedimentum ad officium ecclesiasticum elegi non poterat, ad id dispensative ab eodem admittatur).

2. Postuliacija skiriasi nuo rinkimų labiausiai štai kuo:

1) Pasyvus rinkimų subjektas — juridiškai tinkamas, o postuliacijos — juridiškai netinkamas asmuo.

2) Išrinkimas duoda ius ad rem ir kartais net ius in re, o postuliacija neduoda jokios tikros teisės.

3) Išrinktasis sutikti turi prieš patvirtinant, o postuliuotasis — vyresniajam leidus ar sutikus su postuliacija.

4) Teisėtai išrinkto negalima nepatvirtinti, o postuliuotą nebūtinai reikia priimti.

3. Postuliacija skirstoma į t i k r ą j a ir n e t i k r ą j a p r a s m e. Pirmoji yra tada, kai prašoma kompetentingą vyresnįjį leisti dispensos keliu eiti pareigas išrinktam juridiškai nevertam asmeniui. Antroji yra ne kas kita, kaip, bent įprastai, reikale prašymas vyresniojo reikiamo leidimo ar sutikimo eiti pareigas išrinktam juridiškai vertam asmeniui. Čia postuliacija suprantama tikrąja prasme.

4. Postuliacijos vardas žinomas jau seniausiose bažnytinėse teisėse. Tik seniau postuliacija reiškė taip rinkimus, taip postuliaciją pasaulinės valdžios. Nuo Gratiano postuliaciją pradėta skirti nuo rinkimų, kas galutinai nusistojo dekretalių teisėse.

5. Postuliacijos keliu, kaip iš postuliacijos apibrėžimo matyti, renka-

---

[13]) P h. M a r o t o, Institutiones iuris canonici, I n. 631; G. C o c c h i, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, II[4] n. 90.

mas toks asmuo, kuris šiaip tinka renkamosioms pareigoms, bet turi kurį nors kanoninį trūkumą arba kliūtį ir todėl jo negalima stačiai išrinkti. Trūkumas tegali būti pašalinamas de iure ir de facto, t. y. tegali būti toks, nuo kurio galima ir įprasta dispensuoti (kan. 179, § 1). Pvz., negalima dispensuoti ir konsekvenčiai postuliuoti vaikų, bepročių, visai tamsuolių, nusikaltėlių ir nevertų dėl nusikalstamųjų veiksmų, ir neįprasta dispensuoti spurijų ir ireguliarių dėl didelio kurio nors fizinio trūkumo.

Nedraudžiamai postuliuoti tegalima dėl teisingos priežasties. Paskutiniąja įprastai eina Bažnyčios reikalas ar nauda. Bet užtenka net to, kad, rinkėjų nuomone, postuliuojamasis šiaip jau, ne juridiškai, labiau tinka už kitus (kan. 179, § 1).

Postuliacijai nesvarbu, ar, paprastai renkant, reikia ar nereikia tvirtinti išrinktojo (kan. 179, § 1).

Tikrai postuliuoti negalima tik tais atvejais, kai specijaliniais įstatymais draudžiama (kan. 179, § 1, plg. 507), kas retai tebūna.

Postuliatoriai — kanoniniai rinkėjai. Atbulai, kompromisarai postuliuoti negali be įsakmaus įgaliojimo (kan. 179, § 2).

6. Kodekse I. C. įsakmiai nepasakyta apie postuliacijos rinkimų formą. Bet vis dėlto įsaistytai aišku, kad postuliacijoje, apskritai, laikytinasi rinkimų formos, Tai suponuoja kan. 180. Taip, postuliacijoje laikytinasi rinkimų parengimo, pakvietimo, laiko, vietos, balsavimo, paslapties ir kt. normų. Laikytinasi, kai nieko kito nepasakyta specijalinėse postuliacijos normose.

Specijalinės postuliacijos normos yra šios (kan. 180, 181):

1) Jei visi rinkėjai postuliuoja, tai užtenka absoliutinės balsų daugumos. Jei vieni renka juridiškai tinkamą asmenį, o kiti postuliuoja, tai postuliacijai reikia dviejų trečdalių balsų. Jei postuliacija konkuruoja su rinkimais ir per pirmąjį, antrąjį ir tretįjį balsavimą balsai pasiskirsto tarp renkamojo ir postuliuojamojo, postuliuojamasis negavo dviejų trečdalių balsų, o renkamasis gavo reliatyvinę balsų daugumą, tai tikrai išrenkamas renkamasis asmuo. Jei vienas iš daugelio renkamųjų gavo reliatyvinę balsų daugumą, tai visai nekreipiama akies į postuliuotąjį asmenį ir reliatyvinę balsų daugumą gavęs asmuo laikomas išrinktu[14]).

2) Postuliacija turi būti išreiškiama žodžiu „postulo" ar tolygiu terminu, pvz., „peto", „posco" ir „oro". Formulė „eligo et postulo" ar „eligo vel postulo" šiaip jau reiškia rinkimą. Jei renkamasis asmuo turi kurį nors trūkumą ar kliūtį, tai ši formulė reiškia postuliaciją. Kalbamoji formulė gali būti naudinga tuo atveju, kai apytikriai abejojama, ar ką geriau rinkti ar postuliuoti [15]).

---

[14]) Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice intepretandos, 1 iul. 1922.

[15]) Ph. Maroto, Institutiones iuris Canonici, I n. 668; Fr. Wernz - Vidal P., Ius canonicum, II n. 276.

3) Postuliaciją reikia nusiųsti vyresniajam. Tai turi padaryti rinkėjų kolegija.

Postuliacija išsiųstina per aštuonias dienas. Praslinkus šiam terminui, postuliacija pačiu įvykiu nustoja galios ir patys rinkėjai nustoja teisės tą kartą iš naujo ar kitą rinkti ir postuliuoti. Išimtis — jei postuliacija savo metu neišsiųsta dėl teisingos kurios nors kliūties. Bet tai turi būti įrodyta.

Postuliacija siunčiama tam vyresniajam, kurio dalykas yra rinkimų atveju reikale patvirtinti išrinktąjį ir kuris gali dispensuoti nuo trūkumo ar kliūties. Jei šis vyresnysis negali dispensuoti nuo kalbamojo trūkumo ar rinkimų atveju nereikia patvirtinti išrinktojo, tai dėl postuliacijos reikia kreiptis į šv. tėvą ar kitą tam tikrą kompetentingą asmenį.

Vyresnysis, į kurį kreiptasi dėl postuliacijos, turi ištirti postuliacijos teisingumą ir teisėtumą, kaip ir išrinkimo atveju tvirtinant.

Savaime nėra priedermės vyresniajam priimti postuliacijos. Tik vis dėlto kreiptina akis į natūralinį teisingumą, visuomeninę gerovę ir t. t.

Postuliantai, dar neišsiuntę postuliacijos vyresniajam, gali atsimesti nuo postuliacijos. Paskiau tai daryti begali, sutikus vyresniajam.

7. Jei vyresnysis atmeta postuliaciją, tai rinkėjai gali iš naujo rinkti. Išimtis — jei rinkėjai žinodami postuliavo asmenį su tokiu trūkumu, nuo kurio negalima ar neįprasta dispensuoti. Tada įgyja teisę laisvai paskirti vyresnysis, kaip ir rinkimuose tokiu pat atveju (kan. 182, § 1).

8. Postuliacija priimtina raštu, kaip ir patvirtinant išrinktąjį.

Vyresnysis ar rinkėjų kolegija turi postuliacijos išrinkimą ir jos leidimą pranešti postuliuotajam asmeniui ir paklausti jį, ar sutinkąs su postuliacijos išrinkimu (kan. 182, plg. 175).

Postuliuojamas asmuo turi per aštuonias dienas atsakyti, ar sutinkąs ar ne su postuliacija, kaip ir rinkimuose. Tai padarytina postuliacijos pranešėjui (kan. 152, plg. 175).

Postuliuotas asmuo, sutikęs su postuliacija ir tai savo metu pranešęs, tuoj įgyja ius in re, kaip ir rinkimuose, nereikiant tvirtinti.

Jei postuliuojamas asmuo savo metu nepranešė savo sutikimo ar neigiamai atsakė, tai jokių teisių neįgyja, kaip ir rinkimuose.

IV. NUSTOJIMAS

1. Apibrėžimas ir padalinimas

1. Bažnytinių pareigų nustojimas yra ne kas kita, kaip nustojimas pačių pareigų arba titulo ir posesijos (amissio officii ecclesiastici est cessatio iuris proprietatis et possessionis quo quis in aliquod ecclesiasticum officium gaudet).

Visų pirmų, bažnytinių pareigų nustojama, mirus pareigūnui. Toliau, bažnytinių pareigų kartais nustojama, pasibaigus jų paskyrėjo teisei, arba jurisdikcijai. Dar toliau, kan. 183, § 1: „Bažnytinių pareigų nustojama, atsisakius, atėmus, pašalinus, perkėlus ir praslinkus terminui".

2. Bažnytinių pareigų nustojimas skirstomas į visišką (plena), de iure ir de facto. Pirmasis yra tada, kai nustojama pareigų titulo ir posesijos. Antrasis — kai nustojama tik titulo, bet tebėra posesija. Tretysis — kai tenustojama posesijos.

2. Nustojimas pačiomis teisėmis

1. Bet kurių bažnytinių pareigų pačiomis teisėmis ar pačiu įvykiu nustojama, mirus pareigūnui. Tik pareigūno mirtis turi būti teisėtai žinoma. Abejotinu atveju reikia bent administratyviniu procesu konstatuoti pareigūno mirimą ir neprošalį paskelbti pareigų vakavimą[1]). Atbulai bažnytinių pareigų negalima niekam palikti, arba negalima paskirti įpėdinio.

2. Nustojus teisės, arba jurisdikcijos pareigų paskyrėjui, t. y. jam mirus, atsisakius, perkėlus, pašalinus ir t. t., bažnytinių pareigų tenustoja šiais atvejais (kan. 183, § 2):

1) Kai įstatymuose įsakmiai pasakyta. Pavyzdžiu gali eiti generalinis vikaras, kuris pačiu įvykiu nustoja savo pareigų, užvakavus jo vyskupo vietai (kan. 371).

2) Kai pareigos paskirtos su kliauzule „ad beneplacitum nostrum" ar tolygiu būdu, pvz., „donec voluero".

Atbulai, kitais atvejais nesibaigia bažnytinės pareigos, pasibaigus pareigų paskyrėjo valdžiai. Nesibaigia net tos pareigos, kurios buvo paskirtos su kliauzule „ad beneplacitum S. Sedis" ir „donec revocavero".

3. Laikinės bažnytinės pareigos baigiasi, pasibaigus terminui. Pvz., sinodinių egzaminatorių ir klebonų tarėjų pareigos baigiasi, praslinkus dešimčiai metų ar įvykus naujam dieceziniam sinodui (kan. 387), ir diecezinių tarėjų pareigos baigiasi po trejų metų (kan. 426).

3. Atsisakymas

1. Atsisakymas (renuntiatio, resignatio ir beneficijose dimissio) plačiąja prasme vadinasi bet kurs atsisakymas bažnytinių pareigų (quaelibet cessio seu dimissio officii ecclesiastici).

Atsisakymas suglaustąja ar tikrąja prasme vadinasi teisėtas laisvas atsisakymas bažnytinių pareigų dėl teisingos priežasties kompetentingam vy-

---

1) Plg. S. C. C., 28 aug. 1841; J. Chelodi, Ius de personis, n. 146.

resniajam ir to paties vyresniojo priėmimas atsisakymo (libera cessio officii ecclesiastici ex iusta causa et cum acceptatione competentis superioris facta).

2. Atsisakymas skirstomas:

1) Įsakmus ir įsaistytas (r. expressa et tacita, praesumpta). Pirmasis yra tada, kai atsisakoma raštu ar žodžiu teisių normomis. Antrasis — kai padaroma tai, kas savo prigimtimi reiškia atsisakymą ar kuriame dalyke įstatymais glūdi atsisakymas. Atsisakymas be restrikcijos suprantamas pirmasis.

2) Absoliutinis (r. absoluta, pura, simplex) ir sąlyginis (conditionalis) — pagal tai, ar be sąlygų atsisakoma ar pridedama kuri nors sąlyga, paktas ir t. t., pvz., mokėti pensiją.

3. Pirmaisiais krikščionių amžiais labai maža teturima bažnytinių pareigų atsisakymo pavyzdžių. Svarbiausia to reiškinio priežastis buvo ta, kad pareigos buvo glaudžiai susietos su šventimais. Atsisakyti pareigų galėjo vyskupas, sutikus provinciniam sinodui, o kiti žemesni dvasiškiai, leidus vyskupui[2]).

Išskyrus pareigas ir šventimus tarpusavyje ir pagausėjus dvasiškiams, nuo XII amž. ir labiausiai nuo šv. tėvo Aleksandro III atsisakyti bažnytinių pareigų lengviau leista.

Dekretaliu teisėmis atsisakyti pareigų tegalėjo vyskupas šv. tėvui ir kiti pareigūnai savo vyskupui.

4. Bažnytinių pareigų atsisakyti gali visi tie, kurie jas turi ir kuriems nedraudžiama (kan. 184).

Turi — negali atsisakyti tie, kurie dar nėra gavę bažnytinių pareigų, yra iš jų pašalinti ar iš kurių atimtos pareigos, nes negalima atsisakyti to, ko neturima. Draudžiama — pačia daiktų prigimtimi ar įstatymais. Pirmojo dalyko pavyzdžiu gali eiti negalėjimas tikrai atsisakyti tam, kuris nėra „sui compos", pvz., visai nustojęs proto ir visai pasigėręs. Pamatas — atsisakymas yra žmogiškas veiksmas, kurio negali būti be proto ir konsekvenčiai be valios. Dėl antrojo dalyko pasakytina: draudžiama visuotiniais ar daliniais bažnytiniais įstatymais. Visuotiniais įstatymais draudžiama atsisakyti kai kurių beneficijų. Bet apie tai kalbama kitose Kodekso I. C. vietose, labiausiai III kn.

5. Atsisakyti vis dėlto reikalaujama kai kurių sąlygų.

Bendrosios atsisakymo sąlygos yra šios:

1) Reikia teisingos priežasties (kan. 184, plg. 189, § 1), nes kitaip būtų skriauda Bažnyčiai bei sieloms ir didžiausia netvarka. Teisinga priežastis in genere — Bažnyčios, sielų ir paties atsisakytojo gerovė ar nauda, pvz., atsisakytojo nesveikata, nesugebėjimas eiti pareigų, tikinčiųjų priešingas nu-

[2]) C. 13, 14, C. VII, q. 1.

sistatymas ir papiktinimas žmonių. Be to, priežastis turi būti proporcinga pareigų didelumui ar svarbumui (plg. kan. 189, § 1).

2) Atsisakymas turi būti laisvas ir kan. 185: „Pačiomis teisėmis netikras yra atsisakymas iš didelės ir neteisingos baimės, apgavus ir substanciškai suklydus". Atbulai, atsisakymo nenaikina teisinga didelė, juo labiau bet kuri maža baimė ir atsitiktinė klaida.

3) Neturi būti simonijos iš atsisakytojo, atsisakymo priėmėjo ar kieno kito pusės (kan. 185).

6. Kan. 186: „Tikrai atsisakyti tegalima raštu, žodžiu prie dviejų liudytojų ir per prokūratorių, turintį specijalinį mandatą; atsisakymo dokumentas tebūna padėtas archyve".

Jei prie liudytojų atsisakoma, tai parašytinas protokolas. Tai insinuoja kalbamojo kanono įsakymas atsisakymo dokumentą padėti archyve.

Atsisakymo raštas, prokūratoriaus mandatas ir atsisakymo protokolas padėtini ir laikytini archyve, nes visi tie raštai yra kan. 187, § 1 „atsisakymo dokumentas".

Visų tų dalykų pamatas yra tas, kad iš bažnytinių pareigų atsisakymo išplaukia nemaža padarinių ir todėl reikia atsargumo.

7. Bažnytinių pareigų atsisakyti, apskritai, reikia kompetentingam bažnytiniam vyresniajam. Kitaip atsisakymas yra joksai (kan. 187, § 1). Kalbamojo dalyko pamatas — kaip be kompetentingo vyresniojo negalima gauti bažnytinių pareigų, taip pat be tokio pat vyresniojo negalima nuo jų atsimesti, ir tai būtų didžiausia netvarka, kiltų daug skriaudos Bažnyčiai ir sieloms.

Bažnytinių pareigų atsisakytina tam vyresniajam, kurio dalykas yra priimti atsisakymą (kan. 187, § 1), ir „Todėl jei pareigos būtų paskirtos patvirtinimo, leidimo ar institucijos keliu, tai atsisakytina tam vyresniajam, kuriam paprastąja teise priklauso patvirtinimas, leidimas ir institucija" — kan. 187, § 2.

P a p r a s t ą j a t e i s e — ne vad. devoliutyvine teise. Todėl, nors devoliutyvine teise kas kitas kuriuo atveju būtų paskyręs pareigas, reikia laikytis ką tik kalbėtosios normos. Be to, jei pareigos stačiai ar laisvai paskirtos. tai atsisakytina jų paskyrėjui (plg. kan. 187, § 1).

Jei kurioms bažnytinėms pareigoms nereikia priimti atsisakymo, tai atsisakytina tam, iš ko dvasiškis gavo pareigas ar kas jo vietą užima (kan. 187, § 1). Tokių pareigų yra rinkimų sistemoje. Kalbamuoju atveju atsisakytina rinkėjų kolegijai, pvz., katedros kapitulai. Jei rinkėjų kolegijos nebėra, tai atsisakytina tam, kas jos vietą užima. Tai kuris nors fizinis ar moralinis asmuo, valdžios įpėdinis, a iure ar ab homine kas nors įgaliotas bent tokiam atsisakymui priimti ir t. t.

Tai paprastosios normos.

sistatymas ir papiktinimas žmonių. Be to, priežastis turi būti proporcinga pareigų didelumui ar svarbumui (plg. kan. 189, § 1).

2) Atsisakymas turi būti laisvas ir kan. 185: „Pačiomis teisėmis netikras yra atsisakymas iš didelės ir neteisingos baimės, apgavus ir substanciškai suklydus". Atbulai, atsisakymo nenaikina teisinga didelė, juo labiau bet kuri maža baimė ir atsitiktinė klaida.

3) Neturi būti simonijos iš atsisakytojo, atsisakymo priėmėjo ar kieno kito pusės (kan. 185).

6. Kan. 186: „Tikrai atsisakyti tegalima raštu, žodžiu prie dviejų liudytojų ir per prokūratorių, turintį specijalinį mandatą; atsisakymo dokumentas tebūna padėtas archyve".

Jei prie liudytojų atsisakoma, tai parašytinas protokolas. Tai insinuoja kalbamojo kanono įsakymas atsisakymo dokumentą padėti archyve.

Atsisakymo raštas, prokūratoriaus mandatas ir atsisakymo protokolas padėtini ir laikytini archyve, nes visi tie raštai yra kan. 187, § 1 „atsisakymo dokumentas".

Visų tų dalykų pamatas yra tas, kad iš bažnytinių pareigų atsisakymo išplaukia nemaža padarinių ir todėl reikia atsargumo.

7. Bažnytinių pareigų atsisakyti, apskritai, reikia kompetentingam bažnytiniam vyresniajam. Kitaip atsisakymas yra joksai (kan. 187, § 1). Kalbamojo dalyko pamatas — kaip be kompetentingo vyresniojo negalima gauti bažnytinių pareigų, taip pat be tokio pat vyresniojo negalima nuo jų atsimesti, ir tai būtų didžiausia netvarka, kiltų daug skriaudos Bažnyčiai ir sieloms.

Bažnytinių pareigų atsisakytina tam vyresniajam, kurio dalykas yra priimti atsisakymą (kan. 187, § 1), ir „Todėl jei pareigos būtų paskirtos patvirtinimo, leidimo ar institucijos keliu, tai atsisakytina tam vyresniajam, kuriam paprastąja teise priklauso patvirtinimas, leidimas ir institucija" — kan. 187, § 2.

P a p r a s t ą j a t e i s e — ne vad. devoliutyvine teise. Todėl, nors devoliutyvine teise kas kitas kuriuo atveju būtų paskyręs pareigas, reikia laikytis ką tik kalbėtosios normos. Be to, jei pareigos stačiai ar laisvai paskirtos. tai atsisakytina jų paskyrėjui (plg. kan. 187, § 1).

Jei kurioms bažnytinėms pareigoms nereikia priimti atsisakymo, tai atsisakytina tam, iš ko dvasiškis gavo pareigas ar kas jo vietą užima (kan. 187, § 1). Tokių pareigų yra rinkimų sistemoje. Kalbamuoju atveju atsisakytina rinkėjų kolegijai, pvz., katedros kapitulai. Jei rinkėjų kolegijos nebėra, tai atsisakytina tam, kas jos vietą užima. Tai kuris nors fizinis ar moralinis asmuo, valdžios įpėdinis, a iure ar ab homine kas nors įgaliotas bent tokiam atsisakymui priimti ir t. t.

Tai paprastosios normos.

niojo priėmimo atsisakymo galima atsimesti ar atšaukti atsisakymą[4]). Bet ir įvykus atsisakymui, atsisakytojas gali būti iš naujo paskirtas ar išrinktas į tas pačias pareigas (kan. 191, § 1).

Priėmus atsisakymą, nedelsiant praneština tiems, kurie turi kurią nors teisę skirti (kan. 191, § 2), pvz., rinkėjams ir globėjui. Tai daryti turi vyresnysis priėmėjas pats arba per kitus.

10. Savotiškas dalykas yra įsaistytas atsisakymas bažnytinių pareigų. Apie jį kan. 188 štai kas parašyta: „Dėl įsaistyto ir pačiomis teisėmis priimamo atsisakymo pačiu įvykiu ir be jokios dekliaracijos vakuoja bet kurios pareigos, jei dvasiškis:

1°. Padarytų vienuolių apžadus, išskyrus kan. 584 beneficijų normą", kuria, padarius vienuolių apžadus, parapinės beneficijos vakuoja po vienerių, o kitos beneficijos po trejų metų;

„2°. Paskirtas nepradėtų eiti pareigų teisėmis įsakytu laisvu metu ar, to nesant, nutartu ordinaro metu;

3°. Priimtų kitas bažnytines pareigas, nesutaikomas su pirmesnėmis, ir būtų teisėtai įvestas jų eiti". Čia pirmųjų pareigų savaime atsisakoma. Jei abejas pareigas išdrįstama turėti ar valdyti, tai pačiu įvykiu nustojama abejų (kan. 2396).

„4°. Viešai pamestų katalikų tikybą", atsieit, formaliai taptų eretiku, atskalūnu ar tikėjimo apostatu;

„5°. Susituoktų, nors civiliškai;

6°. Laisvai įstotų į kariuomenę prieš kan. 141", t. y. aukštųjų šventimų dvasiškis nereikale ir be savo ordinaro leidimo;

„7°. Be teisingos priežasties pats liautųsi dėvėjęs dvasiškių drabužiais ir, įspėtas ordinaro, per mėnesį jų neapsivilktų". Bet jei dvasiškis įspėtas, kurį laiką padėvėjęs, vėl liautųsi dėvėjęs dvasiškių drabužiais, tai reikėtų ordinaro naujo įspėjimo ir t. t.

„8°. Nesilaikytų įsakytos rezidencijos ir teisėtai nekliudomas nei paklausytų ordinaro įspėjimo, nei į tai atsakytų tinkamu, ordinaro paskirtu metu".

Šis kanonas, galima sakyti, pakankamai aiškus. Todėl nėra ko jo aiškinti. Tik gal atkreiptina akis į tai, kad įsaistytam atsisakymui bažnytinių pareigų nereikia jokio teismo sprendimo ir administratyvinio pareiškimo: padarius vieną iš kalbamųjų veiksmų, pačiu įvykiu ir tuoj nustojama pareigų ir konsekvenčiai pareigos tuoj vakuoja. Toliau jau pasakytina tas pat, kas pasakyta apie įsakmų atsisakymą: nustojama teisių ir priedermių, reikale praneština suinteresuotiems asmenims ir t. t.

---

4) Plg. Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 14 iul. 1922.

4. Atėmimas ir pašalinimas

1. Šiaipjau atėmimas bažnytinių pareigų vadinasi veiksmas, kuriuo atimamos pareigos (actus quo clericus officio suo spoliatur seu destituitur).

Jei bažnytinės pareigos atimamos už nusikaltimą, tai labiausiai vadinasi atėmimas (privatio). Administratyvinis atėmimas pareigų dažniausiai vadinamas pašalinimu (amotio, remotio). Paprastas pašalinimas vadinasi stačiai šiuo vardu (amotio, remotio, destitutio). Taigi, atėmimas yra rūstesnis terminas, negu pašalinimas.

2. Bažnytinių pareigų atėmimas ir pašalinimas skirstomas šiaip:

1) B a u d ž i a m a s i s (pr. vindicativa) ir p a p r a s t a s (pr. simplex). Pirmasis yra tada, kai pareigos atimamos ar iš jų pašalinama už nusikaltimą. Tai eina stačiai baudžiamąja bausme (poena vindicativa) ir ši bausmė yra viena iš didžiausių (plg. kn. 2298, nr. 6). Antrasis — kai pareigos atimamos ar iš jų pašalinama pirmiausia dėl sielų gerovės ir t. t.

2) A i u r e ir a b h o m i n e. Pirmasis yra tada, kai pareigos atimamos ar iš jų pašalinama pačiomis teisėmis ar reikale dar paskelbiamuoju sprendimu. Antrasis — kai pareigas atima ar iš jų pašalina vyresnysis stačiai raštu, dekretu ar pasmerkiamuoju sprendimu.

Jei pačiomis teisėmis atimamos pareigos ar iš jų pašalinama, tai atėmimas ar pašalinimas tuoj veikia. Tik visiems juridiniams padariniams gauti kartais reikia ir net teisėmis įsakoma tą dalyką paskelbti paskelbiamuoju sprendimu. Paskutinysis visus padarinius atitraukia iki pat įvykio, galioja nuo pat įvykio.

Jei kalbamieji dalykai padaromi pasmerkiamuoju sprendimu, tai atėmimas ar pašalinimas tegalioja nuo sprendimo.

3) T e i s m i n i s (iudicialis, processualis), a d m i n i s t r a t y v i n i s (administrativa, oeconomica) ir p a p r a s t a s (pr. simplex, mere administrativa). Pirmasis atliekamas kriminalinio proceso keliu ir suponuoja nusikaltimą. Antrasis daromas administratyvinio proceso keliu, nebūtinai suponuoja nusikaltimą ir, net baudžiant už kai kuriuos nusikalstamuosius veiksmus, pirmiausia žiūri sielų gerovės ir t. t. Tretysis yra tada, kai pareigos atimamos be jokio proceso.

3. Baudžiamasis bažnytinių pareigų atėmimas yra labai senas. Paprastasis atėmimas gerai žinomas dekretalių teisėse. Administratyvinio atėmimo nežinoma seniausiose ir senosiose bažnytinėse teisėse. Jis palengva kilo iš kanonistų doktrinos ir Kongregacijos Concilli rezoliucijų, ir jį galutinai suformavo Konsistorinė Kongregacija, dekr. „Maxima cura", 1920 m. rugp. mėn. 20 dien., ką priėmė Kodeksas I. C.

4. Bažnytines pareigas atimti ar iš jų pašalinti tegali pati Bažnyčia.

Atbulai, to dalyko negali padaryti pasaulinė valdžia ir pasaulininkai. Pamatas paprasčiausias — bažnytinės pareigos priklauso tik Bažnyčiai ir joms atimti reikia bažnytinės jurisdikcijos.

Be to, bažnytinių pareigų negali atimti rinkėjai, globėjai, postuliatoriai ir kt. pareigūno asmens pažymėtojai: ne jie suteikė pareigas — ne jų ir dalykas yra pareigas atimti, ir Bažnyčia nedavė jiems tos teisės.

5. Bažnyčia pareigų atėmimą yra savotiškai sutvarkiusi.

Taip, kan. 192. § 2: „Pareigų nustojama pačiomis teisėmis ar teisėto vyresniojo veiksmu".

Pirmuoju būdu nustojama, padarius tai, už ką pačiomis teisėmis atimamos bažnytinės pareigos. Tai daroma už nusikaltimus. Tie atvejai įsakmiai pažymėti bažnytiniuose įstatymuose. Štai jie: vengtinė ekskomunika (kan. 2266), nepaleidimas su antromis nesutaikomomis pareigomis pirmesnių pareigų (kan. 156, 1439), vyskupo nesikonsekravimas per šešis mėnesius nuo paskyrimo (kan. 2398) ir kardinolų nusikaltimas kan. 234. Be to, bažnytinių pareigų nustojimas a iure glūdi depozicijoje, amžino nustojimo teisės dėvėti dvasiškių drabužiais ir degradacijoje (kan. 2303 - 2305).

Antrasis dalykas priklauso kompetentingam vyresniajam.

Kompetentingas bažnytinis vyresnysis atimti kai kurias pareigas gali. Tai padaryti šiaip jau gali dėl teisingos bet kurios priežasties ir už nusikaltimus teisių numatytais atvejais, t. y. kan. 2324, 2334, 2335, 2336, 2355, 2359, § 3; 2360, § 2; 2394, 2403, 2405. Be to, kompetentingas vyresnysis atimti bažnytines pareigas kartais net turi. Tai bažnytinių teisių pažymėti atvejai, būtent: kan. 2168, 2177, nr. 2 - 3; 2180, 2314, § 1, nr. 2; 2331, § 2; 2340, § 2; 2343, § 2, nr. 3; 2345, 2346, 3350, § 2; 2354, §§ 1 - 2; 2359, §§ 1 - 2; 2368, § 1; 2381, 3384, 2406, §§ 1 - 2; 2308.

Kompetentingas vyresnysis atimti bažnytines pareigas gali kartais be jokios procedūros ir kartais turi laikytis administratyvinės procedūros ar kriminalinio proceso. Tai priklauso nuo pareigų ir atvejų charakteriaus.

Paprastai atimti bažnytines pareigas galima pašalinant. Tai, kaip anksčiau pasakyta, vadinasi pašalinimas.

Jei iš kalbamųjų pareigų šalina ordinaras, tai pasakytina štai kas (kan. 192, § 3):

1) Reikia teisingos priežasties. Tai, pvz., Bažnyčios reikalas ir nauda, ir paties dvasiškio gerovė. Nusikalstamųjų veiksmų nereikia. Pašalinimo priežasties teisingumą nutaria ordinaras savo nuožiūra.

2) Reikia žiūrėti, kad nebūtų įžeistas natūralinis teisingumas: vengtina įžeisti dvasiškio gerą vardą ir padaryti didelę materijalinę skriaudą, ir labiausiai kreiptina akis į dvasiškio tinkamą pragyvenimą. Tai labiausiai pasakytina, kai dvasiškis nėra susitepęs jokia pareigine ir luomine dėme.

3) Nereikia jokio proceso. Išimtys — pašalinamam klebonui pašalinti

reikia laikytis administratyvinio proceso, apie kurį kalbama kan. 2157 - 2161, o nepašalinamą kleboną pašalinti tegalima kan. 2147 - 2156 (tada ir savotiškų priežasčių reikia).

4) Pašalintina raštu, kaip įprastai daroma, skiriant ir t. t. bažnytines pareigas.

5) Pašalinimas turi būti praneštas pašalinamajam asmeniui.

6) Pašalinimas teturi galią nuo vyresniojo pranešimo ir jo gavimo.

7) Dėl pašalinimo galima kreiptis į Apaštališkąjį Sostą. Bet tai nėra in devolutivo, t. y. kreipimasis nesustabdo pašalinimo ištarmės.

Atimti bet kurias bažnytines pareigas už bendrus nusikaltimus ordinaras ir kt. tegali kriminalinio proceso keliu.

5. Perkėlimas

1. Perkėlimas (translatio) vadinasi kompetentingo vyresniojo pakeitimas bažnytinių pareigų (translatio est canonica mutatio clerici de uno ad alium officium ecclesiasticum facta a competente superiore ex iusta causa).

Į bažnytnių pareigų perkėlimą įeina du dalykai, būtent, įsaistytas atšaukimas pirmesnių pareigų ir kanoninis suteikimas arba paskyrimas kitų pareigų.

2. Bažnytinių pareigų perkėlimas skirstomas šiaip:

1) N e p r i v e r s t i n i s (tr. voluntaria, libera) ir p r i v e r s t i n i s (tr. coacta). Tai priklauso nuo to, ar perkeliamasis asmuo sutinka ar ne su perkėlimu. Paskutinysis gali būti dar b a u d ž i a m a s i s (poenalis). Tai perkėlimas už nusikaltimą.

2) P a p r a s t a s (simplex), a d m i n i s t r a t y v i n i s (tr. administrativa) ir t e i s m i n i s (iudicialis). Pirmasis yra tada, kai perkeliama be jokio proceso. Antrasis — kai perkeliama administratyvine procedūra. Tretysis — kai perkeliama kriminalinio proceso keliu.

3) P a a u k š t i n i m a s (promotio, tr. honorifica) — kai perkeliama į geresnę vietą; l y g u s (ad officium aequale) — kai perkeliama į tokią pat vietą, ir p a ž e m i n i m a s (ad officium minus) — kai perkeliama į kur kas prastesnę vietą.

3. Kan. 193, § 1: „Perkelti iš vienų bažnytinių pareigų į kitas tegali tas vyresnysis, kuris turi teisę priimti atsisakymą ir pašalinti iš pirmesnių pareigų ir paskirti į kitas pareigas".

Tai bendra norma. Nuo šios taisyklės nukrypimas — Šv. Sostui rezervuotų pareigų perkėlimas, pvz., vyskupo. Atbulai, perkelti negali tie, kurie

pažymėjo asmenį, pvz., rinkėjai, globėjas, nominuotojas ir t. t. (kan. 195), kaip aukščiau pasakyta apie atėmimą bažnytinių pareigų.

4. Bet kurioms bažnytinėms pareigoms perkelti reikia teisingos priežasties. Tik jei perkėlimas nepriverstinis, tai užtenka bet kurios teisingos priežasties (kan. 193, § 2). Bet juo didesnės yra pareigos, juo svarbesnės priežasties reikia.

Priverstinai perkelti reikia mažne tokios pat priežasties, kur ir pašalinti iš pareigų (kan. 193, § 2). Mažne tokios pat priežasties — šis perkėlimas yra žiaurus. Bet kalbamoji priežastis gali būti ir mažesnė už pašalinimo priežastį, nes čia vis dėlto neatimama duonos kąsnio. Be to, pašalinamam klebonui perkelti užtenka net sielų gerovės (kan. 2162 - 2163).

5. Nepriverstinai perkelti nereikia jokios procedūros bei proceso. Atbulai, priverstinai perkelti tegalima tokiu pat būdu, kaip ir pašalinant iš bažnytinių pareigų (kan. 193, § 2). Be to, klebonui priverstinai perkelti reikia laikytis tam tikro proceso, aprašyto kan. 2162 - 2167.

Kadangi į bažnytinių pareigų perkėlimą įeina taip pat naujas pareigų suteikimas, tai perkeliant reikia laikytis ir kanoninio paskyrimo normų, būtent, respektyviai laisvo paskyrimo, rinkimų, prezentacijos, nominacijos, postuliacijos ir t. t.

6. Perkėlus pirmesnės pareigos tevakuoja tada, kai dvasiškis kanoniškai įvedamas eiti naujų pareigų. Išimtis — jei kas kita pasakyta teisėse, pvz., vyskupo pareigų kan. 430, § 1, ar vyresniojo teisėtai įsakyta atskiru atveju (kan. 194, § 1).

Be to, pirmesnių pareigų įplaukas ima perkeltasis tol, kol apima naujas pareigas (kan. 194, § 2). Tik jei prieš apimant naujas pareigas pirmesnės pareigos užvakuoja pačiomis teisėmis ar vyresniojo aktu, tai perkeltasis asmuo nebegauna pirmesnių pareigų įplaukų. Paskutiniojo dalyko išimtis — jei kas kita pasakyta teisėse, pvz., kan. 430, § 3, nr. 3 apie vyskupą.

V. PAPRASTOJI IR ĮGALIOTA JURISDIKCIJA RYŠIUM SU BAŽNYTINĖMIS PAREIGOMIS

1. Paprastoji jurisdikcijos valdžia arba stačiai jurisdikcija (potestas iurisdictionis seu regiminis) vadinasi ta valdžia, kuri pačiomis teisėmis susieta su pareigomis (kan. 197).

Esminiai paprastosios jurisdikcijos elementai yra du, būtent, jurisdikcija turi būti susieta su pareigomis ir tai turi būti padaryta pačiomis teisėmis.

Pareigos suprantamos suglaustąja prasme. Atbulai, jurisdikcija, duota pareigoms plačiąja prasme, nėra paprastoji. Ji tėra įgaliota. Juo labiau ne paprastoji ta jurisdikcija, kuri suteikta betarpiškai ne pareigoms, bet asmeniui.

Jurisdikcijos ir pareigų susiejamosios teisės čia suprantamos taip visuotinės, taip dalinės ir privilegijos plačiąja prasme. Paskutiniojo dalyko pamatas yra tas, kad šios privilegijos yra tikri įstatymai. Atbulai, negalima paprastąja jurisdikcija vadinti tos valdžios, kuri pareigoms duota įsakymu, dekretu ar mandatu. Tas pat pasakytina apie privilegijas suglaustąja prasme, specijalines privilegijas ir vad. nuolatines galias. Tai tik įgaliota galia, įgaliota jurisdikcija ar valdžia.

Paprastąją jurisdikciją susieti su pareigomis galima jau, išleidžiant pareigas in abstracto ar in genere, pirminiu kuriamuoju įstatymu. Tai savaime daroma su ta jurisdikcija, kuri lyg savo prigimtimi, savaime yra susijusi su pareigomis, arba priklauso prie pareigų prigimties. Ta jurisdikcija yra lyg išvidinis (intrinsecus) priedas. Bet pirminiu įkuriamuoju įstatymu susiejama su pareigomis daug ir kitų galių. Tai išorinis (extrinsecus) jurisdikcijos priedas.

Be to, paprastąją jurisdikciją galima su pareigomis susieti skyrium, paskiau, atskiru specijaliniu įstatymu, išleistu to paties ar kito įstatymų leidėjo. Tai taip pat išorinis jurisdikcijos priedas.

Kartais su pareigomis susietai paprastajai jurisdikcijai pirma dar reikia kurio vyresniojo leidimo ar mandato, ir tada tik teįgyjama valdžia. Pavyzdžiu gali eiti generalinis vikaras, kurio kai kurioms paprastosioms pareigoms eiti reikia rezidencinio vyskupo specijalinio mandato. Čia valdžia pirma, galima sakyti, yra in potentia, o po mandato gaunama jau in actu, ir todėl ji išplaukia ne iš vyresniojo mandato, bet vis vien iš pareigų — ji gaunama teisėmis iš pareigų ir vyresniojo mandatą galima laikyti tik esmine sąlyga, formalybe.

Jurisdikcija su pareigomis susieta turi būti amžinai (perpetuo) ar bent patvariai (stabiliter). Tai objektyvinis paprastosios jurisdikcijos patvarumas. Atbulai, paprastajai jurisdikcijai neužtenka laikinės siejos, laikinai susieti su pareigomis. Todėl paprastąja jurisdikcija negalima vadinti tos galios, kuri suteikiama atskiram kuriam atvejui.

Paprastoji jurisdikcija duodama betarpiškai pareigoms ir tik tarpiškai tenka asmeniui, pareigūnui. Kas tik teisėtai paskiriamas į pareigas, tas tuo pačiu gauna paprastąją tų pareigų jurisdikciją ir gali ją vartoti. Kai pareigūnas nustoja savo pareigų, tai nustoja taip pat paprastosios valdžios. Bet paprastoji jurisdikcija ir tada tebėra: jos nenustoja pareigos — jos tenustoja buv. pareigūnas. Todėl ir sakoma, kad paprastajai jurisdikcijai nereikia subjektyvinio patvarumo.

2. Įgaliota jurisdikcija vadinasi ta valdžia, kuri duota betarpiškai asmenui (kan. 197, § 1). Kartais ji, tiesa, teisėmis suteikiama pareigoms, prišliejama prie pareigų. Bet ta valdžia nesiskaito pareigų dalimi. Ji specijaliai taikoma ne pareigoms, bet asmeniui, tų pareigų ėjėjui, pareigūnui.

Pareigos eina lyg depozitu, iš kur asmuo, pareigūnas p a t s gauna valdžią. Pareigos, galima dar sakyti, yra lyg artimesnis ar tarpiškas įgaliotos jurisdikcijos asmens determinatorius — kas paskiriamas į pareigas, tam tenka asmeninė valdžia.

Bet kuri bažnytinių pareigų plačiąja prasme jurisdikcijos valdžia tėra įgaliota. Tas pats pasakytina apie galias, laikinai duotas bažnytinėms pareigoms neįstatymo keliu ir ab homine.

Įgaliota jurisdikcija duodama įgaliojimu, įsakymu, dekretu, mandatu, privilegija suglaustąja prasme ir t. t.

Įgaliota jurisdikcija skiriasi:

1) Nuo paprastosios jurisdikcijos subjekto ir siejos atžvilgiu.

2) Nuo vad. paprasto vykdytojo (exsecutor necessarius) — vykdytojas neturi jurisdikcijos griežtąja prasme ir tegali įvykdyti tai, kas jau padaryta,

3) Nuo leidimo — jis dažniausiai tepriklauso leistinumui.

3. Paprastoji ir įgaliota jurisdikcija skirstoma:

1) I š o r i n ė s s r i t i e s (fori externi) ir i š v i d i n ė s arba s ą ž i n ė s srities (fori interni, seu conscientiae). Pirmoji yra ta, kuri pirmiausia ir savaime liečia viešuosius žmonių ar Bažnyčios reikalus, einama ar atliekama viešai Bažnyčios akyse (in facie Ecclesiae) ir turi juridinius ir visuomeninius padarinius. Tai, pvz., valdžia sakyti pamokslus ir viešai atleisti bausmes. Antroji — kuri pirmiausia ir savaime teliečia privatinę žmonių gerovę, sąžinės reikalus, moderuoja žmogaus sąžinės santykius su Dievu, įprastai einama ar atliekama neviešai ir teturi padarinius Dievo akyse. Pavyzdžiai— nuodėmių atleidimas ir slapta cenzūrų absoliucija.

Sąžinės srities jurisdikcija dar skirstoma į s a k r a m e n t i n ė s arba i š p a ž i n t i e s s r i t i e s (f. interni sacramentalis) ir n e s a k r a m e n t i n ė s s r i t i e s (f. interni non sacramentalis) — pagal tai, ar einama, atliekama ar ne per išpažintį.

2) T e i s m o (iudicialis) ir n e t e i s m o (non iudicialis). Tai priklauso nuo to, ar jurisdikcija vartojama teismo ar neteismo srityje. Neteismo srities jurisdikcija taip pat vadinasi „voluntaria" (kan. 201, § 3). Pavyzdys — įstatymų leidyba.

Teismo srities jurisdikcija dar skirstoma į i š o r i n ė s s r i t i e s ir s ą ž i n ė s s r i t i e s. Pirmoji savaime suprantama. Antroji — išpažintis.

3) V i s u o t i n ė (universalis) ir d a l i n ė (particularis) — pagal tai, ar turima visoje Bažnyčioje arba visų tikinčiųjų atžvilgiu ar teturima kai kur arba kai kurių tikinčiųjų atžvilgiu.

4) P a ž y m ė t a (expressa) ir s p ė j a m a (praesumpta).

Toliau, paprastoji jurisdikcija specijaliai skirstoma į n u o s a v i ą (propria) ir v i k a r i n ę (vicaria). Pirmoji yra ta, kuri priklauso pačiai pareigų prigimčiai (ad propriam naturam officii pertinet). Ji einama savo var-

du. Antroji — kuri priklauso prie pačios pareigų prigimties ir einama ne savo vardu. Pavyzdys — rezidencinio vyskupo galios dispensuoti nuo visuotinių įstatymų kai kuriais atvejais.

Dar toliau, įgaliota jurisdikcija skirstoma:

1) A b h o m i n e ir a i u r e. Tai priklauso nuo to, ar vyresniojo ar įstatymu įgaliota. Pirmųjų įgaliojimų daugiausia. Antrųjų — maža. Pvz., a iure įgaliotas yra kiekvienas kunigas klausyti išpažinties ir atleisti nuodėmes mirties pavojuje (kan. 884, 2252).

2) Į g a l i o t a ir s u b d e l e g u o t a — pagal tai, ar įgaliojo paprastosios jurisdikcijos įgaliotojas ar įgaliotinis.

3) S p e c i j a l i n ė arba a d c a u s a m p a r t i c u l a r e m, ir g e n e r a l i n ė arba a d u n i v e r s i t a t e m c a u s a r u m s e u n e g o t i o r u m. Pirmoji yra tada, kai įgaliota vienam kitam dalykui, atvejui ar daugeliui determinuotų atvejų. Antroji — kai įgaliota atlikti kurios nors rūšies dalykus, pvz., visus moterystės reikalus ir visas kriminalines bylas, ar kurios nors kategorijos asmenų reikalus, k. a. kurios vyskupijos vienuolių.

4) V i s a (t o t a l i s, ex toto) ir n e v i s a (partialis, ex parte) — pagal tai, ar įgaliojama visa ar ne visa paprastąja jurisdikcija.

5) A s m e n i n ė (personalis) ir r e a l i n ė (realis). Pirmoji yra tada, kai įgaliojamas asmuo pats stačiai ar dėl savo savybių, kas vadinasi „electa industria personae". Antroji — kai įgoliojama dignitatės ar pareigų atžvilgiu.

4. Įgaliotos jurisdikcijos pėdsakai randami nuo pat pirmųjų Bažnyčios dienų[1]). Dažniausi įgaliotojai — šv. tėvai[2]). Šie įgaliojimai labiausiai pagausėjo nuo V amž.[3]) ir negirdėtai paplito nuo XII amž.

5. Kan. 198: „§ 1. Teisėse *ordinaro* vardu suprantami, nebent kas būtų įsakmiai išskiriamas, be šv. tėvo, kiekvienas savo teritorijai: rezidencinis vyskupas, abatas ir prelatas *nullius* ir jų generalinis vikaras, apaštališkasis administratorius, vikaras ir prefektas ir taip pat tie, kurie, nesant kalbėtųjų asmenų, teisių nuostatu ar patvirtintomis konstitucijomis laikinai eina jų pareigas, ir savo valdiniams — aukštieji išimtųjų vienuolių kunigų vyresnieji. — § 2. O v i e t i n i o o r d i n a r o vardu (ordinarius loci seu locorum) suprantami visi įvardytieji, išskyrus vienuolių vyresniuosius".

I r t a i p p a t t i e, k u r i e, n e s a n t k a l b ė t ų j ų a s m e n ų ir t .t. — katedros kapitula iki išrinkimo kapitulinio vikaro, kapitulinis vikaras, apaštališkasis provikaras ir kt.

---

[1]) Tit. 1,5.

[2]) Plg. conc. Sardicens. (343) C. 5.

[3]) Plg. c. 5, 6, C. XXV, q. 2; c. 10, D. LIV; c. 1, D. XCIV.

Vietinis ordinaras — tuo vardu norima išreikšti, kad šių ordinarų paprastoji jurisdikcija liečia pirmiausia teritoriją ir tik antroje eilėje asmenis. Be to, venuolių vyresniųjų nevadinama vietiniais ordinarais dėl to, kad jų valdžia ne teritorinė, bet asmeninė.

Pastebėtina ir tai, kad ordinarais tevadinami tie vyresnieji, kurie, apskritai, turi paprastąją išorinės srities jurisdikciją.

6. Kan. 199, § 1: „Kas turi paprastąją jurisdikcijos valdžią, tas gali kitą įgalioti ja visa ar dalimi".

Pasak daugelio kanonistų, visa valdžia įgalioti vis dėlto tegalima trumpai ar pažymėtiems atvejams. Kitaip reikią kompetentingo vyresniojo sutikimo. Tai pamatuojama tuo, kad be vyresniojo sutikimo toks įgaliojimas reikštų atsisakymą visos jurisdikcijos ir jų vietoje įkūrimą naujų pareigų[4]). Bet šios restrikcijos Kodekse I. C. nėra ir sekama priešKodeksinių kanonistų bendrąja nuomone, ir kadangi kan. 199, § 1 aiškiai pasakyta, kad paprastąja jurisdikcija galima įgalioti v i s a ar dalimi, tai drąsiai galima priešinga tvirtinti.

Įgalioti galima nuosavia ir vikarine jurisdikcijos valdžia. Įgalioti galima net dispensuoti, nes nėra juridinio motyvo tvirtinti priešinga.

Paprastąja jurisdikcija įgalioti negalima tik tada, kai tai daryti draudžiama pačia daiktų prigimtimi, visuotinėmis teisėmis ar specijaliniu šv. tėvo draudimu. Taip, pačia daiktų prigimtimi šv. tėvas negali paskirti savo pontifikato vikaro; visuotinėmis teisėmis negali įgalioti savo jurisdikcijos: kanauninkas (kan. 401, § 1), klebonas, parapinis vikaras ir kt. paprastosios galios nuodėmklausiai[5]).

Atbulai, įgaliotos jurisdikcijos negalima subdeleguoti. Tai bendra taisyklė.

Išimtys yra šios:

1) Galima subdeleguoti atskiriems atvejams ir net nuolat Apaštališkojo Sosto įgaliotą jurisdikciją. Pvz., rezidenciniai vyskupai gali subdeleguoti vad. nuolatines galias. Išskirtini tik du atvejai, būtent, kai yra „electa industria personae" ar įsakmiai uždrausta subdeleguoti (kan. 199, § 2).

2) Paprastąją jurisdikciją turinčio už šv. tėvą žemesnio vyresniojo įgaliotinis „ad universitatem negotiorum" gali atskirais atvejais subdeleguoti savo valdžią (kan. 199, § 3). Pvz., rezidencinio vyskupo įgaliotinis gali atskirais atvejais subdeleguoti galią dispensuoti nuo kai kurių mote-

---

[4]) Pvz.: Th. Maroto, Institutiones iuris canonici, I n. 707; I. Chelodi, De personis, n. 127; Art. Vermeesch et I. Creusen, Epitome iuris canonici, I n. 228; F. Claeys Bouuaert et G. Simenon, Manuale iuris canonici[2], n. 353; Fr. Wernz — Vidal P., Ius canonicum, II n. 370; G. Cocchi, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, II[4] n. 122.

[5]) Pontificia Commissio ad canones Codicis authentice intepretandes, 16 oct 1919.

rystės kliūčių. Bet ir čia išskirtini atvejai, kai yra „electa industria personae" ar įsakmiai uždrausta subdeleguoti, kaip aukščiau. Tai savaime aišku.

3) Galima atskirais atvejais subdeleguoti, įsakmiai leidžiant paprastosis jurisdikcijos pirminiam įgaliotojui ar subdeleguoti galinčiam įgaliotiniui (plg. kan. 199, § 4).

4) Įgaliotas teisėjas net be įsakmaus leidimo gali subdeleguoti atlikti kurį nors jurisdikcijos veiksmą (kan. 199, § 4), pvz., ištirti įvykį ar ištardyti liudytojus.

Juo labiau nebegalima subdeleguoti subdeleguotos jurisdikcijos (kan. 199, § 5). Išimtis — kai įsakmiai leidžia paprastosios jurisdikcijos pirminis įgaliotojas ar subdeleguoti galįs įgaliotinis, kaip aukščiau.

7. Įgaliotojas įgaliodamas pats turi galėti tikrai ir nedraudžiamai vartoti įgaliojamąją jurisdikciją. Kitaip jo įgaliojimas yra netikras ar bent draudžiamas, pagal atvejus.

Be to, įgaliotina be substancinės klaidos ir absoliutinės baimės ar prievartos. Tai veiksmo tikrumui. Jei baimė ar prievarta tėra šiaipjau didelė, tai įgaliojimas tėra draudžiamas.

Galop, įgalioti galima raštu, žodžiu ir bet kuriuo kitu išoriniu ženklu, pvz., galvos palenkimu. Pamatas — Kodekse I. C. įsakmiai neįsakyta jokios įgaliojimo formos. Bet įgalioti geriausia raštu. Tai reikale geriausiai ir tikriausiai padeda įrodyti įgaliojimą, ir tuo būdu lengviausia išvengti įvairių nesusipratimų.

Jei įgaliojama raštu, tai reikia laikytis reskriptų normų.

8. Plačiai aiškintina paprastoji ir generalinė ad „universitatem negotiorum" įgaliota jurisdikcijos valdžia (kan. 200, § 1) Tas pat pasakytina apie vad. nuolatines galias. Atbulai, įgaliota specijalinė jurisdikcijos valdžia suglaustai aiškintina (kan. 200, § 1).

Be to, kas gauna įgaliotą valdžią, tas savaime gauna taip pat visa tai, be ko tos valdžios negalima vartoti (kan. 201). Sąlyga — jei įgaliotojas pats gali reikiamąjį dalyką padaryti ar tai atskirai pačiomis teisėmis duodama.

Kalbamoji galia duodama tik tam kartui ir pačiai įgaliotai valdžiai vartoti. Kitiems galams netinka. Pvz., įgaliotinis dispensuoti nuo moterystės kurios kliūties savaime gali taip pat atleisti cenzūrą, kuri kliudo dispensuoti (plg. kan. 66, § 3), ir įgaliotas atleisti ekskomuniką už erezijos nusikaltimą savaime gali priimti vad. abjuraciją, kuri pagal Kodeksą I. C. padarytina prie ordinaro ar jo įgaliotinio.

Galop, kan. 200, § 2: „Kas tvirtina, jog esąs įgaliotas, tas turi įrodyti savo įgaliojimą".

Tai reikia padaryti tada, kai kas nors neigia įgaliojimą ar prieš jį užprotestuoja. Kitais atvejais nereikia jokių įrodymų, užtenka pačiam įgaliotiniui tikrai žinoti įgaliojimą, ir gali jį vartoti.

Įgaliojimą įrodyti geriausia ir lengviausia reskripto raštu. Bet tai padaryti galima taip pat kitais įvykių įrodymo būdais, pvz., liudytojais.

9. Kan. 201, § 1: „Jurisdikcijos valdžią tegalima vartoti betarpiškai valdiniams".

Taip, paprastąją jurisdikcijos valdžią tegalima vartoti betarpiškai savo valdiniams, o įgaliotą — įgaliotojo valdiniams. Tik valdiniai gali būti laikiniai ir vien įgaliojimo objekto atžvilgiu.

Nevaldiniams vartoti jurisdikciją tegalima tarpiškai. Tai yra tada, kai reikalas yra bendras valdinio ir nevaldinio. Tada betarpiškai liečiamas valdinys ir tarpiškai, t. y. per valdinį, paliečiamas taip pat nevaldinys. Pavyzdys — kataliko ir nekrikštyto asmens giminystės kliūties dispensa.

Toliau, paprastąją ir įgaliotą teismo valdžią tegalima vartoti kitiems (kan. 201, § 2). Atbulai, paprastosios ir įgaliotos teismo valdžios negalima vartoti pačiam sau, nes „Nemo sit index in causa propria"[6]). Be to, paprastosios ir įgaliotos teismo valdžios savaime negalima vartoti svetimoje teritorijoje (kan. 201, § 2), pvz., svetimoje vyskupijoje. Išimtys: 1) Paprastosios galios nuodėmklausiai gali visur klausyti savo valdinius išpažinties ir atleisti jiems nuodėmes. Tai, pvz., daryti gali ordinaras, klebonas ir kanauninkas nuodėmklausis (kan. 401, § 1; 881, § 2). 2) Iš savo teritorijos priverstinai išvarytas ar savo teritorijoje kliudomas teisėjas gali svetur teisti ir nutarti teismo sprendimą. Tik apie tai turi pranešti vietiniam ordinarui (kan. 1637).

Dar toliau, paprastąja ar įgaliota neteismo jurisdikcija, apskritai, galima vartoti savo valdiniams ir net pats sau (kan. 201, § 3). Paskutinįjį dalyką daryti galima betarpiškai, pvz., save vieną dispensuoti nuo pasninko, ir tarpiškai, atsieit, vartojant jurisdikciją visam kuriam juridiniam koleginiam asmeniui ar kolektyvui, kurio narys yra aktyvus jurisdikcijos subjektas.

Savo naudai negalima vartoti neteismo jurisdikcijos tik dviejais atvejais, būtent: 1) Kai pačia daiktų prigimtimi to daryti negalima. Pavyzdys — įstatymo leidyba. 2) Kai tai draudžiama įstatymais. Tai, pvz., atleidimas cenzūros, suteikimas beneficijos (kan. 1437), balsavimas (kan. 170) ir t. t.

Galop, paprastąją ir įgaliotą neteismo jurisdikcijos valdžią galima vartoti savo ir svetimoje teritorijoje, ir net nesvarbu, ar valdinys yra vyresniojo ar svetimoje teritorijoje (kan. 201, § 3). Taip, rezidencinis vyskupas gali dispensuoti savo valdinius svetimoje vyskupijoje.

10. Paprastosios ir įgaliotos jurisdikcijos veiksmai, padaryti išorinėje srityje, galioja taip pat sąžinės srityje (kan. 202, § 1). Todėl išorinėje srityje atleista cenzūra ar duota dispensa turi galią taip pat sąžinės srityje ir čia nebereikia naujo atleidimo, respektyviai dispensos. Nors ir toks yra

[6]) L. 10, D., *de iurisdictione*, 2, 1.

dalykas, bet, žinoma, kas turi galią išorinėje srityje, tas vis dėlto negali jos vartoti sąžinės srityje.

Atbulai, paprastosios ir įgaliotos jurisdikcijos veiksmai, padaryti sąžinės srityje, savaime neturi galios išorinėje srityje (kan. 202, § 1), ir todėl dalykas išorinėje srityje laikomas neįvykusiu ir reikia naujo veiksmo, pvz., naujos dispensos nuo įreguliaritatės. Išimtis — kai teisėse kas kita pažymėta. Pvz., kan. 1047 sąžinės nesakramentinės srities dispensa nuo moterystės kurios kliūties įprastai turi galią taip pat išorinėje srityje ir kan. 2251 sąžinės srities atleidimas cenzūros tam tikrais atvejais galioja taip pat išorinėje srityje.

Kas turi paprastąją ar įgaliotą jurisdikcijos valdžią sąžinės srityje be restrikcijos, tas ją gali vartoti sakramentinėje ir nesakramentinėje srityje (kan. 202, § 2). Todėl klebonas, turėdamas galią dispensuoti nuo kurio nors dalyko sąžinės srityje, tai gali daryti per išpažintį ir ne per išpažintį. Išimtis — jei pačia daiktų prigimtimi dalyką tegalima atlikti per išpažintį, pvz., atleisti nuodėmes.

Jei įsakmiai nepasakyta, ar paprastoji ir įgaliota jurisdikcijos valdžia priklausanti išorinei ar sąžinės sričiai, tai suprantama duota abiem tiemdviem sritims. Išimtis — jei pačia daiktų prigimtimi valdžia priklauso vienai katrai sričiai (kan. 202, § 3), kaip aukščiau.

1. Įgaliotinis turi laikytis įgaliojimo ribų. Tai pasakytina taip objekto, taip subjekto atžvilgiu ir t. t. Kitaip veiksmas yra netikras (kan. 203, § 1). Tik labai mažas kuris dalykėlis neveikia veiksmo tikrumo, nes niekniekis — nedidelė kupeta.

Toliau, įgaliotinis turi laikytis įstatymų ir įgaliojimo įsakytos formos arba būdo (plg. kan. 203, § 2). Jei forma įsakyta lyg sąlyga, tai reikia skirti esminę ir neesminę. Pirmuoju atveju jos reikia laikytis veiksmo tikrumui, o antruoju — leistinumui.

Galop, jei kas, aplenkęs žemesnį vyresnįjį, kreipiasi į aukštesnį vyresnįjį, tai tuo būdu nesustabdoma žemesniojo vyresniojo neteismo valdžios. Nesvarbu, ar valdžia yra paprastoji ar įgaliota (kan. 204, § 1). Todėl kalbamuoju atveju žemesnis vyresnysis visados gali tikrai vartoti savo valdžią. Tik tai draudžiama aukštesnio vyresniojo pagarbos motyvais ir netvarkai išvengti. Nuo to draudimo tepateisina didelė ir skubota priežastis. Tik paskutiniuoju atveju ką padarius, reikia tuoj pranešti anam aukštesniam vyresniajam (kan. 204, § 4).

12. Bažnytine jurisdikcija tikrai įgalioti tegalima tuos, kurie galingi yra jurisdikciją gauti prigimtine, pozityvinėmis Dievo ir bažnytinėmis teisėmis. Negalingi yra prigimtine teise vaikai ir bepročiai, pozityvinėmis Dievo teisėmis — nekrikštytas asmuo ir t. t., ir bažnytinėmis teisėmis — pasaulininkai, ekskomunikuotas ir interdiktuotas po pasmerkiamojo ar pa-

skelbiamojo sprendimo ir t. t., neliečiant šv. tėvo teisės. Ir šiaip jau bažnytine jurisdikcija įgaliotinas vertas ir juridiškai tinkamas asmuo, pvz., pakankamai mokytas ir doras.

Įgalioti galima taip savo valdinį, taip svetimą asmenį. Pirmąjį net priverstinai galima įgalioti, ko negalima pasakyti apie antrąjį.

Įgalioti galima taip atskirą fizinį ir juridinį asmenį ar kolektyvą, taip daugelį fizinių ir juridinių asmenų ar kolektyvų. O daugelį asmenų ar kolektyvų įgalioti galima po kits kito (successive) ir drauge (insimul). P o k i t s k i t o — įgaliojamas pirma vienas, paskui kitas, bet tik vienas kuris iš jų tegali veikti. D r a u g e — įgaliojami keli ir savaime visi gali veikti. Be to, daugelį asmenų ar kolektyvą įgalioti galima „in solidum" ir „collegialiter". Pirmasis atvejas yra tada, kai kiekvienas iš daugelio įgaliotų sudaro atskirą įgaliojimo subjektą. Antrasis — kai visi įgaliotiniai sudaro vieną moralinį įgaliojimo subjektą. Kan. 205, § 1: „Jei daugelis tam pačiam dalykui būtų gavę įgaliotą jurisdikciją ir būtų abejojama, ar įgaliota in solidum ar collegialiter, suponuojama, kad įgaliota neteismo dalyke in solidum, o teismo dalyke collegialiter". Tik paskutinysis dalykas suprastinas išorinės srities, nes sąžinės sakramentinės srities teismo dalykas, t. y. pačios išpažinties dalykas, visados tepriklauso vienam nuodėmklausiui skyrium ir todėl čia negali būti kalbama apie įgaliojimą „in solidum".

13. Įgaliojimą turi priimti įgaliotinis. Tai padaryti galima įsakmiai ir įsaistytai. Paskutinysis priėmimas yra tada, kai įgaliotinis buvo prašęs įgalioti, vyresnysis priverstinai įgaliojo savo valdinį ar pačiomis teisėmis įgaliojama.

Įgaliotas juridinis asmuo dalyką atlieka pagal savo konstituciją ar statutą.

Daugelis įgaliotų „in solidum" gali veikti nepriklausomai nuo kits kito. Tai pasakytina iki tol, kol vienas iš jų pradeda dalyką, būtent, teismo srityje pakviečia šalis ar asmenį į teismą ir neteismo srityje bent patikrina reskripto ar įgaliojimo tikrumą bei integralumą. Jei kalbamasis asmuo paskui dėl ligos ar kitos priežasties nebegali atlikti įgaliojimo ar atsimeta nuo jo, tai padėtis pasidaro pirminė ir iš naujo eina, kaip aukščiau (kan. 205, § 2).

Daugelis įgaliotų asmenų „collegialiter" turi visi drauge veikti (kan. 205, § 3). Kitaip jų veiksmas yra netikras. Tai yra net tuo atveju, kai vieno iš įgaliotinių stačiai trūksta, jis nedalyvauja. Bet pačiam veiksmui vis dėlto nereikia, kad visi įgaliotiniai pritartų. Čia užtenka tiek balsų, kiek įprastai reikia koleginiams veiksmams.

Jei vienas iš „collegialiter" įgaliotų asmenų miršta ar jo nebėra, tai įprastai net visa įgaliota galia savaime išnyksta, nes nebėra viso kolektyvo. Išimtis — jei kas kita pasakyta įgaliojime (kan. 205, § 3).

Kan. 206: „Jei daugelis įgaliota po kits kito, tai dalyką atlikti turi tas,

kurio įgaliojimas yra pirmesnis ir jo įsakmiai neatšaukta paskesniu reskriptu". O kuris reskriptas yra pirmesnis, nutartina iš jo datos ir šiaipjau reskriptų precedencijos normomis. Jei įgaliota žodžiu, tai stačiai žiūrėtina, kas anksčiau įgaliotas. Čia kreipiama akis į įgaliojimo metą, net valandą.

14. Įgaliota jurisdikcija baigiasi (kan. 207):

1) Įvykdžius įgaliojimą. Tai neteismo dalykuose yra tada, kai pabaigiamas visas įgaliotas dalykas, o teismo srityje — kai padaromas ar respektyviai įvykdomas sprendimas.

Be to, teismo srityje netikrai išspręsto dalyko nebegalima iš naujo spręsti. Čia tik materijalines sprendimo klaidas galima pataisyti (plg. kan. 1878). Atbulai, neteismo srityje netikrą veiksmą galima visai pataisyti ar iš naujo nutarti bei padaryti (plg. kan. 59, § 1).

2) Praslinkus terminui ar pabaigus atvejus. Tik dar nepraslinkus metui pradėtą dalyką vis dėlto galima baigti[7]). Be to, sąžinės srityje veiksmas yra tikras, padarytas, neatkreipus akies į termino praslinkimą ar atvejų pabaigimą. N e a t k r e i p u s a k i e s — suponuojama bona fides, bent aktualinė. Ši išimtis padaryta sielų naudai.

3) Visai pasibaigus įgaliojimo priežasčiai ar priežastims, pvz., susitaikius šalims.

4) Atšaukus įgaliotojui įgaliojimą ir tai pranešus įgaliotiniui stačiai, arba jam pačiam, laišku, per kitą asmenį ir t. t.

Atšaukti įgaliojimą galima tikrai visados, net dar nepradėjus ir nepalietus įgaliotiniui dalyko, o nedraudžiamai — dėl teisingos priežasties.

Subdeleguotas asmuo taip pat gali visados tikrai ir dėl teisingos priežasties nedraudžiamai atšaukti dar nepradėtą ar nepaliestą subdelegaciją. Atbulai, jis niekados negali tikrai atšaukti jau pradėtos subdelegacijos — pradėjus dalyką, jo valdžia savaime pasibaigia.

5) Atsisakius įgaliotiniui, tai tiesiog, kaip aukščiau, pranešus įgaliotojui ir paskutiniajam priėmus atsisakymą.

6) Mirus ar nustojus teisės, arba jurisdikcijos įgaliotiniui — griežtai asmeninis įgaliojimas. Šis įgaliojimas nepereina įgaliotinio įpėdiniui. Atbulai, realinis įgaliojimas kalbamuoju atveju tenka įgaliotinio asmens ar respektyviai pareigų įpėdiniui.

7) Mirus ar kitaip nustojus teisės, arba jurisdikcijos įgaliotojui — nepradėtas įgaliojimas, duotas „ad beneplacitum nostrum" ar tolygiu būdu, k. a. „donec voluero", ar duotas ką nors suteikti pažymėtiems asmenims. Atbulai, kitokios įgaliotos galios kalbamuoju atveju nesibaigia. Be kitko, nesibaigia įgaliojimas „ad beneplacitum Sedis" ir „donec revocavero".

8) Mirus ar nebesant nors vieno „collegialiter" įgalioto asmens ar nario, kaip minėta aukščiau. Išimtys — jei kas kita pasakyta įgaliojime, dalyka

[7]) F r. W e r n z - V i d a l P., Ius canonicum, II n. 377.

jau pradėtas bei paliestas (išskyrus teismo sprendimą) ar įgaliotinis ankščiau kitą teisėtai subdelegavo.

15. Įgaliojimas sustoja šiais atvejais:

1) Sustabdžius įgaliotojui įgaliojimą. Čia pasakytina mažne tas pat, kas pasakyta apie įgaliojimo atėmimą.

2) Apeliavus ar respektyviai kreipusis į įgaliotoją, nebent tai būtų tik in devolutivo ir t. t.

3) Padarius prieštaraujamąją ekspediciją ir ją priėmus — iki dalykas išsprendžiamas.

4) Sustojus įgaliotojo teisei, arba jurisdikcijai, ir dalykui tebesant nepaliestam[8]).

16. Paprastosios jurisdikcijos nustojama štai kada (kan. 208):

1) Nustojus pareigų, pvz., mirus ar pašalinus.

2) Nustojus pareigų ordinarui — jų vikarų paprastoji jurisdikcija teisių pažymėtais atvejais, pvz., generalinio vikaro valdžia.

3) Po ekskomunikos, pareigų suspensos ir interdikto pasmerkiamojo ar paskelbiamojo sprendimo — paprastosios galios nuodėmklausių valdžia klausyti išpažinčių bei atleisti nuodėmes (kan. 873, § 3).

Be to, paprastoji jurisdikcija sustoja, teisėtai apeliavus ar kreipusis. Išimtys — apeliacija ir kreipimasis in devolutivo ir kan. 2264, 2284, kuriuose kalbama apie ekskomunikos ir suspensos atvejus.

17. Kan. 209: „Bendroje klaidoje ar pozityvinėje ir apytikrioje teisių ar įvykio abejonėje Bažnyčia papildo jurisdikciją taip išorinėje, taip sąžinės srityje".

Papildyti jurisdikciją reiškia atskirais atvejais suteikti galią daryti tai, ko savaime negalima tikrai padaryti. Čia jurisdikcija duodama pačiu įvykiu ar teisėmis. Ji suteikiama tuo momentu, kai atliekamas jurisdikcijos veiksmas. Padaryta, ir vėl nebeturima galios, pasiliekama po senovei. Atkartojamas veiksmas, ir vėl papildoma jurisdikcija.

Bažnyčia gali papildyti savo jurisdikciją. Atbulai, Bažnyčia negali papildyti Dievo teisių jurisdikcijos, pvz., pasauliniukui galios klausyti išpažinties.

Bažnyčia papildo jurisdikciją sielų naudai.

Bažnyčia jau seniai papildo jurisdikciją. Tik iki Kodekso I. C. nebuvo rašytinio Bažnyčios jurisdikcijos papildymo įstatymo ir Bažnyčia papildydavo jurisdikciją įpročio teise, pagal kanonistų ir teologų mokslą. Kodeksas I. C. pirmasis išleido aiškų jurisdikcijos papildymo rašytinį įstatymą. Tai aukščiau cituotas kan. 209.

---

[8]) Ph. Maroto, Institutiones iuris canonici, I n. 716; G. Cocchi, Commentarium in Codicem Iuris canonici, II[4] n. 130.

Kan. 209, kaip matėme, Bažnyčia papildo jurisdikciją dviejais atvejais, būtent:

1) Bendroje klaidoje.

Kalbamoji bendra klaida yra tada, kai jurisdikcijos vartojamoje vietoje ir jos vartojimo metu viešai klaidingai manoma, jog jurisdikcija turima. Nesvarbu, kas manoma kur kitur ar kitu metu.

Aktyvus bendros klaidos subjektas yra ne tie asmenys, kurie eina pasyviu jurisdikcijos subjektu, bet tos vietos katalikai. Todėl bendra klaida yra tada, kai vietiniai katalikai bendrai klaidingai mano, jog kuris asmuo turįs jurisdikciją. Atbulai, nesvarbu, kiek asmenų naudojasi papildomąja jurisdikcija ir ar jie ką mano ar nieko nemano apie jurisdikcijos turėjimą. Net jie gali tikrai žinoti, kad jurisdikcijos neturima. Pvz., pasibaigė kurio kunigo jurisdikcija klausyti išpažinčių. Vietiniai katalikai to dalyko nežino ir mano, jog kunigas galįs klausyti išpažinčių (bendra klaida), tikintieji eina išpažinties, ir išpažintis yra tikra — papildomoji jurisdikcija.

Papildomajai jurisdikcijai užtenka bendros klaidos de facto, atsieit, kai daugelis klysta, ar de iure arba vad. „error interpretativus". Paskutiniajam dalykui užtenka vien tokio viešo įvykio, kuris savaime gali suklaidinti ne vieną kitą, bet daugelį. Jei ko nesuklaidino, tai atsitiko dėl asmeninių kurių nors aplinkybių. Įvykio bendros klaidos pavyzdys — kunigas sėdi konfesijonale su kamža ir stula, nes taip tedaro tie kunigai, kurie gali klausyti išpažinčių. Kitas pavyzdys — kunigas po mišių meldžiasi bažnyčioje ir paprašytas sėdi į konfesijonalą ir klauso išpažinties: kas neturi jurisdikcijos, to nedaro. Kalbamojo dalyko pamatas yra tas, kad sunku visados, labiausiai dideliuose miestuose, turėti bendrą klaidą de fakto ir todėl ši papildomoji jurisdikcija būtų bergždžia. Bet neužtenka labai kaltos ar kalčiausios klaidos. Pvz., viešai paskelbus kunigo nekompetenciją, vienas kitas nežinodamas eina išpažinties — nepapildoma jurisdikcijos.

Bendrai klaidai nereikia jokių titulų. Konkrečiai jai nereikia vad. „titulus coloratus". Pamatas — Kodekse I. C. nieko nekalbama apie jokius bendros klaidos titulus.

2) Pozityvinėje ir apytikrioje abejonėje.

Taigi, čia reikia pozityvinio abejonės, t. y. abejojimas turi remtis kuriuo nors pamatu. Atbulai, neužtenka negatyvinio abejonės, arba kai neturima jokio pamato nei tvirtinti, nei neigti. Be to, reikia apytikrės abejonės, atsieit, turi būti rimtas pamatas arba „ratio alicius momenti seu gravis" už jurisdikciją. Nesvarbu, ar abejojimas yra įvykio, pvz., abejojant, ar jurisdikcija yra pasibaigusi, ar teisių, k. a. abejojant, ar kuri nuodėmė yra rezervuota. Nesvarbu nė tai, ar abejojama yra viešai ar slapta — be restrikcijos kalbama.

Taip bendroje klaidoje, taip pozityvinėje ir apytikrioje abejonėje Bažnyčia jurisdikciją papildo išorinėje ir sąžinės srityje.

Bendroje klaidoje jurisdikcija papildoma absoliučiai, o pozityvinėje ir apytikrioje abejonėje — sąlygiškai, būtent, kai jos objektyviai neturima.

Taip bendroje klaidoje, taip pozityvinėje ir apytikrioje abejonėje visados tikrai galima vartoti papildomąją jurisdikciją. Jei abejonė yra negatyvinė, tai jurisdikcijos veiksmo tikrumas priklauso nuo nežinomos tikrenybės.

Papildomosios jurisdikcijos leistinumas:

1) Bendrojoje klaidoje papildomąją jurisdikciją tegalima vartoti dideliame tikinčiųjų reikale ar bent dėl teisingos ir proporcingos priežasties, nes čia Bažnyčia nenoromis tepapildo jurisdikciją. Reikalo pakankamumą nutaria aktyvus jurisdikcijos subjektas. Bet kadangi veiksmas visados yra tikras, tai nereikia įspėti pasyvaus subjekto.

2) Pozityvinėje ir apytikrioje abejonėje papildomąją jurisdikciją vartoti galima be jokios specijalios priežasties, juo labiau reikale, nes čia Bažnyčia noriai papildo jurisdikciją. Tik pirma reikia stengtis išspręsti abejojimą, kas savaime aišku. Pasyvaus subjekto nereikia įspėti, kaip aukščiau.

3) Negatyvinėje abejonėje jurisdikciją tegalima vartoti dideliame pasyvaus subjekto reikale — skęstant ir skustuvo reikia griebtis. Bet kadangi veiksmo tikrumas pasilieka abejotinas, tai reikia įspėti pasyvų subjektą, kad paskui pataisytų dalyką.

4) Bažnyčios papildymas jurisdikcijos vis dėlto neduoda aktyviam subjektui teisės ir titulo tuo pasikliauti ir nesirūpinti gauti bei atgauti nuolatinės ir įprastos jurisdikcijos. Paskutiniojo dalyko nenorint ar nepaisant, reikia atsisakyti pačių pareigų, kuriose reikia vartoti jurisdikciją. Tačiau to dalyko nepadarius, reikale vėl galima naudotis papildomąja jurisdikcija.

5) Pasyvus papildomosios jurisdikcijos subjektas, žinodamas dalyką, šia jurisdikcija nedraudžiamai tegali naudotis greitame reikale, ar tikrai sunku tegalint kreiptis į kitą asmenį, ar bent dėl teisingos ir proporcingos priežasties, pagal jurisdikcijos veiksmo svarbumą.

18. Negalima tikrai kitų įgalioti paprastąja ir įgaliota šventimų valdžia. Išimtis — jei tai įsakmiai leidžiama teisėmis ar indultu (kan. 210). Pavyzdžiu gali eiti kan. 1304, kurio nr. 4 vietinis ordinaras gali įgalioti kunigus benediktuoti šventus drabužius ir daiktus.

Summarium. — Hic tractatur: I. Notiones generales, II. Erectio, innovatio et suppressio, III. Collatio, IV. Amissio et V. Ordinaria et delegata iurisdictio relate ad officia ecclesiastica.

VYR. ASIST. LIC. TH. ST. YLA

Tautos pastoracijos klausimas

(DE ACTIONE PASTORALI IN NATIONE)

I. TAUTOS REIKŠMĖS IŠKILIMAS ŠIŲ DIENŲ PASTORACIJOJE

Šių dienų pastoracijoje, be kitko, galima pastebėti didelį susidomėjimą tautos pastoracijos klausimais. To dalyko svarbiausios priežastys bene yra konstatavimas glaudžių religijos ir tautos sijų ir tautos, organinės ir individualios visumos, supratimo išryškėjimas.

1. Konstatavimas glaudžių religijos ir tautos sijų

Tautos pačios niekados nebuvo svetimos katalikų Bažnyčiai. Paskutinioji, pašventindama natūralias tautines bendruomenės formas, pasak K. Zimmermann'o, yra net padėjusi susikurti Europos tautoms[1]). Tik pastaruoju laiku, pradėjus įvairiems tautiniams sąjūdžiams eiti į kraštutinumus ir religiją bei Bažnyčią net laikyti tautos ir valstybės priešais, pradėta vėl ir, sakytume, dar ryškesniais bruožais pabrėžti tautos ir religijos santykius ar ryšius tarpusavyje.

Daugelis teologų — moralistų ir pastoralistų — šiandien teigia, kad ne tik religija ir dorovė turi didelės reikšmės tautai ir valstybei, bet net tauta ir valstybė gali turėti ir iš tiesų turi nemenką reikšmę religijai bei dorovei.

Taip, religija sustiprina tautos vienybę. „Tauta, kaip kažkoks vienetas (als Einheit)", pasak dr. Erhardo Drinkwelder'io: „bus jaučiama visai kitaip, jei prie jau esančios tautai priklausymo sąmonės dar prisidės religinio gyvenimo su tauta vieningumo sąmonė. Kilmės bendrumas, bendra kalba, bendri paveldėti gabumai, bendras darbas ir likimas yra jėgos, kurios tautą sutelkia į vieningumą, o kraujo kilmės bendrumas ir giminingumas sukuria dvasios ir sielos bendruomenę. Bet visa tai tik tada sudaro tobulą vienybę, kai prie to dar prisideda religinis bendrumas, suprastas krikščioniškąja prasme, arba kai tauta laikosi Dievo ir Kristaus, vienybės pagrindo (als etwas Einheitliches), ir kai ji visu tuo giliai persiima. Tik tuo būdu tauta visiškai išryškina savo nustatytą charakterį, kuris jau gali būti laikomas visai savyje atbaigtu ir iš kitų tautų išsiskiriančiu cha-

[1]) Die Kirche als Seelsorgerin des Volkes, Wiesbaden 1936, 38.

rakteriu"[2]). Jei tautos meilė turi aukštesnių, amžinų motyvų — Dievą, tai, pasak prof. dr. T. Steinbückel'io, ši meilė krikščioniui tampa šventa sija, kuri ypatingu būdu jungia jį su tauta. Tautos išdavimas jam yra Dievo išdavimas ir tarnavimas tautai yra Dievo tarnystė. Juo gilesnis yra tikėjimas į Dievą, juo didesnis prisirišimas prie savo tautos ir juo jautresnis dalyvavimas jos džiaugsmuose ir varguose. Tuo būdu religija, rišdama žmogų su Dievu ir žmonėmis (artimu), labiau suriša jį ir su jo tauta[3]).

Religija, stiprindama tautos vienybę, tuo pačiu stiprina ir tautinį jos jausmą. Tuo būdu religiniu tautos pakėlimu, pasak minėtojo dr. K. Zimmermann'o, katalikų Bažnyčia yra labai pakėlusi ir tautinį gyvenimą[4]).

Antra vertus, ir tauta turi nemaža reikšmės religijai ir Bažnyčiai. W. Everhard rašo: „Tauta, kaip ir šeima, luomas ir tėvynė, Bažnyčios akimis žiūrint, priklauso prie didžiausių dorovinių vertybių grupės. Ji, pagal krikščionių mokslą, yra jautriausias sukurtosios žemiškojo gyvenimo tvarkos dalykas ir svarbiausias dieviškojo pasaulio vadovavimo (Weltlenkung) įrankis. Visi kultūros lobiai ir žmonių doroviniai siekiai yra su ja glaudžiai susiję. Tauta yra viena iš tų svarbiausių ir galingiausių gyvenimo formų, kuri tarnauja žemiškosios žmogaus buities uždaviniams. Kadangi tauta ir valstybė, pagal Bažnyčios mintį, yra didžiausios vertybės žemiškoje gyvenimo santvarkoje, tai jas reikia laikyti pagrindinėmis dorovinės žmonių bendruomenės galiomis (sittliche Grundmächte). Tauta ir valstybė turi ne tik dorovinį, bet ir religinį rangą, ir tai net trejopą, būtent: a) tauta ir valstybė yra iš Dievo kilusios *dorovinės tvarkos palaikytojos* ir *vienos iš vykdytojų* (Mitvollzieher), b) jų *autoritetas* ir *jėga* (Macht) *kyla iš Dievo,* pirmojo viso ko Davėjo (Allurheber und Allenker), ir c) jos turi *liudyti apie Dievą* ir *į Jį vesti,* nes tautos ir valstybės bendruomeninis gyvenimas turi būti kreipiamas į šio gyvenimo šaltinį — Dievą, Tautų Tėvą"[5]).

2. Tautos, kaipo organinės ir individualios visumos, supratimo išryškėjimas

Grįžtant visame šių dienų gyvenime prie to, kas organiška, pradėta ir tautoje ieškoti organiškumo elementų. Pasirodo, kad tauta kaip tik ir yra vienas iš reikšmingiausių organiškųjų vienetų. Į tautą, kaip organizmą, imta žiūrėti ne tik natūralinėje, bet ir metafizinėje santvarkoje. Vadinasi, tautą imta laikyti ne tik gamtine bendruomene, kurios narius riša kraujo, kalbos, papročių bendrumas, bet ir antgamtine bendruomene, net Mistinio

[2]) Vollendung in Christus, Paderborn 1934, 199.
[3]) Die religiöse Situation der Zeit: „Lebendige Seelsorge", Freiburg i. Br. 1937, 60.
[4]) T. p., 39.
[5]) Kirche und Gemeinwohl, Wiesbaden 1935, 12—13, 58—59.

Kristaus Kūno nariu[6]). E. Drinkwelder sako: „Tauta, kaipo visuma, yra Kristaus kūno narys ir todėl ji turi ypatingus uždavinius ir prasmę, kad, kaipo atskiras organas, bendrai veiktų visumos organizme. Tačiau tam reikia religinės tautos vienybės. Šita religinė kiekvienos tautos vienybė yra labai didelės vertės dvasinė galia, kaip ir fizinė kilmė iš to paties kraujo ir rasės grynumas"[7]). Tautos, kaipo antgamtinės bendruomenės, idėjai pagrįsti randama medžiagos net apreiškimo šaltiniuose, liturgijoje ir Bažnyčios istorijoje[8]).

Šalia bendruomeniškumo vis labiau ir labiau pradėta pabrėžti tautos individualumą, ir tai ne tik gamtinėje, bet ir antgamtinėje (religinėje) santvarkoje. Tautotyros mokslai rodo, kad tautos skiriasi nuo kita kitos ne tik savo kalba, būdu, papročiais, mokslu, menu ir t. t., atsieit, natūralinio savo charakterio bruožais, bet ir savo religija, net dorove, doroviniais papročiais. Todėl ir E. Drinkwelder sako: „Kristus kiekvienos tautos kitaip respektuojamas ir pergyvenamas"[9]). Vadinasi, kiekvienos tautos religija turi taip pat specifinį savo charakterį, dvasią.

Tai priežastys, paskatinusios skirti daugiau reikšmės tautiniam pradui pastoracijoje.

Pačiai pastoracijai tiesiog daugiau svarbos turi tautos, kaipo organinės ir individualios bendruomenės, supratimo išryškėjimas[10]). Kadangi tauta yra ne tik natūralinė, bet ir antgamtinio paskyrimo *bendruomenė, organizmas,* arba yra skirta būti „Kristaus Kūno narys", tai reikia stengtis, kad ji *toks narys iš tikrųjų būtų.* Antra vertus, kadangi tauta yra *individualus* organizmas, net turi individualų religinį ir dorinį charakerį, tai, norint įjungti ją į dieviškąjį organizmą arba įsūnyti į Dievo karalystę, reikia išeiti kaip tik iš šio *jos individualumo.* Kitaip tariant, reikia *pažinti jį ir pagal jį veikti.*

Šį dvejopą tautos pastoracijos uždavinį dar tiksliau galima išreikšti palyginimu, paimtu iš auklėjimo srities. Kaip auklėjime auklėtinis turi pakilti prie auklėtojo, o auklėtojas nusileisti prie auklėtinio, taip ir tautos pastoracijoje: 1° tauta turi pakilti prie religijos, Kristaus ir įsijungti į Jo Mistinį Kūną — Bažnyčią, kitais žodžiais tariant, tauta turi pasisa-

---

[6]) Plg. G. Fessard, Mission éternelle de la patrie dans la chrétienté: „Pax Nostra", Paris 1936, 283—363.

[7]) Vollendung in Christus, 199.

[8]) Plg. Linus Bopp, Kirchwerdung des Volkes und Volkwerdung der Kirche: „Lebendige Seelsorge", Freiburg i. Br. 1937, 208—215, ir W. Kampe, Die Nation in der Heilsordnung, 1936.

[9]) T. p. 199.

[10]) Konstatavimas glaudžių tarpusavių sijų tarp religijos ir tautos tiesiog daugiau reikšmės turi moraliniame gyvenime. Iš to labiau paaiškėja atskirų asmenų ir Bažnyčios priedermės tautai ir tautos bei valstybės priedermės religijai ir Bažnyčiai.

vinti religijos turinį ir įsijungti į gyvą religinį gyvenimą, ir 2⁰ religija ir Bažnyčia turi nusileisti prie tautos ir į ją įsikūnyti, kitas žodžiais tariant, religija ir Bažnyčia turi prisitaikyti prie tautos individualybės ir apsipavidalinti tautinėmis lytimis.

II. TAUTOS ĮJUNGIMAS Į MISTINĮ KRISTAUS KŪNĄ — BAŽNYČIĄ

1. Trys tautos į Mistinį Kristų įjungimo momentai

Dr. Linus Bopp skiria tris tautos į Mistinį Kristaus Kūną — Bažnyčią įjungimo (=kirchwerdung'o des Volkes) momentus, būtent: tautos *sureliginimo* arba tautos pašventinimo per religiją, tautos *sukrikščioninimo* arba Kristaus įsikūnijimo tautoje ir tautos įsijungimo į Kristaus Kūną — Bažnyčią arba, kitais žodžiais tariant, tautos *sukatalikinimo*[1]).

Plačiau kalbant:

a) Tautos sureliginimo reikalą Linus Bopp grindžia tais pačiais argumentais, kuriais remiasi ir Dr. E. Drinkwelder, būtent, didesnio tautos vienybės sustiprinimu arba tautos vienybės atbaigimu. Jis sako, kad „kame tikėjimas į istorinį tautos paskyrimą susiderina į vienybę su religija, ten pražysta vaisingas gyvenimas... Stipriausia ir iš gelmių kylanti rišamoji jėga glūdi religiniuose žmonių sielų pagrinduose. Jei žmonių sielų gelmės būtų padarytos gyvos, tai jie pasidarytų tarsi *vieno* vardo ir *vienos* tautos pašaukti"[2]). Tautos sureliginimo reikalas kyla iš to, kad šiandien komunistinis atejizmas ir neopagonizmas, griaudami ir iškreipdami religiją, tuo pačiu neša didelių pavojų ir tautai.

b) Tautos sukrikščioninimo reikalas, pasak Linaus Bopp'o, kyla iš pačios prigimties. Tertuliono posakis „anima naturaliter christiana" tinka ir tautos sieloms. Vadinasi, ne tik atskiros sielos, bet ir tautą sudarančios sielos yra jau savo prigimtimi krikščioniškos. Jose glūdi Dievo Žodis. Reikia tik Jį pažadinti ir leisti Jam prabilti. Tuo būdu esą galima kalbėti apie Kristaus įsikūnijimą tautose ir nuolatinį jo tęsinį. Tam tikra prasme net esą galima kalbėti apie tautos tapimą Kristaus Kūnu ir pavidalu. Tačiau čia iškyla Bažnyčios sąvokos klausimas ir tautos sukatalikinimo reikalas.

c) Kadangi Mistinis Kristaus Kūnas, pagal šv. Povilą (Efez. 1,23), reiškia Bažnyčią, tai tautos, kurios nori dalyvauti Kristaus įsikūnijime ir Jo

---

[1]) Kirchwerdung des Volkes und Volkwerdung der Kirche: „Lebendige Seelsorge", 207—229.

[2]) T. p., 215—216.

tęsinyje, turi įsijungti į Bažnyčią (Kirchwerden), tiksliau tariant, *turi pasidaryti katalikiškos.* Nors Žodis per Šv. Dvasią apšviečia kiekvieną, kurs ateina į pasaulį (Jon. 1,9), bet šis apšvietimas ir sielų atgimdymas pirmiausia vyksta per Bažnyčią. Nors neužtenka formaliai priklausyti prie Bažnyčios — reikia dar dvasinio priklausymo prie Jos —, vis dėlto geriau bent išoriniu būdu priklausyti, negu visai prie Jos nepriklausyti. Taigi, net toks tautos priklausymas prie Bažnyčios yra didelė bijologinės ir dvasinės tautos egzistencijos garantija[3]).

2. Trys tautos į Mistinį Kristų įjungimo uždaviniai

Iš tautos į Mistinį Kristų įjungimo reikalo ir trijų to įjungimo momentų kyla ir trys grupės atitinkamų uždavinių: žadinti tautos ištikimumą Dievui ir religijai ir laimėti nuo religijos nutolusiąsias tautos sielas, išlaikyti tautoje konfesinę vienybę arba, esant įvairioms konfesijoms, siekti jų vienybės ir laimėti visų tikinčiųjų nuoširdžius santykius su Bažnyčia ir aktyvų dalyvavimą Jos misijos vykdyme. Taip:

a) Kiekvienoje tautoje yra tam tikras skaičius nuo religijos bei Bažnyčios nutolusių ir net joms priešingų žmonių. Jie sergą Kristaus Kūno nariai, ir dėl to reikia juos pagydyti, taip tariant, juos vėl grąžinti gyvajai Bažnyčiai, gyvam religiniam gyvenimui. Bet čia reikia skirti, ar šis nutolimas nuo religijos ir jai priešingas nusistatymas reiškiasi tik atskiruose tautos nariuose ar yra tapęs kolektyviu reiškiniu ir net organizuota pajėga. Pirmuoju atveju daugiau tektų vartoti individualias sureliginimo, o antruoju — kolektyvines priemones. Apskritai, reiktų žadinti tautos ištikimybę Dievui bei religijai ir kreipti jos dėmesį į svarbų jos pašaukimą, kurį religija kaip tik įprasmina.

b) Nereikia užmiršti, kad kiekvienoje tautoje buvo, yra ir bus žmonių (ypač vad. desintegracijos tipo), kurie savo religinio gyvenimo kūrime pasireiškia šališkai ir dėl to daugiau ar mažiau sudrumsčia ir kai kada net tikrai suskaldo Bažnyčios gyvenimą. Tokių konfesinių susiskaldymų bei skilimų istorijoje yra nemaža ir dėl to beveik kiekvienoje tautoje šiandien yra net po keletą konfesijų. Bet tokiose tautose, kuriose yra išlikusi konfesinė vienybė, reikia pirmiausia stengtis ją išlaikyti, vengti viso to, kas konfesinį susiskaldymą galėtų iššaukti, o kame konfesinis susiskaldymas yra jau įvykęs faktas, ten reikia ieškoti kelių prieiti prie kitų konfesijų žmonių, laimėti jų simpatijų katalikybei, propaguoti Bažnyčių unijos idėją ir siekti pačios konfesijų vienybės[4]).

---

[3]) Plg. Linus Bopp, t. p., 217.

[4]) Šiuo klausimu ypač reikšmingas yra Bonnos un-to prof. A. Rademacher'io veikalas „Die innere Einheit des Glaubens", Bonn 1937; be to, dėmesio vertas ir O. Bauhofer'io veikalas „Einheit im Glauben", Einsiedeln 1935, ir kard. John Henry Newmann, „Die Einheit der Kirche und die Mannigfalt ihrer Amter" (vok. vertimas), Freiburg i. Br. 1938.

c) Nepaslaptis, kad net šiandien Bažnyčia dar vis tebėra identifikuojama su dvasiškiais, kleru, o Bažnyčios misijos vykdymas laikomas klero reikalu ar net klero tikslų siekimu — klerikalizmu. Ši pažiūra į Bažnyčią ir Jos misiją yra būdinga ne vien nuo Bažnyčios nutolusiųjų ar joms priešingųjų sferoms. Ji gali reikštis (labai dažnai ir reiškiasi) net šiaip gerų ir tikinčiųjų pasaulininkų tarpe. Dėl Bažnyčios reikalų jie nejaučia atsakomybės, tarsi tai būtų tik vienų dvasiškių reikalai, ir dėl to ramia sąžine nesirūpina jais. Kaip tik dėl to šiandieninėje pastoracijoje, ypač siekiant tautos sukatalikinimą, rūpinamasi pažadinti tikinčiuose pasaulininkuose *dvasinę savisąmonę* (geistige Telbstbewustsein). Tai pasiekti stengiamasi, be kitko, ypač tinkamu nustatymu dvasiškių santykių su pasaulininkais. Šie santykiai neturi būti nustatomi, pabrėžiant skirtumą tarp valdančiosios bei mokomosios ir klausiančiosios Bažnyčios. Dvasiškių ir pasaulininkų negalima taip pat skirstyti į aktyvią ir pasyvią Bažnyčios dalį arba į teisių ir priedermių depozitorius. Dvasiškių ir pasaulininkų vaidmuo Bažnyčioje, kaipo Kristaus Kūne, yra toks, koks yra atskirų narių organizme, turinčių savas teises ir priedermes, skirtingas tik būdo atžvilgiu. Krikšto ir sutvirtinimo sakramentai, kurių eina visi katalikai, papuošia juos visus kunigiška, profetiška ir karališka vertybe ir įpareigoja atlikti tam tikras iš šios vertybės išplaukiančias pareigas, kurios yra panašios į dvasiškių pareigas. Pasaulininkai, atlikdami šias pareigas, nėra tik dvasiškių padėjėjai, jų Unteroficieriai. Minėtaisiais sakramentais uždėtas pareigas tiesiog ir savarankiai jie vykdo šeimoje ir savo pašaukimo darbuose.

III. BAŽNYČIOS PRISITAIKYMAS PRIE TAUTOS INDIVIDUALYBĖS

Tauta yra materijalinis Bažnyčios misijos objektas. Ją Bažnyčia turi formuoti antgamtiniam gyvenimui. Tačiau tautai, esančiai individualiai iš kitų išsiskiriančiai bendruomenei, visumai (Ganzheit), reikia individualių to formavimo būdų ir priemonių. Vadinasi, Bažnyčia, norėdama tautoje sukurti gyvą religinį gyvenimą, turi laikytis to paties principo, kurio laikosi atskirų asmenų religinio gyvenimo kūrime, būtent, malonės gyvenimą kurti, atsirėmus į individualią prigimtį.

Respektuojant individualią tautos prigimtį pastoracijoje, iškyla uždavinys šią prigimtį pažinti ir prie jos prisitaikyti arba atitinkamai pagal ją veikti.

1. *Tautos individualybės pažinimas*

Besirūpinant pažinti tautos prigimtį, pradėta daugiau dėmesio kreipti į tautotyrą bendrai ir religinę tautotyrą ypatingai. Tautotyra (Volkskunde), gilindamasi į tautos kalbos ir dainų būdą, dorovės ir papročių pasireiškimą, namų apyvokos ir aplinkos suformavimą, darbo, poilsio ir pasilinksminimo pobūdį, religijos, teisės, mokslo, meno specifinius bruožus, padeda pažinti ir patį tautos charakterį, sakytume, jos sielą (Volksseele). Kaip tik dėl to tautotyra šiandien tampa vienas iš reikšmingųjų padedamųjų pastoracijos mokslų. Ypatingą šių dienų pastoralistų dėmesį kreipia religinė tautotyra. Svarbiausias jos tikslas atpažinti religinį tautos charakterį ir dvasią. Religinė tautos dvasia gali reikštis nepriklausomai nuo bažnytinio gyvenimo ir to gyvenimo įtakoje. Pirmuoju atveju religinė tautotyra stengiasi atpažinti bendrąją religinę tautos dvasią, sakytume, bendrąjį jos religinį nusiteikimą ir religinį jos charakterį, o antruoju atveju — bažnytinį jos religijos charakterį, taip tariant, tautos religinius papročius ir darbus, pasireiškiančius glaudžiame sąryšyje su bažnytiniais metais, jų šventėmis ir bendra bažnytinio gyvenimo įtaka.

Religinės tautotyros srityje kai kuriuose kraštuose, ypač Vokietijoje, yra padaryta labai daug. Literatūra tais klausimais (ypač vokiečiuose) yra gana plati[5]).

2. *Prisitaikymas prie tautos prigimties*

Kaip jau ir aukščiau pasakyta, Bažnyčia turi prisitaikyti ir patį religinį gyvenimą pritaikyti prie individualios tautos prigimties, bent į ją atsiremti. Kitaip religija į tautos gyvenimą negali įleisti gilesnių šaknų ir nešti reikiamų vaisių.

Besistengiant prisitaikyti prie tautos individualybės, ypatingai tenka respektuoti religinius tautos papročius ir tradicijas ir jų ne tik nenaikinti, bet dar, kiek galima, palaikyti. Tai tenka daryti ypač dėl to, kad tie religiniai tautos papročiai daugiau ar mažiau yra išaugę iš tautos prigimties. Religiniai tautos papročiai, prof. Bopp'o manymu, gali būti net viena iš liaudies religijos atramos vietų, ypač iškilus įvairiems pasikėsinimams prieš religiją. XVI amž. Vokietijoje ištisos provincijos išlikusios nepaliestos protestantizmo dėl to, kad šis griovęs religinius liaudies papročius, kurie (pvz., Šv. Sakramento adoracija) liaudyje buvo stipriai įsigalėję. Religinių liaudies papročių išbraukimas vienu plunksnos pabraukimu gali sugriauti net pačius liaudies religingumo pagrindus. Jei būtų reikalas kai kuriuos šiuos papročius modifikuoti ar pakeisti kitais, tai reiktų daryti labai atsargiai ir pamažu.

---

[5]) Žr. L. Bopp, Zwischen Pastoraltheologie und Seelsorgewissenschaft, München 1938, 97.

Religinius tautos papročius palaikyti galima įvairiais būdais. Be kitko, raginama juos priminti per pamokslus ir religijos bei katechizacijos pamokas: bendruosius religijos dalykus patariama sieti su religiniais tautos papročius ir, apskritai, su tautos gyvenimu bei jo specifiškumais.

Prisitaikymas prie tautos individualybės vis dėlto turi ir savo ribas. Reikia neužmiršti, kad, prisitaikant prie tautinės individualybės, turi būti: a) respektuojama ir saugoma pati *tiesa* ir tai *visa*, atsieit, čia negali būti vaikomasi širdies afektų arba atsiremiama į dalines tiesas ar kurią tiesų grupę, taip tariant, negali būti vadovaujamasi tiesų „pasirinkimu", kuris įprastai veda į ereziją, ir b) nepažeidžiama *Dievo malonės*, tiksliau tariant, nemažinama jos reikšmės, nes kai sumažėja malonė, sumažėja tikėjimas ir dorovė, o tuo pačiu įvyksta atsiskyrimas nuo Kristaus Kūno ir tautą ištinka nudžiūvusios vynmedžio šakelės likimas su skaudžiais nevaisingumo ir mirties padariniais, atsieit, vertinant natūraliąsias (tautos) galias, reikia nemažinti ir antgamtinių galių reikšmės arba, pasak šv. Augustino: „Sužieduotinis neturi sužieduotinės žiedo vertinti labiau už pačią sužieduotinę"[6]), arba, kaip Kristus prie Jokūbo šulinio pasakė samarietei, negalima daugiau vertinti natūralaus vandens už gyvąją Dievo malonę, kuri teikia amžinąją gyvybę.

Jei kalbėsime apie bažnytinės *kalbos* vartojimą tautos pastoracijoje, dera vadovautis šiuo principu: ją vartoti tiek, kiek *reikia*, arba kiek be jos negalima apsieiti, o gimtąją — tiek, kiek tik galima[7]). Vadinasi, bažnytinė lotynų kalba vartotina tik tuose liturginiuose veiksmuose, kur objektyvinei prasmei išreikšti ji reikalinga. O tuose religiniuose veiksmuose, kuriuose gali rasti vietos subjektyvumas, kaipo įvairūs subjektyvūs religiniai veiksmai, arba Bažnyčios pamokymai ir nurodymai, galima vartoti ir gimtąją kalbą.

LITERATŪRA

Apostolus, Prière pour la patrie: „La vie Spirituelle" 1938. VI. 1.
Fuhrmann E. - Schneider A., Kirche und Volkstum im deutschen Raum.
Gennen A., Manuel de folclore fraiçais contemporain (su religiniams papročiams skirtais skyriais), Paris 1938, III—IV.
Gotthard A., Von den Seelen europäischer Völker, Hochland, 1937-38, 4 Heft.
Grentrup Th., Volke und Volkstum im Lichte der Religion, Freiburg i Br. 1937.
Kampe W. Die Nation in der Heilsordnung, 1936.
Koren G. Volkskunde als gläubige Wiss., 1936; Volksbrauch im Kirchenjahr, 1934.
Metzger K., Seelsorge und Volksunde: „Der Seelsorger", 1—2 (1936).
Metzler Fr. Geb., Die Volksbildung, St. Margretten 1934.
Minichthaler J., Handbuch der Volksliturgie, Regensburg 1931.
Perroux Fr., Vocation chrétienne et vocation nationale: „La Vie Intellectuelle", 1937. X. 25 ir XI. 10.
Sehreiber G., Vorschungen zur Volkskunde, Düsseldorf.
Schröder Chr. M., Rasse und Religion, 1937.
Stonner A., Die deutsche Volksseele im christlich — deutschen Volksbrauch, München 1935; Nationale Erziehung und Religiosunterricht, 1934 (su liter. sąrašu).
Weigert J., Des Volkes Reden und Denken, 1925; Religiöse Volkskunde, 1924.

[6]) In ep. Io. ad. Parth. tract, 2, 11; Migue, P. L. 35. 1935. [7]) Plg. L. Bopp, Kirchenwerdung des Volkes und Volkswerdung der Kirche: „Lebendige Seelsorge". 227.

ZENONAS IVINSKIS

Medžių kultas lietuvių religijoje

(Cultus arborum in antiqua religione lituanorum)

Sutrumpinimai

BP = *Basanavičius, J.* Lietuviškos Pasakos yvairios. I (1903), II (1904), III (1904), IV (1905).

IB = *Ivinskis, Z.*, Senovės lietuvių religijos bibliografija, 1938 m., atsp. iš „Soter" 1935 m. Nr. 2, 133—161 p. (Nr. Nr. 1—235); 1936 m. Nr. 1, 55—96 p. (Nr. Nr. 236—812); Nr. 2, 54—94 p. (Nr. Nr. 812a—1182); 1937 m., Nr. 1, 78—98 p. (Nr. Nr. 1183—1294); Nr. 2, 73—106 p. (Nr. Nr. 1295—1381 ir rodyklė).

Cituota pagal bibliografinius numerius. Petitu paduoti skaičiai prie bibliogr. nr. pažymi atitinkamų veikalų puslapius.

LE = *Lietuviškoji* Enciklopedija, I—VII t. (1931—38).

Mh = *Mannhardt, W.*, Letto - preussische Götterlehre, 1936. Žr. IB 1185.

MLLG = *Mitteilungen* der Litauischen Literarischen Gesellschaft, I—V t. (1886—1904).

MS = *Mūsų* Senovė, red. J. Tumas, 1—5 kn. (1921—22).

MT = *Mūsų* Tautosaka, I—X (1930-36), Hum. m. fak. Tautosakos komisijos leidinys.

MZ = *Mierzyński,* A., Źródła do mytologie litewskiej. I (1892), II 1896). Žr. IB 77,78.

SrPr = *Scriptores* rerum Prussicarum, I—V t. (1861—1874).

SrL = *Scriptores* rerum Livonicarum, I—II t. (1848-54).

TD = *Tautosakos* Darbai, red. Dr. J. Balys, I—IV (1935-37).

I. TRUMPAS ŽVILGSNIS Į LIETUVIŲ RELIGIJOS TYRINĖJIMO BŪKLĘ

1. Įvedamosios pastabos

Apie senąjį lietuvių kultą paskutiniuoju laiku tyrinėjimų nieko nėra išspausdinta. Tiesa, 1936 m. išleistas dar XIX amž. surinktas ir kitų prierašais papildytas gausus W. Mannhardto šaltinių rinkinys „Letto - Preussische Götterlehre", tačiau kritiškų studijų stinga; ypač jų nėra lietuvių kal-

ba. Paskutinieji du darbai lietuvių kalba yra dviejų mūsų žymiųjų aušrininkų daktarų: J. Basanavičiaus ir J. Šliūpo. Pirmasis 1926 m. apie lietuvių senąjį tikėjimą, ypač pasiremdamas H. Usenerio veikalu „Götternamen" (IB 147), skaitė Lietuvių Mokslo Draugijoje Vilniuje paskaitą, kuri buvo išspausdinta „Lietuvių Tautoje" (IB 976). J. Šliūpas 1932 m. išleido platų (216 p.) veikalą „Lietuvių, latvių bei prūsų arba baltų ir jų prosenių mythologija" (IB 393). Per jį dar velkasi didelė vilkstinė kelis šimtmečius susidariusios netikslios medžiagos, labai daug iškraipytų pasakojimų apie lietuvių oro, žemės, vandens, ugnies ir kt. dievus ir jų nustatytas funkcijas. Abu tie darbai, kaip ir visi ankstyvesnieji aušrininkų ideologijos romantine kryptimi lietuvių mitologijos konkretizuoti aprašymai, nebegali patenkinti kritikos reikalavimų. Gana instruktyvus, dažnai cituojamas ir mėgstamas parafrazuoti buvo P. Klimo 1919 pasirodžiusios knygos „Lietuvių senobės bruožai" skyrius apie lietuvių religiją (IB 184). Panaudodamas anstyvesnius tyrinėjimus, ypač A. Mierzyńskio darbus, išcituodamas šaltinius, surinkdamas žinių iš lietuvių tautosakos, P. Klimas gana blaiviai trumpai išdėstė senąją lietuvių religiją. Bet po jo dar išleista Jono Bertulaičio (Hans Bertuleit) disertacija ir pora svarbių Brücknerio darbų, kurių rezultatai iki šiol mūsų lietuvių kulto literatūroje liko, rodos, nepastebėti. Per keliolika metų nei V. D. Universitete, nei šalia jo, bent sprendžiant iš spausdintų raštų, galima sakyti, senuoju lietuvių tikėjimu nebuvo tiek domėtasi, kad būtų atsiradęs nors vienas žymesnis raštas ar straipsnis. Tiesa, galima sudaryti lietuvių kalba nemaža bibliografinių pozicijų. Lietuvių religijos bibliografijoje, neskaitant smulkmenų apie burtus ir papročius, buvo surašyta iš viso 336 bibliografiniai numeriai lietuvių kalba (IB). Tačiau absoliuti tų darbų dauguma menkos vertės. Iki šiol dar nėra išleista nė vieno k r i t i š k o darbo, kuris nušviestų apskritai senąjį lietuvių kultą ar atskirą jo klausimą, respektuojant visus iki šiol surastus šaltinius ir naujausią literatūrą. Tiesa, ir svetimom kalbom apie mūsų senąjį tikėjimą mažai kas per porą paskutinių dešimtmečių tepasirodė. Paminėti reikėtų, be išvardinto J. Bertulaičio darbo (IB 260), kuris yra naujausia studija (1924 m.) visais senprūsių - lietuvių kulto klausimais, dar porą A. Brücknerio darbų. 1922 m. jis paskelbė darbą apie lietuvių dievus (Osteuropäische Götternamen), kalbiškai analizuodamas jų vardus lyginamosios mitologijos pagrindu (IB 104). 1926 m., neskaitant kitų jo ankstyvesnių darbų, jis įdėjo A. Bertholeto ir Edv. Lehmano leidiny „Lehrbruch der Religionsgeschichte", trumpą ir sintetinį slavų ir lietuvių religijos aprašymą (IB 612, 1209). Atskirame rinkiny „Religionsgeschichtliches Lesebuch" Brückner'is pateikė keliolika lietuvių mitologinių tekstų ištraukų, išverstų vokiškai (IB 611, 818). Daugiau naujesnių apžvalginių sintetinių darbų vokiškai ir lenkiškai, nors atskirais klausimėliais rašyta, nėra. Gražiai išleistame prancūziškame 1935 m. lei-

diny „Mythologie générale" G. Alexinskyo ir F. Guirando skyrelis „Mythologie lituanienne" (su 18-ka iliustracijų) neužsitarnauja daug dėmesio (IB 113). Kaip Lietuvoje yra atslūgęs susidomėjimas lietuvių tikyba, taip ir užsienyje susidomėjimas baltų kultu, palyginus su anais gausiais darbais iš XIX-jo amž. paskutiniųjų dešimtmečių, yra sunykęs. Specialiame religijų mokslo žurnale „Archiv für Religionswissenschaft" nuo 1900 m. nebėra pasirodę nė vieno darbelio iš baltų tautų mitologijos, kai tuo tarpu dar 1899 m. buvo 3 įdomūs straipsniai.

Žymiai daugiau toje srityje dirba latviai, kurie paskutiniuoju metu jau turi eilę specialių studijų ir straipsnių. Neskaitant ankstyvesnių darbų, per paskutinius kelerius metus yra žymėtinų dalykėlių davę L. Adamovičs, L. Berzinš, M. Brunenieks, H. Kreicers, K. Straubergs, V. Maldonis, E. Rumba, P. Šmits, E. Šturms, E. Zicans (IB 1314-80; plg. 397—465). Estijoje taip pat, nors estų tautos kultas yra tolimas baltų kultui, reikia pastebėti, planingai dirbama. Užteks pažymėti, kad O. Loorits prieš dešimtį metų yra parašęs apie estų mitologiją ir tikėjimus 3-jų tomų veikalą (IB 437-9).

Nors prieš Didįjį karą lietuvių mitologijos klausimais lenkų, vokiečių, rusų ir pačių lietuvių daug buvo rašyta, tačiau nesuspėta arba nepajėgta iš esmės išaiškinti daug pagrindinių klausimų. Į daugelį jų atsakymo nėra davę nei užsieniečiai, nei patys lietuviai. Tik giliai ir nuodugniai senojo lietuvių tikėjimo klausimui atsidėjęs, paaukojęs jam visą mokslininko amžių, gerai pažįstąs ne tik svetimom kalbom rašytas šaltinių ištraukas, bet ir lietuvių tautosaką ir kalbą, galėtų duoti atbaigtą ir kai kuriais klausimais, gal būt, galutinę koncepciją. G e n e t i n i u būdu iš vėlyvų ir vėlyviausių apraiškų, sutinkamų dar liaudies folklore, einant į ankstyvesnius laikus, sugebant atrinkti ir skirti krikščionybės įtakoje jau deformuotas senojo kulto formas ir jas derinant su, palyginti, gausiom įvairiausios rūšies šaltinių žinutėm, galima būtų, tur būt, išaiškinti ir tuos klausimus, kurie vis dar, kad ir gražiais posakiais formuluojami, yra neryškūs ir migloti. Ypač, atrodo, dar daug ir atsargiai reikėtų eiti į mūsų dainas, švenčių papročius, prietarus, pasakas.

2. Nekritiškasis (XIX a.) laikotarpis

Tiesa, lietuvių kultui išaiškinti, kaip matysime, nėra tinkamų ir gerų šaltinių. Bet neatsirado nė tinkamų tyrinėtojų. Todėl lietuvių mitologijos bei kulto istorija yra perėjusi į v a i r i a u s i a s fazes. Tur būt, jokioje kitoje lituanistikos srityje nėra laiko bėgyje sau leista tiek daug fantazijos ir tiek įvairiai prikalbėta, kiek lietuvių mitologijos ir kulto srityje. Jau vėlyvesnieji humanistų laikotarpio rašytojai tam davė nelaimingą pradžią. Kaip nepaprastai lakios fantazijos falsifikatorius paminėtinas saksas Erasmus Stella (Libonothanus). Šitas, Th. Hirscho nuomone, melagių melagis

(„Erzlügner", SrPr IV 277 p.), užsiėmęs prūsų istorija, prirašė (1518 m.) daug fantazijų, pradedant istorija apie „Bruteno" ir „Widewut" ir baigiant išvedžiojimais apie suduvių religiją. XVI-sis šimtmetis Prūsuose buvo užkrėstas istorijos falsifikavimo dvasia. Bet ir E. Stellą savo drąsiu sugebėjimu falsifikuoti ir išgalvoti įvairias istorijas, išrasti naujus skaičius ir datas viršijo Tolkemito vienuolis Simonas Grunau (ca. 1520 m.). Jo trijų tomų istorijos leidėjas M. Perlbachas pavadino jį „baisiu istorijos falsifikatoriumi" („monströsen Geschichtsfälscher", IB 48, I, VI p.); bet tai netrukdė Simonui Grunau per ištisus tris amžius eiti labai svarbiu istorijos šaltiniu, ypač prūsų — lietuvių mitologijos klausimais. Rodos, viskas, kas po S. Grunau, ypač naudojantis jo kronika, buvo rašyta, yra menkos vertės. Padėję minėtąją kroniką pagrindan ir panaudodami kitas senas krašto kronikas su savo aiškinimais, rašė XVI amž. gale Kasparas Hennebergeris ir Lukas (Lucas) Davidas. Ir tolimesni prūsų istorijos ir jų mitologijos veikalai yra mažos reikšmės. Kristupas Hartknochas XVII amž. gale nebepasitenkino savo gausiose „disertacijose" ir veikale „Alt — und Neues Preussen" (IB 51, 52) plačiu prūsų kulto, dievų trejybės, antrojo ir trečiojo rango dievų, dvasininkų, švenčių ir tt. aprašymu, bet labai konkrečiai aiškino visą prūsų mitologiją, ją konkrečiai vaizdavo ir dėjo iliustracijas, kurias jau žinojo, tiesa, ir XVI a. kronistai. Prie atskirų „disertacijų" buvo dedama vaizduojamoji medžiaga. Ten buvo pavaizduotas su storu brūkliu prūsas, Videvūto (Vaidevučio) vėliava[1]), kuria ne maža domėjosi mūsų aušrininkai, ypač J. Basanavičius[2]); ten buvo nupieštas prūsų dvasininkas su aukos ožiu. O prie „disertacijos" apie dieviškajam kultui skirtas vietas buvo pridėtas garsiosios Romovės paveikslas su dideliu, amžinai žaliuojančiu ąžuolu, ir prie jo trys statulos dievų, kurie pavadinti Perkūnas, Pykuolis, Patrimpas. Paskui tas paveikslas, ypač XIX-jame amž., buvo dažnai su mažais pakeitimais, su didesniu ar mažesniu skaičiumi krivėms skirtų namelių kartojamas. Žinomai, netrūksta jo nė Teodoro Narbuto „Dzieje starożytne narodu litewskiego" I-jo tomo iliustracijose. Pateko toji Romovė su savo trejybe ir į vadovėlius (žr. lietuviškai iš lenkų kalbos verstos Pajautos Lietuvos istorijos leidimus).

Šitaip konkrečiai ir vaizdingai išpopuliarėjus lietuvių mitologijai ir jos

---

[1]) Lietuvių mitologijos paveikslų buvo jau ir prieš K. Hartknochą. Videvūto vėliavą (joje vaizduojami trys vyriausieji prūsų — lietuvių dievai: Perkūnas, Pykuolis, Patrimpas) ir jo skydo paveikslėlį įdėjo jau Kasp. Hennenbergeris savo „Kurtze und warhaftige Beschreibung zu Preussen", 1584: 22 p. Ten yra ir Videvūto vėliavos įrašas, kurį įskaityti taip stengėsi J. Basanavičius ir K. Būga (IB 978). Įdomu, kad už šimto metų K. Hartknocho atvaizduotoje Videvūto vėliavoje ir skyde — paveikslas modifikuotas ir daug švariau ir aiškiau padarytas — Videvūto vėliavos įrašo nebėra. Vėliavos įrašas yra (be pačios vėliavos) pas Davidą (IB 1167). Lietuvių istorinėje literatūroje daug kartų toji trijų dievų vėliava buvo spausdinama. Paskutinį kartą teko matyti gražią iš Ch. Hartknocho paimtą iliustraciją „Ūkininko" 1927 m. Nr. 19 (V. 15), 233 p.

[2]) IB 977; 990.

dievams, vaizduojamosios medžiagos buvo vis daugiau gaminamasi. Pagal laisvą fantaziją buvo imtos vaizduoti lietuvių „dievaičių" statulos XIX amž. Ant rusiškai išleisto leidinio „Čerty iz istorij i žizni litovskago naroda" („Isrynkimaj isz Giwenima ir Apraszima Lietuwiu"), kuriame apie lietuvių senybes rašė A. Kirkoras ir P. Kukolnikas, Vinc. Dmochowskio buvo padaryta graži spalvota vinjetė, kurioje, tarp kitų gražių mūsų praeities objektų, buvo ir Perkūno statulėlė. Tekste buvo įdėtas apie ją Kirkoro paaiškinimas (IB 183, 10). Kitame darbe A. Kirkoras plačiau aprašė Perkūną ir pateikė jo paveikslą (IB 749). Jis pats aprašė, pateikdamas vėl atvaizdą, ir meilės deivę Mildą (IB 748). Taip pat rinkiny „Iliustrovannaja Rossija" III t. A. Kirkoro straipsniai neapsiėjo be Perkūno statulos (ji yra iš priekio ir užpakalio 2-se pav.); netrūko ir Romovės, kuri yra, pagrinde palikus Hartknocho paveikslą, vėl modifikuota: amžinai žaliuojantis ąžuolas aptvertas aukšta tvora (IB 747, 3, 35). Čia buvo irgi atvaizduotas, rodos, laisvos fantazijos ir rečiau sutinkamas „Zničo" altorius (6 p.). Jei dievų statuloms vaizduoti buvo galima turėti šiokios tokios atramos, nes neaiškios kilmės vyriškose statulose buvo manoma radus Perkūną, o nežinomose moteriškos kilmės figūrose buvo tikima esant Mildos statulą, tai Zničo aukuro, Romovės vaizdai buvo kuriami pagal tuos konkrečiai padarytus aprašymus, kurie buvo randami knygose. Bet ir tuos paveikslus perpiešiant ar perspausdinant buvo daromos atmainos pagal savo fantaziją. Jei C. Hennebergeris, pav., turėdamas S. Grunau rankraščio originalą, tiksliai atvaizdavo tariamąją Videvūto vėliavą ir jo herbą (skydą), tai Hartknochas prie vėliavos nebepridėjo parašo, o Narbutas tą Grunau vėliavos dievų trejybę atvaizdavo dar laisviau, Pykuoliui į rankas duodamas kaukuolę, Perkūnui — akmenį ir žaibą, o Patrimpui — piautuvą. Videvūto herbe (skyde) buvo pridėtos dvi simetriškos vėliavukės ir halebarda. Ne be reikalo Tadas Wolańskis iš Bydgoščo, tokios iliustratyvinės medžiagos kolekcijonierius, susirūpinęs rašė laišką (1844) Narbutui ir klausė, iš kur jis galėjęs paimti tokį dievų trejybės atvaizdą, nes prūsų kronikose tokio nėsą[3]). Wolańskis taip pat Narbuto teiraujasi, kokį Videvūto herbo atvaizdą galėjo šis turėti prieš akis, nes Hennebergerio ir Hartknocho paduoti herbai yra kitokie.

Tačiau retas kuris iš anų mitologijos mėgėjų ir pagoniško kulto objektų kolekcijonierių taip tiksliai žiūrėjo ankstyvesnių originalų. Dauguma smulkmenomis nesirūpino, bet užtat buvo ne mažiau linkę vaizdingai paveiksluose parodyti lietuvių tariamuosius dievaičius, jų šventyklas, atrastus stabus ir kt. Tas stiprus noras lietuvių mitologijos ir kulto objektus konkrečiai atvaizduoti, gavęs pradžią XVI—XVII, išvystytas ypač XIX amž. pusėje, yra išlikęs iki mūsų dienų. Dar 1924 m. iš danų kalbos angliškai išverstoje danų rašytojo D. Benedictsen'o knygoje „Lithuania" („The

[3]) Tadeusza Wolańskiego Listy o starożytnosciach sławiańskich, Gniezno 1845, 14 p.

Awakening of a Nation"), kuri buvo jau 1895 m. Kopenhagoje išleista daniškai, yra, be kitų senojo lietuvių kulto iliustracijų (Perkūno, namų ugnelės, vaidilutės ir kt.), iš Hartknoch'o paimtas lietuvių „kunigas"; įdėta taip pat ir Romovė, kurios čia yra vėl nauja modifikacija (IB 157, $_{53}$, $_{5_6}$).

Ne šio darbo uždavinys tyrinėti iliustratyvinę lietuvių senajam kultui medžiagą[4]). Toks tyrinėjimas būtų naudingas ir, rodos, galėtų duoti įdomių išvadų apie panaudotus veikalus, rašytojų priklausomybę ir kt. Turime pastebėti, jeigu fantazijai buvo duodama sau laisvės vaizduojant paveikslus, tai tokios pat laisvės nestigo aprašymuose, ypač dailiojoje literatūroje; o mokslinėje literatūroje aiškiai trūko to kritiškumo, su kuriuo būtų reikėję vertinti XVI amž. falsifikatorių darbus.

XIX amž. įvairių kraštų romantikai ėmė ypač domėtis seniausia savųjų tautų praeitimi, jų pirmykšte tikyba. Vokiečių romantizmo laikotarpio mokslas daug dėmesio skyrė germanų, ypač pirmykštei šiaurės germanų (Skandinavijos) mitologijai[5]). Neseniai išdalytos Žečpospolitos žemėse, ypač Lietuvoje, romantikai, pagauti tos pat bendros romantizmo linkmės, domėjosi senuoju lietuvių kultu. Romantikai tą pagonybę kėlė ir brangino. Todėl senoji lietuvių mitologija rado sau daug palankumo jau Vilniaus universitete. Net tokie satyros mėgėjai šubravcai (jų tikslas buvo satyros pagalba kovoti prieš visuomenės ydas), kurie nekartą aštriai ant danties buvo paėmę perdėtą lietuvių senovės garbinimą, į savo kodeksą buvo įrašę, kad draugijos nariai turi pasivadinti lietuvių dievų mitologiniais slapyvardžiais[6]). Iš M. Stryjkovskio, o gal ir iš Lasickio (Lasicijaus) darbų jie sau pasirinkdavo atitinkamus dievų vardus. Kaip Vincas Maciūnas savo gausia medžiaga paremtame darbe „Lituanistinis sąjūdis XIX a. pradžioje" iškelia, jau 1824 m. Ign. Onacevičiaus mokinys A. Hlebovičius, pirmasis Vytauto monografijos (1822) autorius, rašė apie lietuvių mitologiją, tiesa, kaip pats prisipažįsta, tepanaudodamas tik Stryjkovskį, kurį plačiai išrašinėjo ir vėlesnieji lietuvių mitologijos mėgėjai.[7]) Kitas Onacevičiaus mokinys, Kajetonas Nezabitauskis, taip pat dar būdamas studentas (1823 m.), per viešuosius egzaminus skaitė savo rašinį apie lietuvių mitologiją, o tų pačių metų vasarą važinėjo po kraštą tirti lietuvių kalbos ir jų senienų[8]). Rodos, ir kiti studentai panašių darbų yra skaitę[9]). Paminėtina dar, kad Adomas

[4]) *T. Wolańskiego* Listy o. c. I—XI tab. ne maža tokių iliustracijų. Ypač daug neaiškios kilmės monetų pav. Be to, atvaizdai dievo Sotvaros, dvi modifikacijos Videvūto vėliavos, pagoniškas lietuvių raštas ir jų alfabetas (XIV) ir kt.

[5]) Plg. *P. Wilh. Schmidt*, Ursprung und Werden der Religion, 1930, p. 34 sqq.

[6]) *Vincas Maciūnas*, Lietuviškieji dalykai Vilniaus šubravcų satyroje, „Mūsų Senovė", II t. (1937), Nr. 1, 9 p.

[7]) *A. B. Glebovič*, Litovskaja mitologija, Severnyj Archiv, 1824, XI, X. (žr. IB 741). Cituota iš *V. Maciūno* disertacijos: Lituanistinis sąjūdis XIX a. pradžioje, Kaunas 1938, 116 p. (mašinraščio).

[8]) *(D. Poška)* Pszczółka w Baublu (rankr.), 206 p. (žr. IB 703). Cituota iš *V. Maciūno*, Lit. sąjūdis o. c. 141 p. (mašinr.).

[9]) Pszczółka o. c. 176—7 p. *V. Maciūnas* o. c. 157 (mašinr.).

Rogalskis, kurio brolis Leonas (1806—78) buvo plačių užsimojimų žmogus ir žymiai vėliau pareiškė savo nuomonę dėl lietuvių mitologijos kilmės, 1823 m. išspausdino Lasickio („Dziennik Wilenski", IB 66, 677) apie Žemaičių dievus vertimą. Įdomu pažymėti, kad Jurgis Pabrėža (1771—1849), ėjęs gamtos ir medicinos mokslus Vyriausioje Lietuvos Mokykloje, savo lietuviškoje botanikos terminologijoje visai eilei augalų, kurie kartais turėjo ir savo liaudies pavadinimus, yra davęs vardus iš lietuvių mitologijos. Palaikydamas santykius su mokytu Vilniaus botaniku prof. J. Volfgangu, iš jo dukters Aleksandros gavęs lietuviškų dievaičių sąrašą, kaip J. Dagys pateikia („Gamta" 1937 Nr. 4, 231-35; rec. Vac. B-ka, „Mūsų Senovė", 1938, Nr. 3, 530), Pabrėža, pav., augalų nomenklatūrai panaudojo tokius mitologinius vardus: Atlaiba, Patrimpas, Austėja, Lygičius, Poklius, Babylios, Vaysgantos, Gardojytis, Silnyčius, Laukpatimas, Sotvaras ir tt.

Ir Vilniaus universiteto profesoriai istorikai senajam lietuvių kultui rodė nemaža dėmesio. Aišku, kad stipriai pakilus susidomėjimui savo krašto istorija, kuriai pripažinta tautos ugdyme didelė reikšmė, nemaža dėmesio krypo į lietuvių mitologiją. Nekalbant plačiau, užteks paminėti, kad istorijos katedroje Jokimas Lelevelis (1815—18, 1821—24), nors specialiai neatsidėdamas Lietuvos istorijai, vis dėlto ją savo paskaitose užkliudydavo ir, žinoma, paliesdavo lietuvių mitologiją. Galime čia pridėti, kad prie jo 1862 m. Paryžiuje išėjusio veikalo „Polska. Dzieje i rzeczy jej" yra išspausdintas „mužiko iš Marijampolės pavieto" (=M. Akelaičio) lietuvių dievų sąrašas su įdomiom pastabom (IB 637, 678).

Lietuvių žymieji rašytojai D. Poška (IB 703), S. Stanevičius (IB 713) taip pat turėjo su mitologija reikalo. Stanevičius buvo išrinkęs lietuvių dievų vardus ne tik iš M. Stryjkovskio, Lasickio ir Hartknocho, bet ir iš žodynų (Širvydo, Ruhigo, Mielckės). Stanevičius, kritiško Lelewelio mokinys, pats pasižymėjo blaiviu kritiškumu. Jo rankraštis, kurio vienas nuorašas yra Vilniaus Lietuvių Mokslo dr-jos bibliotekoje, kaip V. Maciūnas taria, rašytas ne anksčiau kaip 1838 m. Verta iškelti, kad Stanevičius smarkiai kritikuoja Narbuto sufabrikuotą mitologiją, jo sukurtą dievą „Praamžiną" ir kitas pasakas. Jis pastato ir labai rimtą klausimą, kuris tik žymiai vėliau tebuvo iškeltas istoriografijoje: iš kur galėjo Grunau žinoti apie prieš 500 metų buvusius dalykus, jei kiti šaltiniai apie tai nieko nesako? Stanevičiui teisingai atrodo, kad Lasickis daugiausia dievų surašęs, bet ir daugiausia pridaręs klaidų. Pavyzdžiais jis nurodo, kaip atsirado Lasickio dievų vardai[10]). Šitoks kritiškas žodis, lyg šviesos spindulys legendų, falsifikuotų ir sugadintų mitologinių žinių tamsioje klampynėje, negalėjo būti pastebėtas, nes Stanevičiaus darbas paliko tik rankraštyje.

Dion. Poška savo darbe apie lietuvių mitologiją, kurio vienas nuorašas

[10]) *V. Maciūnas* o. c. 142—3 p.

yra taip pat Vilniaus Liet. Mokslo Draugijoje, pasisako ilgai neturėjęs drąsos rašyti apie lietuvių mitologiją, kaip apie tokį krikščionybei priešingą dalyką, kol jis nesužinojo, kad viešai buvo keliamas pagoniškų tautų tikėjimas, o studentai Vilniuje per viešus egzaminus skaitę apie lietuvių dievus[11]). Poška teisingai įspėja nepasitikėti lietuviams nepalankiais autoriais, nes visi lietuvių istorikai (Dlugošas, Stryjkovskis, Kojalavičius ir kt.) iki pat XVIII a. buvę dvasininkai, kurie pagonis lietuvius telaikę vos žmonių vardo vertus[12]). Bet ir Poškos darbas nebus plačiau išgarsintas.

Ne kas kitas kaip Teod. Narbutas paskleidė apie lietuvių mitologiją daugiausia žinių, kuo palankiausiai traktuodamas visus Grunau, Lasickio, Stryjkovskio duomenis ir, žinoma, pats ne maža pridėdamas. Todėl senasis lietuvių tikėjimas, aprašytas jo veikalo I-jo tomo 482 puslapiuose, išėjo su nesuskaitomos daugybės dievų Olimpu, su mažaisiais ir didžiaisiais dievais, deivių ir pusdievių sąrašais, kurių vardai savaip iškraipyti. Netrūko, be abejo, nė iš Grunau - Stryjkovskio paimto Krivių - Krivaičio, tradicinės prūsų Romovės, plačių aprašymų apie aukas, šventas vietas, apeigas, šventes etc. (IB 202).

Prie T. Narbuto mitologijos kai kurių klausimų teks dar grįžti. Čia galime tik pastebėti, plačiau jo mitologijos medžiagos ir šaltinių nenagrinėdami, kad lietuvių senajam tikėjimui ištirti ir pažinti daug naudingiau būtų, jei Narbuto Lietuvos istorijos I-mas tomas su ten esančiais išvedžiojimais kiek galima greičiau būtų užmirštas. Atsipalaidavus nuo tos didelės iškraipytų ir fantazija paremtų dalykų krūvos, per kurią kartais sunku perbristi, kol pasiekiama lietuvių kulto esmei pažinti grynesni šaltiniai, tur būt, būtų lengvesnis tos religijos tyrinėjimas. Lietuviai iki pat pokarinių laikų iš T. Narbuto mitologijos išsivaduoti nepajėgė. Pradedant „Aušra" lietuvių raštuose dažnai figūruodavo Narbuto duomenys. Daugybėje smulkių kompiliacinių raštelių tos žinios yra išpopuliarintos. O nekritiškam skaitytojui ir dabar dar senoji lietuvių religija atrodo panašiai kaip T. Narbutui prieš šimtą metų. Dar 1925 m. pažangiame žurnale „Kultūroje" (Nr. 11) J. Linksmūnėlis aprašinėjo lietuvių dievaičius ir jų kunigus, dėstydamas, kad nuo Krivių-Krivaičių paprasti kriviai skyręsi tuo, jog jie juosėdavę „ne 49 kartus apsijuosę siaura juosta kaip kad Krivių Krivaitis, bet tik 7 kartus" (IB 1053, 527).

Ką Narbutas plačiai išdėstė mokslo veikale, supoetino ir išpopuliarino rašytojas Juozas Ignas Kraševskis. Ypač susidomėjęs Lietuvos istorija, parašė daug veikalų, kuriuose su didele meile atvaizduota lietuvių praeitis ir jų mitologija. Kraševskio poezija, apysakos, bet labiausiai jo trilogijos „Anafielo" (mirusiųjų — vėlių kalnas) I-ji dalis „Vitolo rauda" padarė lietuvių religijos objektus su jos vaidilomis, Krivių — Krivaičiais etc. gy-

11) *V. Maciūnas* o. c. 157 p. („Pszczółka w Baublu").
12) *V. Maciūnas* o. c. 115 p.

vus. Kraševskio raštai pasidarė ilgam laikui mūsų atgimstančios ir lenkiškai skaitančios inteligentijos tvirtu sąmonės turtu. Kam iš jų nedarė įspūdžio ištisa „Vitolo rauda", kur ilgoje poemoje, remiantis Narbuto duomenim, apdainuota meilės deivė Milda (jos žymiausias aukuras turėjęs būti Kaune ant Aleksoto kalno) ir jos švelni meilė sūnui Vitoliui etc.

„Aušros" pirmajame numeryje (1883 m.), recenzuodamas „Vitolo raudą", Jurgis Mikšas palygino jos reikšmę lietuviams su Odisėjos reikšme graikams, Eneidos — romėnams, Šv. Rašto S. Įstatymo — žydams, Naujojo Įstatymo — krikščionims. Šitaip buvo susižavėję lietuviai tąja perdėm narbutiška mitologine medžiaga paremta poezija, kurios pilnas lietuviškas vertimas, J. A. Višteliausko padarytas, išleistas 1881 m.[13]). Tokiu būdu „Vitolo rauda" buvo prieinama ne tik lenkiškai skaitantiems.

Kraševskis nukreipė savo poeziją net prieš lenkus. Tai ypač matyti jo trilogijos paskutinėje dalyje „Vytauto žygiuos". Iš tokių Lietuvoje labiau negu Lenkijoje praplitusių to rašytojo veikalų lenkiškai kalbą lietuviai gavo tautinės dvasios, pagarbos tėvynės praeičiai ir savo tautos senajai tikybai. Prisiskaitę mitologijos ir garsios praeities duomenim persunktų Kraševskio raštų, lietuvių inteligentai ėmė savarankiškiau galvoti. Iš viso to, kas čia pasakyta, galime neabejotinai išvesti, kad toji konkretizuota ir romantiška bei mitologinė praeitis su savo „dievaičiais", legendomis ir mitais turėjo daug reikšmės atgimstančioje lietuvių visuomenėje. Ji buvo giliai įsiskverbusi į tos kartos smegenis. Kuris iš aušrininkų nesidomėjo ta lietuvių mitologija su aiškia jos dievų hierarchija? Basanavičius jos neišleido iš akių per visą savo gyvenimą, vis savo raštuose skirdamas jai daug vietos. Jis buvo ėmęs teigti, kad krikščionybė, sunaikindama tą brangų lietuvių dvasios turtą, pakirtusi ir jų galybės jėgas[14]). O Jonas Šliūpas prieš šešerius metus išleido plačią lietuvių „mythologiją", ir turinio atžvilgiu parašytą anoje XIX amž. dvasioje.

Baigiant apie Kraševskį, reikia pasakyti, jog visas jo mitologijos turtas yra sudėtas didžiulio jo veikalo „Litwa" I-jame tome (IB 187). Čia plačiai ir su dideliu prielankumu jis išdėstė, ypač naudodamasis Narbutu ir jo cituotais šaltiniais (Lasickiu, Praetorijumi), visą tą daugybę iškraipytų mitologinių vardų. Taikant kritikos mastą, apie Kraševskio mitologijos darbą reikėtų tą patį pasakyti, kas trumpai minėta apie Narbutą. Jau 1880 m. jo garbei išleistame jubiliejiniame leidinyje etnografas J. Karłowiczius gana kritiškai atsiliepė apie Kraševskio „Lietuvos" mitologiją ir jos šaltinius[15]).

Kraševskis, tiesa, buvo ne pirmasis, kuris dailiojoje literatūroje plačiai

[13]) Jau *L. Ivinskio* Kalendoriuje 1859 m. buvo išspausdintas *K. Praniauskaitės* verstas fragmentas iš „Vitolio raudos" — „Žalčio motė". Plg. *C. Jurkschat*, Die Witolo rauda, II Teil, MLLG I 407 p., IV 315—324 p.

[14]) IB 971, 973. Prieš D. Karą buvo kilusi dėl šito dalyko aštri polemika.

[15]) Książka jubileuszowa dla uszczenia pięćdziesięcioletniéj działalności literackiej J. I. Kraszewskiego, 1880, 333 p.

traktavo lietuvių senąjį kultą. Užteks paminėti, kad jau A. Mickevičiaus yra duota lietuvių mitologijos. „Vėlinių" II-je dalyje poetas įveda burtininką, kur primenamos ožio aukojimo apeigos[16]). Žymiai daugiau mitologinės medžiagos įnešė į išpopuliarėjusią istorinę apysaką „Pajata córka Lezdejki albo Litwini w XIV w." (1826) F. Bernatavičius. Joje yra daug aprašomi lietuvių papročiai, jų pagoniška tikyba ir įvairios apeigos. Iškeldamas lietuvių gamtos grožio pajautimą ir kitas geras ypatybes, Bernatavičius aprašo Kęstučio lavono deginimo apeigas, vaidilos giesmes etc.[17]) Aprašydamas derliaus dorojimo pabaigtuvių papročius, Bernatavičius cituoja dievams (Vaižgantui ir Žemininkui) maldeles[18]).

Šitokie ir panašūs beletristiniai dailiosios literatūros darbai, kurie žymiai labiau praplinta negu mokslinės studijos, sudarė skaitančios visuomenės galvose klaidingus vaizdus apie senuosius lietuvių dievus, išpopuliarino tą vėlyvojo tipo mitologiją. Ne šio darbo uždavinys yra tiksliai pateikti vaizdą apie visus 19-tojo amžiaus pirmosios pusės darbus iš lietuvių mitologijos srities. Lietuvos praeities ir kulto klausimais buvo taip pat po truputį domimasi Prūsuose, Lenkijoje, Rusijoje, tačiau čia tie nepaminėti darbai vėliau bus tik tiek minimi, kiek jie bus naudingi atskiriems mūsų temos klausimams. Metant trumpą žvilgsnį į lietuvių kulto tyrinėjimą ir prieš pereinant kritiškesnių XIX a. galo darbų, negalime nepaminėti Simano Daukanto veikalų.

Ir Narbutas, ir Kraševskis, nors taip didelį rodė palankumą lietuvių mitologijai ir įtraukė į savo tyrinėjimus net folklorą, tačiau pirmasis visai nemokėjo, o antrasis tik šiek tiek tesuprato lietuviškai. Todėl jiedu etnografinę Lietuvą su jos papročiais, prietarais ir visa kita liaudies kūryba galėjo tik atsitiktinai pažinti. Daukantas buvo kilęs iš žemaičių liaudies, kurios gyvenimą jis gerai pažino. Trijuose jo veikaluose, jei neminėti jo „Pasakojimų apie lietuvių veikalus senovėje", yra aprašoma mūsų protėvių tikyba: *„Darbai senųjų lietuvių ir Žemaičių 1822"*, „Būdas senovės lietuvių kalnėnų ir žemaičių" ir „Lietuvos istorija". „Darbai" apie senųjų lietuvių tikėjimą duoda su mažom atmainom tą patį, kas yra „Istorijoje". Ten yra, tiesa, kelios pastraipos apie dvasininkus (žigenotus, vaideliotus), kurių neberandame „Istorijoje", bet joje yra plačiau aprašytos pagonių šventės. Daug plačiau senąjį kultą Daukantas išdėstė „Būde", bet ir ten, kaip jis sakosi, dėl vietos stokos kai ką tik suglaustai teminėjo.

Jau anksčiau buvo keltas klausimas, kad S. Daukanto istorijos veikalai nėra tiek daug paniekos verti, kiek kad jie jos yra užsitraukę[19]). Lengvai

---

[16]) *S. Pigoń* Do źródeł Dziadów, 80 p. (cit. iš V. Maciūno, Lituan. sąj. o. c. 154).

[17]) *F. Bernatowicz*, Pojata córka Lezdejki, Biblioteka dzieł wyborowych, 1898, III, p. 68 sqq. (cit. iš *V. Maciūno*, o. c. 153 p.).

[18]) *F. Bernatowicz*, Pojata o. c. III 91—93 p.

[19]) *Z. Ivinskis*, Simanas Daukantas ir Lietuvos istorija, „Naujoji Romuva", 1936 m. Nr. 11, 247—250 p. („) Lietuvių kultūros istorikas S. Daukantas, t. p., Nr. 12, 275—278 p.

numoti į jo mitologiją ir ją, kaip ir visą jo istorinį darbą, užantspauduoti tuo įprastai minimu nekritiškumu būtų netikslu. Iš instruktyvaus susirašinėjimo su Narbutu Daukantas, tiesa, išeina didesnis istorikas, negu iš savo veikalų[20]). Tie laiškai, taikyti ne plačiai visuomenei, parodo Daukanto neblogą orientaciją ano laiko Lietuvos istorijos moksle. Daukanto knygų sąrašas parodo, kad jis savo bibliotekoje turėjo daugumą to meto Lietuvos ir Rytų Europos istorijos veikalų, svarbių iki tol pasirodžiusių šaltinių.[21]) Tiktai jo noras rašyti platesnei visuomenei, iki fanatiškumo einąs nusistatymas prieš lenkus, didelė laiko stoka (Petrapilyje), neturėjimas platesnio masto darbui lėšų, pagalios nuolatiniai sveikatos negalavimai[22]) Daukanto mokslinį darbą praskiedė. Tačiau jo išvedžiojimai apie lietuvių religiją neliko įprastinis šablonas.

Savo mitologijoje, nors ir turėdamas realybės daug aiškesnį nujautimą negu lenkiškai rašiusieji, Daukantas svyravo. Iš vienos pusės turėjo jis tą įprastą palikimą, iš kartos į kartą einančią vilkstinę, nuo Grunau — Stryjkovskio — Lasickio laikų kartojamas fantazijas. Iš kitos pusės, išaugęs kaime, įsijautęs į jo dvasią, gerai pažindamas jo XIX a. pirmos pusės gyvenimą (tai parodo ypač „Būdas"),[23]) jis geriau galėjo pažinti ir lietuvių praeities dvasinį pasaulį. Daukantas daug ką intuityviai nujautė, bet dar nebuvo tiek kritiškas, kad galėtų drįsti tą XVI a. sudarytą medžiagą paneigti arba ją suderinti. To kritiškumo jam gerokai trūko, nors jis turėjo kitus gerus privalumus, pažino liaudies kultūrą ir buvo paskaitęs šaltinius.

Kai kurie klausimai išėjo gana neaiškūs. „Istorijoje" (I 76—7) ir „Būde" (1935 m. leid., 119 p.), pav., Daukantas išsireiškia, kad lietuviai „rodveidžių" (=stabų) ar paveikslų neturėję, tačiau dievų trejybę su jų „rodveidžiais" amžinai žaliuojančio ąžuolo nišėse mūsų istorikas pripažino („Istorija" I 78 p.; „Būdas", 126 p.). Toliau Daukantas teigia, kad lietuviai neturėjo savo bažnyčių, bet žinyčias („Istorija" I 77 p.). Atrodo, kad tokį skirtumą darydamas, jis žinyčių vardu suprato alkos kalnus, bet, pav., Vilniaus šventykla yra taip su detalėmis aprašyta, kad ji nesiskiria nuo tų ginčijamų „bažnyčių" (t. p. I 79). Bet ir apie žinyčias Daukantas, įžiūrėjęs lietuvių religijos kulto e v o l i u c i j ą, pastebi, kad ilgą laiką jų lietuviai neturėję, o meldęsi ant kalnų („Būdas", 137 p.). Įdomiai paaiškindamas priežastis, kodėl tų vėlesnių žinyčių nebuvo, Daukantas teigia, kad jos atsiradusios X—XIII a. (t. p. 138). Šitaip, rodos, jau pasiekęs tiesos siūlo galą, Daukantas vėl nukrypsta nuo jo ir negali kitaip kaip narbutiškai

[20]) *A. Janulaitis*, Daukanto laiškai, „Mūsų Senovė", 1922 m., Nr. 4—5, 695—795 p. *Z. Ivinskis*, S. Daukantas ir Liet. istorija o. c. 250 p.

[21]) *M. Biržiškos*, Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos, II kn. (1938), 143 — 154 p. Daukanto laiku dar nebuvo pasirodę SrPr I—V, bet jo bibliotekoje yra senieji leidimai Vygando, Posilgės, Gilbert de Lannoy, SrL I—II ir kt. šaltinių bei rinkinių.

[22]) *Z. Ivinskis*, S. D. ir Liet. istorija o. c. 250 p.

[23]) *Z. Ivinskis*, Lietuvių kultūros istorikas S. D. o. c. 276—77 p.

aprašyti Romovę su visom ją supančiom smulkmenom, lyg jos būtų buvusios fotografuotos (t. p. 139), nesigailėdamas detalių nė kitoms žinyčioms (t. p. 141).

Iš Krivių - Krivaičio pagal savo populiarią filologiją Daukantas padarė Kūrėjų - Kūrėją ir jam, kaip teisėjui, tvarkos palaikytojui dvasininkui, skyrė labai didelę reikšmę („Istorija" I 70 p.). Sim. Daukanto yra ir daugiau originalių pastabų, ypač ten, kur jis paliečia lietuvių dievų klausimą. Pastebėjęs, kad „prašaleičiai, nepermanydami lietuvių kalbos, kožną privalumą ypatingu dievu pramanė" („Būdas" 128 p.), jis pareiškia naują mintį, jog to paties vieno Dievo buvę tik daug vardų. O visa toji hierarchinė mitologija, tie nesuskaitomi dievų vardai esąs tik paties vieno Dievo atskirų ypatybių sukoncentravimas, joms atskiro vardo davimas ir, pereidamas daugybę tų vieno Dievo vardų, Daukantas kalbiškai aiškino atskiras ypatybes (t. p. 108—119 p.). Verta dėmesio yra jo pastaba: „... pats Strijkauskis, praminęs žemaičių dievais šluotražį, raugą, priparšes, bestiją, ant galo, stokodamas jų vardų, parašė, jog žemaičiai 30 šimtų dievų senovėje turėjusys. Kad tuo tarpu visi žino, jog pačių žodžių nėra tiek jų kalboje, kiek jis dievų nori jiems įbrukti" (t. y. 115).

Išaiškindamas lietuvių kulto kitimą bei evoliuciją laikui bėgant, Daukantas suprastina lietuvių mitologiją. Jis, tiesa, žino Narbuto Praamžiną, kaip vieną Dievo ypatybę, tačiau nemini visos plejados dievų - dievaičių. Ir Dievas, ir Perkūnas, kurį jis atskiria nuo perkūnijos, ir Laimės, ir Laumės yra vadinamos daugybe vardų. Daukantas aprašo žalčių garbinimą, šventes, originaliai aiškina jis vėl medžių kultą. Keliais atvejais jis užakcentuoja, kad lietuviai medžių ir miškų negarbino, bet juos saugojo ir gerbė dėl jų didelės naudos, ir mūsų istorikas stengiasi nurodyti jų kiekvieno naudą (t. p. 146—7). Bet „krikščionys visa niekino, kas vien buvo nuo pagonų saugojamas ir gerbiamas, todėl tyčiodamies parašė, jog lietuviai ir žemaičiai medžius už dievus garbinantys" (t. p. 148). Lietuviai tačiau medžius gerbė ir miškus šventais laikė „iš didžio gaspadoravimo, ne iš šventybės" (t. p.). „Be to, dar žinoma yra, jog dideli ir seni medžiai senovėje buvo ženklais rubežių gruntuose, kuriuos saugojo kaip šventus; netgi už pakušinimą rubežių ženklų buvo visu smarkiausia karonė..." (t. p.). „Todėl veikiaus reikia stebėties į tokią jų išmintį, nekaip juokties ir prietarais vadinti. Šiandien taip pat vyresnybė ne vien girias, bet ir tūlus medžius gerbia ir saugoja neleisdamys jų kirsti; ar ne mulkis tas būtum, kas tartum, jog dėl jų šventybės tą daro" (t. p. 149). Ir kitus garbinamuosius objektus Daukantas nori panašiai išaiškinti, nors, pav., kodėl lietuviai vandenis gerbė, lieka nebeaišku (t. p. 150—51). Atrodo, kad Daukantas turėjo norą lietuvių pagonišką tikybą labiau priartinti prie krikščionybės ir tuo pačiu parodyti, užtrinant ryškius skirtumus, pirmosios didelę vertę. Atskirais atvejais dar bus progos pastebėti, kad S. Daukantas padarė, šita kryptimi be-

eidamas, gana įdomių pastabų, nors galutinai iš Narbuto praminto kelio išsisukti negalėjo.

Neminint smulkesnių darbų, nė pirmojo tikro lietuvių etnografo Liudviko Jucevičiaus (Ludwik z Pokiewia) veikalų, kuriuose yra nesistematizuotos mitologijos medžiagos, reikia pasakyti, kad ir XIX a. antros pusės veikaluose buvo dar nemaža pripainiota. Ypač nesėkmingai aiškinti lietuvių mitologiniai vardai. Net tokie tyrinėtojai, kaip Lasickio darbo nagrinėtojas Theodoras R. von Grienbergeris, uolus lietuvių-latvių-prūsų mitologijos šaltinių rinkėjas W. Mannhardtas, yra prirašę, bebandydami duoti filologinius lietuvių dievų aiškinimus, daug netikslumų. Pav., paskutinysis Lasickio minimus namų (atskirų šeimų) dievus kaip Sidzius išvedė tai iš Izidorius, tai iš Žėdžius (lipdytojas, puodininkas), Grienberger manė jį kilus iš žodžio žydžius (—žiedų darytojas (pavasaris).[24]) Iš tikrųjų, kaip A. Brückner neabejotinai įrodė, tas Sidzius reiškia Judą[25]). Lasickio tekste, išskaičiuojant atskirų kilmingųjų šeimų namų dievus (peculiares), paminėta, kad Mikutai (Mikutiana) garbiną Simonaitį (Simonaitem), Michailovičiai (Micheloviciana) tą Sidzium etc. Tokiu būdu iš katalikų žinomos Simono Judos šventės protestantas Lasickis padarė du namų dievus. Panašiai įvairiopai etimologiškai aiškintas žodis Gabija[26]), kuris reiškia neva ugnies deivę, — šaltiniuose, tiesa, labai vėlai minimas, — yra pasidaręs iš krikščionių ugnies patronės šv. Agotos, rusiškai vadinamos Agafijos, Agapos[27]). Dar turėsime progos stebėti, kaip pagoniškieji motyvai pasikeitė arba įgavo naują formą krikščioniškame kulte.

Šitokiais ir kitokiais filologiniais aiškinimais, kurių ypač tiek daug buvo pateikta Lasickio knygos „apie Žemaičių dievus" interpretacijai, anot Brücknerio, lietuvių „mitologinis vežimas buvo įvažiuotas į giliausią balą",[28]) iš kurios jam galutinai išsikapanoti dar nėra pasisekę. Ir K. Būgos kai kurie prieškariniai aiškinimai buvo dirbtini (IB 368—75).

Jau nuo seno yra įprasta griebtis, aiškinant lietuvių mitologinius vardus, kalbinių išvedžiojimų. Savo laiku jau ekspastorius M. Praetorus, pav., sekdamas Luku Davidu, iš rugiapiūtės dievo „Curcho" padarė „Gurcho" ir etimologiškai sustatė su „gerkle" (IB 82, 21). Tokių gudriagalviavimų netrūko XIX a., ypač aušrininkų gadynėje. Kad ir nepilną, bet kritiškesnį lietuvių dievų vardų įvertinimą yra patiekęs tik A. Brückneris savo studijoje apie rytų Europos dievus (IB 104), kuri bus dar toliau panaudota.

---

24) Mh 395—6 p.; *Th. R. v. Grienberger*, Die Baltica des Libellus Lasicki, Archiv f. slav. Philologie, XVIII (1896), 28—29 p. Plg. IB 66, 836.

25) *A. Brückner*, Osteur, Götternamen, Zeitschr. f. vergl. Sprachf. 50 t. (1922), 177 p.; plg. IB 104. *A. Brückner*, Litauische Götternamen, Arch. f. slav. Phil, XXII (1900), 569 p.; plg. IB 816.

26) Mh 389 p. *Th. Grienberger* o. c. 52—53 p.

27) *A. Brückner*, Ost. Göttern. o. c. 185 p. (II) Lit. Göttern. o. c. 570 p.

28) *A. Brückner*, Lit.. Götternamen o. c. 569 p.

3. A. Mierzynskio ir A. Brücknerio tyrinėjimai

Negalima būtų atvirai teigti, kad ir XIX a. galo ir prieškariniai darbai būtų buvę labai instruktyvūs ir būtų davę daug nauja. Dažnai, atėjus prie senojo lietuvių kulto su iš anksto nusistatytomis nuomonėmis, šaltiniai būdavo įspraudžiami į jau galvoje paruoštą schemą. Dauguma tų darbų apie lietuvių mitologiją yra parašyti, teikiant visuotinį pasitikėjimą abejotinom vėlyvų kronikų žiniom. Todėl ilgai buvo supainiotos ir neišaiškintos dvasininkų (vaidilų, vaidilučių), stabų, šventyklų, dievų sąvokos ir kt. pagrindiniai klausimai. Kadangi daugelis, kad ir jau XX a. rašytų straipsnių ir raštų nedaro skirtumo tarp senųjų ir vėlybų versmių, tarp tikrų ir falsifikuotų dalykų, tarp pagoniškų laikų duomenų ir krikščioniškais laikais atsiradusių šaltinių, tai jų rezultatas, ypač, kur dar griebiamasi filologijos, yra, palyginti, menkas (IB 612, 525). Bet ir dabar dar senosios lietuvių religijos koncepcija galutinai iš pagrindų dar nėra suprasta ir iki detalių išaiškinta. Tad lieka dar visa eilė problemų. Bet ir kažkaip besistengiant, akivaizdoje esamos šaltinių būklės, nebus galima visko išsiaiškinti, nors lietuvių kulto turinys daugeliu atvejų jau yra suprantamas arba bent nujaučiamas.

Nėra išlikusių nei kokių nors stabų, nei šventyklų liekanų. Išskyrus neišsenkančią versmę, folkloro turtą, kuriame senųjų tikėjimų begalėjo pasilikti tik neaiškios ir apgadintos reminiscencijos, tautosakos tyrinėtojai visai pasigenda lietuvių senosios tikybos mitų ir legendų, neskaitant vienos antros nuotrupėlės. Galima sakyti, jog nėra mitologinių dainų, kurių latvių kulte žymiai daugiau[29]). Ir toji garsioji Rėzos dainyne minima: „Mėnuo saulužę vedė pirmą pavasarėlį...", kurią jau savo „Būde" cituoja Daukantas (p. 129), yra, rodos, latviškas skolinys[30]). Istorikas neturi b e t a r p i š k ų pačių pagonių lietuvių raštų ar pareiškimų apie savo kultą dar iš tų laikų, kai jo viešai ir oficialiai buvo laikomasi, kai net patys didieji kunigaik., pav., Algirdas ir Kęstutis, buvo pagonišku būdu laidojami. Šiokių tokių pasisakymų iš pačių lietuvių pusės atsirado tik pora šimtų metų vėliau. Bet visi tie šatiniai, kaip pirmieji Ordino kunigų, taip ir vėlesnieji pačių lietuvių krikščionių dvasininkų, protestantų pastorių ar jėzuitų, yra rašyti su labai aiškiu ir sąmoningu nusistatymu visas tos pagonybės liekanas kaip galima greičiau i š n a i k i n t i. Iš šitokio absoliučios daugumos šaltinių pobūdžio ir eina visa eilė metodinių sunkenybių, kurios nebuvo nugalėtos nė kritiškesnių XIX a. galo tyrinėtojų, prie kurių pirmiausia priklauso A. Mierzyńskis, dviejuose tomeliuose surinkęs lietuvių religijos šaltinius iki

---

[29]) *K. Korsakas Radžvilas*, Latvių liaudies dainos, Kaunas 1938, 69—84 p.

[30]) Plg. *M. Biržiška*, Liudo Rėzos dainynas I (1935) 51 p. pastebi, kad latviai tos dainos atmainų daug turi.

A. Brückner 1908 m. (IB 644), aprašydamas „Wielka encykl. powsz." lietuvių mitologiją, kėlė klausimą, ar toji daina nebus sugalvota.

XV a. vidurio (IB 77, 78). Tiesa, tokiu šaltinių rinkimu lietuvių-latvių-prūsų religijai užsiėmė žymus mitologas W. Mannhardt, kurio iki pat XVIII a. sudarytas apypilnis rinkinys[31]), vėlesnėse redakcijose tik 1936 m. tebuvo išspausdintas (IB 1185). Bet A. Mierzińskis, skyręs lietuvių religijos klausimams didesnę savo mokslinio darbo dalį, profesoriaudamas Varšuvos universitete, rašė apie Lasickį, Krivę, dvasininkus, „pasiuntinį su lazda" ir k. Ypač jis išgarsėjo savo didele studija apie Romovę, Romuvą (IB 383).

Su A. Mierzyńskio išvedžiojimais, kuris negailestingai griovė tą apie senąjį lietuvių kultą susidariusį vėlyvą romantizmą, dar ne kartą čia susitiksime. Tokie drąsūs A. Mierzyńskio teigimai, kad lietuviai nėra turėję tikrų šventyklų, nepažinę antropomorfiško pavidalo stabų, neturėję tos garsiosios trejybės, perkeltos S. Grunau aprašymuose iš Upsalos (Skandinavijos) į Prūsus, nepažinę tokios dvasininkų hierarchijos su galinguoju Krive ar Krivių-Krivaičiu ir t. t., lietuvių šviesuomenės buvo su dideliu nepasitikėjimu sutikti. Kaip smarkiai buvo reaguojama į naujoviškus Mierzynskio išvedžiojimus, parodo, pav., K. Būgos susirašinėjimas su Tumu 1903 m. („Mūsų Senovė", Nr. 1, 1921, 121-42 p.). Iš jo sužinome, kad prof. K. Jaunius ruošėsi rašyti kritiką „Romovės", kurioje „Mierz. ant lietuvių prikalbėjo nebūtų daiktų" (t. p. 120 p.). Surinkus visą medžiagą, anot Būgos, paaiškėsią visai kas kita „negu nori mums įkalbėti Mierzyński cum consortibus" (125 p.). Būga tada samprotavo: Žodis „idolum" parodąs, kad buvę stabai (131 p.); o „žemaičių paprotis kryžius apkrauti, kaip galima didesniu šventųjų skaitliumi" (126 p.) įrodąs irgi dievų stabų buvimą. K. Būga vėl kitu atveju rašo J. Tumui: „Jauniaus tyrinėjimai kuoaiškiausiai išrodo, kad Mierzyńskio „Romove" yra nieko vertas rašalas (sočinienije)" (129 p.). Be kitko „Jaunius netiki į g y v a č i ų kultą pas lietuvius. Gyvatės namie nelaikysi, nėsa jinai gali įkirsti žmogų" (131 p.)[31]). Prikišdamas A. Mierzyńskiui nemokšliškumą ir tendenciškumą, piktinasi ypač Būga, kad jis, ir drauge A. Brückneris, teigia, jog lietuviai neturėję šventyklų. „Mierzyńskį ir Brückneri už tokį melavimą ir spiaudymą faktams į akis priderėtų pavadinti tuo vardu, kuriuo jie pravardžiuoja visai nekaltą vienišį Simaną Grunaną" (Grunau nieko nepramanė...)" (136 p.). Labai platūs ir kruopštūs prof. K. Būgos prierašai prie Mierzyńskio „Romovės" egzemplioriaus, kuris iš mūsų kalbininko bibliotekos yra patekęs į Vytauto D. un-to biblioteką, rodo, kad jis tikrai daug turėjo pasakyti prieš tą stambų veikalą.

Hiperkritiškį Mierzyńskio, iš dalies ir Brücknerio, teigimai lietuvių buvo gana nepalankiai sutikti[32]). Dabar, be abejo, teks pripažinti, kad

[31]) Lietuviai garbino žalčius, kurie negali įgelti ir yra nenuodingi.

[32]) Labai aštriai apie A. Mierzyńskio išvedžiojimus atsiliepė V. Pietaris (Vanagas) „Varpe" 1894, Nr. 1. Kun. A. Alekna (A. Kuronėlis) „Tėvynės Sarge" (1896 m. Nr.: 6, 37-40 p.) atsiliepdamas apie II-ją dalį „Zródła", irgi neigė Mierzynskio samprotavimus apie Krivę, lietuvių raštą ir kt.

jaunas Būga 1903, lygiai kaip jo mokytojas Jaunius, perdaug neigė Mierzyńskio tyrinėjimų rezultatus. Vėliau daugelis paskutiniojo išvadų, nekalbant apie jo veikalų metodinius trūkumus, kritiškesnių tyrinėtojų buvo p r i i m t o s lietuvių mitologijoje. 1919 m. Klimas jomis taip pat daug rėmėsi. Prie jų teks dar grįžti. Tiesa, A. Jakšto - Dambrausko žodžiais „gilesnės moksliškos M(ierzyński) nesugebėjo savo veikaluose paduoti, nes iš prigimimo buvo daugiau darbščiu kompiliatoriu, negu tikru mokslininku“[33]); tačiau toks tendencingas ir nesąžiningas lietuvių kultūros šmeižikas, kokiu jį laikė anuo metu lietuvių inteligentai, ypač Dr. V. Pietaris[34]), Mierzyńskis tikrai nebuvo. Romantišką galvojimą apie lietuvių tikybą griaunančios Mierzynskio pažiūros, priešingos ano laiko kursuojančioms ir iš nekritiškų veikalų įmamoms pažiūroms, dėl vieno kito aštresnio autoriaus posakio, atrodė tautinio lenkų antagonizmo padiktuotos. Tačiau Mierzyńskis, nors ir nepriėjo galutinių visiems priimtinų išvadų, krūvon surinko labai daug medžiagos. Kol nebuvo pasirodęs W. Mannhardto šaltinių rinkinys (1936 m.) apie lietuvių - prūsų religiją, Mierzyńskio dviejų tomelių „Źródła do mytolg. litewskiej“ buvo pagrindinis, kad ir neužbaigtas, rinkinys lietuvių senosios tikybos klausimams. Daug buvo surinkęs į krūvą medžiagos, nesigailėdamas vietos nė platiems priedams, Mierzyńskis savo minėtame darbe apie Romovę (IB 383). Tai yra didžiausia jo studija. Ji, kaip ir jo platus tyrinėjimas apie Krivę (IB 382), buvo išspausdinta rusų archeologų kongreso darbuose. Dėl šitų trijų veikalų, nebeminint kitų gausių Mierzynskio rašinių iš mūsų mitologijos (IB 682-92, 759-62, 861-3, 914), jo darbas lietuvių mitologijos srityje yra įgijęs pastovios vertės, ir kas giliau domėsis senuoju kultu, neapsieis be Mierzyńskio darbų, kai tuo tarpu nekritiškieji prieš jį rašytieji darbai be nuostolio galės būti apleidžiami.

Mierzyńskis ėmė rašyti lietuvių mitologijos klausimais tuo metu, kai dar buvo stiprios narbutiškai - stryjkovskiškos pažiūros apie lietuvių kultą. Mierzyńskio nuopelnas buvo ypač tas, kad jis, tiesa, negatyviai nusistatydamas prieš daugelį apraiškų senosios lietuvių kultūros, kurios jis gerai nepažino (nemokėjo lietuviškai, ir tuo būdu jam buvo neprieinamas lietuvių dainų bei folkloro turtas), sugriovė Dusburgo Romovės, jo minimo Krivės ir pasiuntinio („nuncius cum baculo“) iš kartos į kartą minimus aprašymus.

Dar negailestingiau lietuvių romantizmą apie jų senąją tikybą griovė Berlyno universiteto slavistas prof. A. Brückneris, kuris, daug rašydamas įvairiausiais slavų kulto ir literatūros klausimais, galėjo užsiimti lietuvių religija. Būdamas aštriai kritiškas ir mokėdamas prieiti prie kiekvieno klausimo metodiškai, Brückneris, visada savo raštuose iš aukšto trak-

[33]) „Draugija“ 1907 m. Nr. 9, 121 p.
[34]) „Varpas“, 1894 m. Nr. 1.

tuodamas lietuvius, ypač neigė tai, kas buvo surinkta Jucevičiaus, pačių lietuvių (Basanavičius, Juškevičiai)[35]). Pasitikėdamas savo aštriu protu ir kalbiniu sugebėjimu, jis jau 1904 m. žinomoje studijoje „Ludy i bogi" gana kritiškai vertino mūsų mitologiją, apie kurią 1910 m. didžiojoje lenkų enciklopedijoje („Wielka encikl. powszechna", 43-44 t., 633 p.) įdėjo sintetinę apžvalgą, kaip visada apie lietuvius rašyti mėgo, prieidamas prie klausimo iš neigiamosios pusės. Tokia pat tendencija matyti dar 1931 m. jo 3-jų tomų veikale „Dzieje kultury polskiej" ir kituose pokariniuose darbuose. Tačiau niekas negalės nuneigti, kad, ir tendencingai žvelgdamas į lietuvių praeities kultūrą, Brückneris yra patiekęs vertingų išvadų ir įdomių samprotivimų, su kuriais kiekvienas lietuvių religijos tyrinėtojas turės skaitytis. Jais teks taip pat ir mums nemaža remtis.

4. Metodologiniai klausimai

Mierzyńskio ir Brücknerio darbo lietuvių tikybos sityje niekas nėra iš lietuvių perkainojęs, lygiai kaip nėra įvertinta ir apskritai, kas iki šiol toje srityje padaryta. Bet norint susidaryti aiškią koncepciją pagonių lietuvių religijos klausimuose, yra reikalingas ilgas paruošiamasis darbas. Tik plačios a n a l i z ė s keliu, paremtos visais šaltiniais ir atbaigtos gausia tautosakine medžiaga, galima paskui eiti į sintezę. Lietuvių mitologijoje yra reikalinga pirmiausia perkainoti visa, kas svetimtaučių padaryta. Todėl pirmiausia yra įmanomas tik analitinis kelias. Šitokiu keliu einant bus galima išaiškinti dar daug neaiškių problemų. Imant a t s k i r u s lietuvių tikybos e l e m e n t u s, atskirus garbinamuosius objektus, — panašiai tyrinėja latviai ir estai —, ir vispusiškai išnagrinėjant jų reikšmę kulte, galima būtų prieiti prie tikslesnių išvadų. Mes čia ir bandysime tokiu būdu, čia nurodytu analitiniu metodu, paliesti atskirą lietuvių kulto rūšį, būtent, gamtos, o labiausiai atskiro jos objekto — m e d ž i ų garbinimą.

Neantropomorfiškame lietuvių gamtos kulte medžiai turėjo gana svarbų vaidmenį. Tarp augalų medžiai pagonių tikyboje užėmė pirmąją vietą. Su medžiais rišosi miškų garbinimas, o su šituo ir alkų bei alkakalnių egzistencija. Medžių kulto išnagrinėjimas, sunaudojant visą mums prieinamą medžiagą iš šaltinių ir tautosakos, patiekiant, žinoma, ir atitinkamus aiškinimus, padės labiau suprasti kai kurių kitų gamtos objektų, k. a. vandens, ugnies, žalčių ir kt., kultus. Be abejo, kiekviena iš tų sričių galės būti tinkamai pažinta, jei bus atskirai specialiau ištyrinėta. Bet mes čia galėsime paimti tik vieną medžių klausimą ir juo apsiriboti. Tiesa, drauge paliesime ir miškų kultą, bet paliksime nuošaliai šventus vandenis, ežerus, upes, akmenis.

---

35) Mitologia litewska, Wielka enc. powsz. 43-44 t. (1910), 634 p.

Jau A. Mierzyńskis, 1890 m. rašydamas toje didžiojoje lenkų enciklopedijoje apie alkus[36]), kėlė reikalą, kad būtų parašytas atskiras darbas apie medžių kultą pagonyse lietuviuose. Bet per pusę šimto metų apie tą medžių kultą, be praeinančių pastabų, spausdinamų bendresnio pobūdžio veikaluose, specialaus beveik nieko nėra buvę. Lietuvių medžių kultą yra palietęs W. Mannhardtas savo veikale „Der Baumkultus des Germanen und ihrer Nachbarstämme" (1875). Tik apie lietuvių medžių kultą atskirai rašė Dr. August Brosowas savo darbe: „Über Baumverehrung, Wald — und Feldkulte bei der litauischen Völkergruppe" (IB 813). Šitame trumpame darbelyje, tiesa, paįvairintame lietuviškomis dainomis, kurių tikslius vokiškus vertimus padarė autorius (šalia lietuviško teksto), nedaug tėra medžiagos apie medžių kultą. Lietuviškai tuo klausimu, rodos, niekas nėra rašęs, išskyrus tai, kas yra rašiniuose apskritai apie lietuvių tikybą. Tiesa, 1908 m. „Draugijoje" yra pranešimas (IB 970), kad 1908.VIII.5-6 d. J. Basanavičius Lietuvių Mokslo Draugijos susirinkime turėjo skaityti paskaitą „Apie medžių garbinimą senovės Lietuvoje". Bet šita paskaita paliko niekur neišspausdinta. Rodos, kai ką buvo pasiruošęs rašyti arba ką nors buvo galvojęs apie liepos ir ąžuolo simbolinę reikšmę Lietuvos mitologijoje ir liaudies papročiuose rašytojas M. Gustaitis. Tai rodo viena trumpa žinutė 1928 m. „Lietuvoje" (IB 1032). Žodžiu, apie medžius lietuviškai nieko nėra rašyta, kai tuo tarpu apie fauną, ypač apie žalčius, daug folkliorinės medžiagos yra patiekęs J. Elisonas (MT III, V; IB 1013, 1014).

Latviai ir šioje srityje yra daugiau padarę. 1899 m. buvo įdėta žurnale „Archiv für Religionswissenschaft" A. C. Winterio studija apie beržą latvių dainose (IB 1252). Tiesa, ir lietuvių dainose medžiaga apie medžius buvo išrinkta Dr. R. von der Meuleno darbe „Gamtos prilyginimai lietuvių dainose" (IB 859). Ten yra vienas skyrelis apie augalus. Bet latviai jau turi ir specialesnių darbų, pav., A. Švabe yra parašęs darbą apie ąžuolą ir liepą latvių tikybos (IB 1271), o medžių reikšmę latvių mitologijoje yra aprašęs P. Šmits (IB 1250, 1328, 1366).

Prieš pereidami prie to specialaus klausimo, turime nušviesti apskritai lietuvių pagoniškos tikybos esmę. Tai reikia padaryti pirmiausia todėl, kad nebereikėtų vėliau daryti ekskursų ir kartojimų. Be to, medžių kulto klausimą negalima imti atitrauktai nuo visos lietuvių religijos. Jį reikia įderinti į bendrus tos tikybos rėmus. Nuo P. Klimo padaryto lietuvių religijos aprašymo, per du dešimtmečiu niekas nėra padaręs apžvalginės santraukos, kurioje sintetiškai būtų respektuota visa po 1919 m. žinoma ar išspausdinta medžiaga. Patiekdamas naujausią to klausimo padėtį, pasiremiant mūsų ir užsienio darbais, perduosiu kitų rezultatus ir savo samprotavimus. Šitoje trumpoje santraukoje visiškai nežinomos ir naujos

[36]) Wielka encykl. powsz. I, 889 p.

koncepcijos nebus galima pateikti. Kai kurie dalykai bus tik elementariškai škicuoti, perduodant visa tai, kas jau mokslo yra laimėta. Daugeliu klausimų bus stengtasi eiti tiesiai į šaltinius, kurių ne vieną papildysime naujai atrastais dalykais. Žinoma, surinkti visų, kad jau ir spausdintų, šaltinių lietuvių religijai buvo negalima. To nepadarė nė A. Mierzynskis. W. Mannhardto apypilniame rinkinyje trūksta taip pat ne vieno šaltinio[37]). Mano sudarytoje lietuvių religijos ir mitologijos bibliografijoje (IB), apimančioje viso ca 1500 bibliografinių pozicijų, šaltinių sąrašas irgi n ė r a p i l n a s. Vis daugiau ir daugiau atsiranda, ypač iš vėlyvesnių šimtmečių, šaltinių, kurie, tiesa, nebeįnešdami naujos šviesos į pagrindinius klausimus, deformuotą ir vėlyvą lietuvių pagonybę iliustruoja naujais faktais. Dėdamas tekste kiek galima tikslesnius svarbiųjų šaltinių vertimus, išnašose nurodau ir originalą, kad jį visados būtų galima pasiekti ir patikrinti.

II. LIETUVIŲ KULTO TURINYS

(Pagal senuosius šaltinius).

1. Šaltinių trūkumai ir charakteris

Lietuvių kulto pobūdis yra nesunkiai nujaučiamas, kol kalbama bendrais žodžiais. Jis yra paprastai suvedamas į primityvias ir paprastas gamtos kulto formas. Taip pat šiek tiek galima kalbėti apie atskirus lietuvių senojo kulto elementus. Bet kai reikia leistis į detales, esama didelio įvairumo ir retai sutinkamo priešingumo. Tai priklauso, žinoma, labiausiai nuoš altinių. Didžiausia dalis tyrinėjimų, apie kuriuos aukščiau kalbėjome, netinkami todėl, kad nebuvo tinkamų šaltinių.

Nors lietuviai buvo paskutinieji rytų Europos pagonys, kurie dar iki pat XV-jo amžiaus senosios tikybos oficialiai laikėsi, tačiau svetimi, dažnai krašto n e m a t ę kronistai, pagonių didžiausieji priešai krikščionys — riteriai ar dvasininkai, kurie pagonybės, žinoma, organiškai nekentė ir su ja kovoti privalėjo, taip pat skuboti keliautojai, tegalėjo dažnai pažinti to kulto tik a t s i t i k t i n e s apraiškas. Net XIV—XV amžiaus kronistai, lygiai kaip ir humanistai rašytojai, dažnai savo laisva fantazija pagrįstais išvedžiojimais (ypač tai galima pasakyti apie paskutiniuosius), negalėjo gerai atskleisti tokio žmogaus dvasios subtilaus dalyko, kaip jo tikėjimas. Jau D. Poška teisingai yra įspėjęs nepasitikėti lietuviams nepalankiais autoriais, kurie lietuvius, tik dėl to, kad, būdami pagonys, buvo žiauriai puolami už savo gynimąsi, vadino juos niekšais, barbarais ir t. t.[38]) Kritiškai žiūrėti į tuos kronistus patarė taip pat S. Stanevičius, o Daukantas savo

[37]) Plg. Z. Ivinskio rec. „Židinyje" Nr. 5, 663—664 p.
[38]) *V. Maciūnas,* Lituanist. sąjūdis o. c. 115 p.

„Būde" irgi ne kartą nusiskundžia svetimųjų tendencijomis; ypač tai ryšku jo knygos skyriuje apie senovės lietuvių tikybą (115, 128, 148 p.).

Svetimtaučiams kronistams buvo sunku prasiskverbti į lietuvių tikybos bei jų kultų paslaptis, ypač kad tos pagonybės, per kurią, krikščionių požiūriu, akivaizdžiai apsireiškia velnias ir jo karalystė, jie nekentė ir toleruoti negalėjo. Tik paviršutiniškai galėjo jie užrašyti nugirstas ar matytas apeigas, kurios jų akims atrodė, žinoma, egzotiškos, krikščioniškų požiūriu, įtartinos. Bet kuris nepaprastesnis bei nežinomesnis dalykas ar paprotys, greitai galėjo būti išaiškintas ar suprastas kaip pagoniška liekana. Dar, pav., 1737 m. Žemaičių vyskupas Juozapatas Mykolas Karpis savo ganytojiškame laiške kunigams aiškiais pagonybės ženklais laikė Joninių laužus, po Velykų švenčių (antrą ir trečią dieną), vienas kito vandeniu apliejimus, ketvirtos dienos šventinimą ir t. t. (IB 1168, 1177). Tuose dalykuose, kurie priklausė prie lietuvių pavasarinių ar vasaros papročių, tikrą pagonybę vargu buvo galima įžiūrėti. Lygiai tokiu pat būdu nugirstas posakis ar prietaras galėjo būti išvystytas į atskirą pagonišką apeigą. O ypač galėjo būti iškraipomi vardai. Todėl tokių kronistų pastabos ir keliautojų užrašai, ar per kelintas lūpas nugirsti dalykai, reikia gana kritiškai vertinti, kur tik yra įmanoma derinti su iš pačių lietuvių išėjusia medžiaga, ypač jei nebuvo vadovautasi jokiu iš anksto susigalvotu nusistatymu. Bet pačių lietuvių pareiškimai yra gana vėlyvi. Jie priklauso XVI-jo amžiaus pusei, kada, prasidėjus lenktynėms tarp katalikų ir protestantų, pagonybei buvo suduotas didelis smūgis. XVI—XVIII-jo amžiaus pastabos apie senąjį kultą yra taip pat užrašytos krikščionių kunigų, kurie kovojo su nekenčiamos pagonybės dar tvirtai išsilaikiusiomis liekanomis savo tautiečiuose. Tiesa, tada senoji tikyba iš savo pirmykštės stadijos jau buvo gerokai deformavusiesi ir, kur krikščionybė stipriau pasireikšdavo, urėjo ji slapstytis pakampiuose. Bent viešojo pobūdžio aktai, kuriuose dar pirma dalyvaudavo aukštesnieji pareigūnai, turėjo išnykti. Bet užtad atskiro žmogaus gryčia, jos vidus ir jos aplinka ilgai dar žmogaus sąmonėje išliko dvasių apsupta. Kadangi su iš Lenkijos atneštos katalikybės vidujiniu turiniu liaudis daugel kur visai nebuvo supažindinta, pasitenkinta tik parodžius jai išorines bažnytines formas, žmonės savo kasdieninio gyvenimo mažuose ir dideliuose reikaluose kreipdavosi slapta ne į sau nesuprantamą krikščionių Dievą, bet į savo pagoniškojo kulto būtybes[39]). Prieš įvairias gamtos jėgas silpnas žmogelis per ištisus XV—XVII a. dešimtmečius ilgai dar laikėsi savų burtų ir prietarų, kuriuos velybos lietuvių istorijos versmes vadino bendru „idolatriae" ar „zababonų" vardu. Visokie prietarai ir burtai, būrimai, be kurių, anot Dusburgo, senprūsiai nieko svarbaus nepradėdavę (SrPr I 54 p.), lietuviuose ilgai stipriai išsilaikė ir buvo dažnai ant-

[39]) *K. Lohmeyer*, Geschichte von Ost=u. Westpreussen, I, 1908, 34 p.

spauduojami bendru pagonybės vardu. Šitokio pobūdžio pagonybė, ar bent jos reminiscencijos, ilgai dar laikėsi liaudies masėse. Iš XVI—XVII-tojo a. turime daugiausia šaltinių nuotrupų. Kelionių aprašymai, vėlybos kompiliacinės nuotrupos, vizitacijų protokolai, pagaminti ir protestantų (Prūsuose), ir katalikų dvasininkų (Lietuvoje), padaugina versmių skaičių. Žemaičių, Livonijos, ypač Žiemgalos misijų reliacijos, surašytos daugiausia jėzuitų ir dedamos jų vienetų rinkiniuose „Annuae litterae Sociatatis Jesu", priklauso taip pat prie įdomių šaltinių ir, paprastai, duoda kokių nors žinių apie senąją lietuvių, latvių ar prūsų, resp. prūsų lietuvių tikybą. Vadinasi, apie tai, kad ano meto lietuviai (XVI—XVII a.) dar gyveno savo pagonybėje, žino ir svetimi ir lietuvių dvasininkai. Brangintinos yra žinios lietuviškuose Mažvydo, Daukšos ir anonimiško Ledesmos vertėjo katekizmuose, Wolfenbuettelio lietuviškame Evangelijų „išguldyme", Bretkūno Postiloje. Bet tie teologų aprašymai ar atsitiktinės pastabos, ypač iš XVI amžiaus, ne tik Prūsuose ir Livonijoje, kur senojo kulto papročių taip pat dar apsčiai buvo, bet ir Lietuvoje teduoda dažnai bendrus posakius ar miglotus vaizdus. Į patį senojo kulto turinį, be abejo, tiems dvasininkams nerūpėjo įžvelgti.

Pagonybę mininčių reminiscencijų išliko popiežiaus nuncijų reliacijose, vyskupų laiškuose, sinodų nutarimuose. Toji įvairiaspalvė ir nevienoda savo kiekiu ir kokiu mozaika, sudėstyta iš įvairių žinių žinelių, padeda nors apytikriai sučiupti, koks buvo lietuvių kulto pobūdis, kokie motyvai buvo stipriausi, nors pačios kulto esmės iš pašaknų išsiaiškinti ir nėra galima. Tiesa, kaip matėme, pasiremdami fantastiškais ir jokių tikrovės ribų nežinančiais Erazmo Stellos, o ypač Simono Grunau ir Jono Lasickio, tiksliau matininko Jokūbo Laskovskio turtingais lietuvių bei žemaičių mitologijos sąrašais, XIX a. romantikai istorikai sudarė ištisą lietuvių mitologijos sistemą su keistais ir dažnai iškraipytais dievų vardais, su jų atitinkamu rangu ir pareigomis. Ta didele krūva sąmoningai sukurtų istorijų ir fantastiškų aprašymų, kaip žinome, naudojosi Narbutas ir kiti jo sekėjai. Išeidami iš tų vėlyvų ir klaidinančių XVI amžiaus aprašymų, nepagalvodami apie kokį nors kulto pakitimą ar atsimainymą, jie sprendė apie p i r m y k š t ė s lietuvių tikybos formas ir visa, tai, kas buvo dažnai su grubiomis klaidomis parašyta ar užrašyta, perimta ir n u k e l t a į ankstyviausius Lietuvos istorijos laikus, kaip senosios lietuvių tikybos fazę. Į šitą dalyką jau yra atkreipęs dėmesį tas sarkastiškas, bet drauge ir gana kritiškas lietuvių mitologijos tyrinėtojas A. Brückneris. Savo sintetiškame exposé apie lietuvių tikėjimą, išspausdintame „Lehrbuch der Religionsgeschichte" (IB 612), jis skiria dvi to tikėjimo fazes: senąjį kultą ir naująjį tikėjimą („der neue Glaube") nuo 1500 m., kuris n e b e b u v o pirmykštė pagonybė. Ir savo lenkų kultūros istorijoje Brückneris užakcentuoja tą patį (IB 161, 548), ką jis jau teigė ir anksčiau (IB 104, 171 p.). Tiesa, jau S. Daukantas

savo „Būde" aiškiai pripažino lietuvių tikybos k i t i m ą (124 p.), laiko bėgyje naujų formų atsiradimą (138 p.), tačiau šitoji reikšminga mūsų istoriko mintis vėliau buvo pamiršta.

Be abejo, visai nenuoseklu senajam kultui priskirti tai, kas buvo užrašyta tik XVI amž. gale ar XVII-jame a. Juk per tuos du šimtu metų, kai pagonybė iš viešojo gyvenimo tapo išvaryta, senieji tikėjimai laikėsi tik žmonių gryčiose ir čia maišėsi su naujai nugirstomis krikščioniškomis sąvokomis, įvairios dvasios pynėsi su velniais, šventieji buvo siejami su įvairių apribotų funkcijų dievybėm. Pamažu vyko m o t y v ų k e i t i m a s i s ir perėjimas į naujas formas, kuris yra gana įdomus lietuvių dvasios gyvenime. Atstatyti tą vėlyvą ir apgadintą pagonybę, žinoma, yra sunku. Niekas dar nėra giliau to XVI a. lietuvių tikėjimo, pasiremiant tais vėlyvais šaltiniais, tyrinėjęs. Kadangi jis išeina daugeliu atžvilgiu kitoks negu XIV a. lietuvių kultas, iš tų XVI—XVII a. versmių atstatyti tikrąjį pagonybės veidą yra sunku.

Apskritai dvasios pasaulyje visada vyksta e v o l i u c i j a. Teisingai pastebi P. Šmits (IB 519, 194 p.), kad nesikeičia tik konkretūs daiktai: ir vilkas, ir lapė, ir kiškis žmogaus akiai per ištisus šimtus metų palieka tie patys, nebent galėtų kisti jų pavadinimai. Visai kas kita su dvasios pasauliu. Tiesa, paprastai tik labai bendrais žodžiais žinodami apie atskiras lietuvių kulto sritis, tą evoliuciją dažnai nepakankamai ryškiai tegalime sučiupti. Bet ilgainiui yra pasikeitusios, įgijusios naujas formas dievybių, dvasių ir kt. sąvokos. Ir mūsų akivaizdoje, pav., yra įvykusi didelė evoliucija kaimo papročiuose. Naujų gyvenimo sąlygų akivaizdoje (žemės reforma, skirstymasis vienkiemiais, ūkio racionalizacija ir kt. aplinkybės) po D. karo išnyko daug papročių, kurie dvelkė senu archaiškumu. Ant piaunamos mašinos sėdėdamas darbininkas nebedainuoja dalgės šienpiovio dainos, lygiai kaip ir kuliantieji mašinomis užmiršta kūlėjų dainas ir kitus su jomis susijusius papročius bei apeigas[40]). Tie papročiai, kuriuos M. Katkus savo „Balanos gadynėje" gražiai ir vaizdžiai aprašė (MT IV), merdėja, eina į muziejų, į tautosakos archyvą. Jie į gyvąjį gyvenimą nebegalės grįžti. Jei toji evoliucija iš XIX į XX amžių, ypač po D. karo įvyko staigiai, — ir mūsų akivaizdoje žymiai pasikeitė kaimo dvasinis vaizdas —, tai tas kitimas anais laikais ėjo pamažu, nes laiko įvykių ratas nesisuko taip intensyviai kaip dabar. Gyvenimo tempas buvo daug lėtesnis, todėl ir dvasios pasaulyje atmainos vyko pamažu. Bet toji evoliucija vis dėlto buvo. Ir todėl tie šaltiniai, kurie aprašo lietuvių tikėjimą XVI amž. gale, n e g a l i atvaizduoti pirmykščio religinio kulto. Didelis veiksnys tai pagonybei kisti buvo krikščionybė. Tai nebuvo kas nors specifiška tik lietuvių gyvenimui. Ir Romos imperijoje, pvz., šalia naujai ateinančios krikščionybės ilgai dar kaime laikėsi įvairių pavidalų pagonybė. Dar karolingų laikais frankuose

[40]) Plg. *A. G.*, Mūsų kaimo papročių kitimas, „Mūsų Kraštas", 1938. XI. 10.

būta daug pagoniškų burtų ir apeigų. Pas X-me amž. krikščionybę priėmusius lenkus ir rusus senojo tikėjimo liekanų išliko visą vidurinių amžių laiką. Ypač tai matyti iš neseniai pasirodžiusio J. Bystroń'io veikalo: Dzieje obyczajów polskich, 1935. Lietuvoje toji pagonybė, palyginti, ilgiau patvėrė ir stipriau pasireiškė, negu kitur, dėl žinomų priežasčių. Pasitenkinus oficialiu krikšto įvedimu, ilgai, iki pat XVI a. pusės, kol tik neprasidėjo protestantų judėjimas Lietuvoje, mažai domėtasi liaudies misijomis. Atvykę jėzuitai ypač jų ėmėsi. Rimta kliūtis naujai tikybai pažinti buvo daugelio dvasininkų nemokėjimas liaudies kalbos. Dėl šitų priežasčių pagoniški papročiai ir apeigos kai kuriose Lietuvos dalyse ypač ilgai išsilaikė.

2. Kulto pobūdis

Pirmas įspūdis, kad lietuvių religijos svarbiausią objektą sudarė gamtos ir jos reiškinių garbinimas, neišnyksta besigilinant į atskiras versmių detales. Tai yra tas pats gamtos kultas, kurį mes sutinkame visuose indoeuropiečiuose. Ypač XIX amž. buvo manoma, kad gamtos objektų garbinimas yra natūralinės (ne apreikštosios) religijos išeinamasis punktas. Ir antikos pasaulio, ir puslaukinių tautų, vad. natūraliniuose tikėjimuose yra garbinama gamta nesuskaitomoje daugybėje jos reiškinių ir pavidalų. Dangus ir jo kūnai (saulė, mėnuo, žvaigždės), oras su audromis (perkūnas, žaibas, vėjas, debesys, lietus), žemė su visu tuo, ką ji nešioja ir apima, būtent, su gyvuliais ir augalais, ugnimi ir vandeniu, šaltiniais, upėmis, slėniais, kalnais, uolomis ir t. t., visa tai daugybėje senojo ir dabartinio pasaulio tautų yra religinio kulto objektas[41]).

Žemame savo kultūrinio išsivystymo laipsnyje žmogus į aplinkinę gamtą žiūri vaiko akimis. Visur jis mato įkūnytą gyvybę, kaip jis pats yra gyvas. Ne tiktai gyvuliams ir augalams, bet saulei ir mėnesiui, vėjui ir debesims, upei ir kalnui priskiria jis tokias pat jusles ir jausles, kokias jis pats turi. Todėl ir jis, lyg tas mažas vaikas, kuris kalbasi su lazda, medžiu, šnekasi su jais, pasakoja apie juos. Jei vaikas, savaime ir instinktyviai įdvasindamas, priskirdamas gyvybės ir personifikuodamas negyvus objektus, randa sau tokiame dvasios žaisme džiaugsmo, tai toks pats noras dar vaikiško kultūros amžiaus žmogų skatina įdvasinti ir personifikuoti įvairius gamtos objektus ir reiškinius. Tai turi nemaža bendro su poetiniu žmogaus palinkimu. Todėl, anot Tyloro, kas mums yra poetinė kūryba, seniausiam žmogui buvo žvelgimas į gamtą[42]). Toksai betarpiškas noras žvelgti į gamtą yra stipriai paremtas pastangomis surasti kiekvieno fizinio reiškinio p r i e ž a s t į, nustatyti kauzalinį ryšį, kurį etnologas O. Peschel laikė svarbiu religijai atsirasti veiksniu. Jei, pav., perkūnas griauja

41) *Leopold v. Schroeder*, Arische Religion, II (1916) 51 p.
42) *L. v. Schroeder* o. c. II 54 p.

ir žaibai skrodžia dangų, tai, žmogaus natūraliu manymu, turi kas nors būti, kas tuos reiškinius sukelia, kas mėto ugnį ir kelia tokį didelį trenksmą. Kadangi žmogus negali tokio dalyko padaryti — o danguje jokios kitos priežasties nematyti —, pradedama, patenkinant norą išsiaiškinti priežastis, ieškoti į žmogų panašaus fenomeno, būtent, dievybės. Nematydamas tikrosios priežasties, kas verčia saulę keliauti, vėją pūsti (jis vėl panašus į žmogaus burnos pūtimą, tik daug stipresnis), žmogus vėl turi susigalvoti priežastį. Kadangi žmogus, išeidamas iš savo gyvenimo patyrimo, turėjo pagrindo tų gamtos reiškinių bijoti (žaibas, pav., galėjo jį užmušti, sudeginti mantą ir t. t.), reikėjo jam su jų priežastimis taikoje gyventi. Tokiu būdu baimė buvo nemažos reikšmės motyvas atsirasti prašymams, maldavimams, garbinimui. Bet viena baimė gamtos dievybių dar nebūtų sukurusi, nors jos vaidmuo ir nėra labai menkas[43]). Matydamas visur gyvybę, ir pūtojančiame bei vilnijančiame upių bei ežerų vandenyje, ir besiblaškančiose ugnies liepsnose, ir vėjo ūžime etc., žmogus tai gyvybei, kuri buvo jo būtybei svetima, ėmė priskirti antžmogišką galybę. Leopoldas von Schroederis, tas pažiūras savo visų pripažintame veikale išdėstydamas apie arijų religiją, užakcentuoja gyvybės elementą gamtoje. Ji buvusi svarbiausia šaknis gamtinei religijai išaugti. Baimė ir pagaliau prosenių vėlių (dvasių) kultas buvo kitu du veiksniai. Mirusiųjų prosenių dvasių kultas parodo pačias seniausias religinio gyvenimo formas. Primityviose tautose mirusiųjų sielos įgauna dvasių, demonų arba pikta norinčių daryti būtybių pavidalą, kurios net savo buvusiems draugams ar giminėms gali kenkti. Tų vėlių kultas, apie kurių tolimesnį gyvenimą žmogus tardavosi persapną patiriąs, rėmėsi mirties baime[44]). Schroederio manymu, tas žmogus pripažino taip pat Aukščiausią Būtybę, kuri turėjo būti racionaliai dorine linkme nukreipta. Tosios Būtybės egzistencija, be kitų religijai atsirasti priežasčių, buvęs vienas iš svarbiausių veiksnių, kurių įtakoje atsirado religija. Šitai vyriausiai Būtybei išaiškinti L. v. Schroederis paskyrė savo veikalo I-jį tomą. Antras svarbus religijų atsiradimo veiksnys, kurį mes čia iškėlėme, buvo gamtos garbinimas. Jam skirtas antrasis tomas. Trečias veiksnys, kurį autorius turėjo savo darbo paskutiniajame tome paliesti, paliko plačiau neištirtas, nes Schroederis mirė, savo darbo nebaigęs.

Nebedėstydami plačiau apie arijų religijos kilmę Schroederio pažiūrų, kurias mielai priėmė ne vienas vėlesnių tyrinėtojų (jų tarpe ir P. W. Schmidtas)[45]) galime tik pastebėti, jog ir lietuviai, kaipo indoeuropiečiai,

---

[43]) *L. v. Schroeder*, o. c. II 61—64 p. *W. Schmidt*, Ursprung und Werden der Religion, 1930, 40—41 p.

[44]) *L. v. Schroeder* o. c. II 65-71 p.

[45]) P. W. Schmidt, Ursprung u. Werden der Religion o. c. 41—52 p.

neišsilenkė iš bendrų pirmykštės protautės principų. Gyvendami panašiose klimatinėse bei topografinėse sąlygose kaip ir jų kaimynai, savo religiniu gyvenimu negalėjo nuo jų perdaug skirtis. Lietuvių kaip ir latvių bei prūsų gamtoje ir klimatinėse sąlygose nėra aštrių priešingumų. Tuose plotuose nėra nei didelių šalčių ir kaitrų, nei kalnų su snieguotomis viršūnėmis, nei čia įvyksta didelių gamtos katastrofų, kaip žemės drebėjimai, baisūs potvyniai ir t. t. Jei toji gamta anksčiau galėjo būti ir šiurkštesnė negu dabar, tai joje vis tik nebuvo įžiūrima tiek daug piktų jėgų, kurios būtų galėjusios išugdyti turtingą demonologiją[46]). Toji didelių priešingumų nepažįstanti gamta, ypač miškas ir vanduo, kuriedu kasdien supo iš visų pusių žmogų, neišugdė stiprių įtempimų, didelių susijaudinimų ir aštrių pergyvenimų. Tiesa, būdamas visa savo būtybe įsigyvenęs į gamtą, žmogus jautė visas jos apraiškas ir pasikeitimus. Kiekviename žingsnyje jis juto tos gamtos galybę. Nemokėdamas kitaip apie ją sau atskaitomybę duoti ir jos reiškinių išsiaiškinti, žmogus juos priskyrė sau nesuprantamoms jėgoms, savo s u s i k u r t o m s d v a s i o m s. O toji kasdieninė gamta su kuria jis visą savo gyvenimą nuo lopšio iki grabo buvo nuolat surištas, buvo jam labai artima. Ir šiandieną dar neretas senas kaimietis ne tik pažįsta augalus, žino visų paukštelių vardus, bet gyvai jaučia kitus gamtos reiškinius ir atmainas. Jis yra tiesiog su ja suaugęs.

Dar nėra niekas specijaliau bandęs ištirti klimatinių ir geografinių sąlygų įtakos lietuvių tikėjimui. Latvių kulte tą klausimą yra iškėlęs prof. L. Adamovičs, bet jo neišsprendęs[47]). Klimatinių ir geografinių sąlygų įtaka kulte turėjo būti didelė, ypač todėl, kad žmogus labai gamtos priklausė. Kol jis nepažino gamtos mokslų (fizikos, astronomijos, chemijos, medicinos etc.), gamtos reiškiniai buvo nesuprantami. Jo pasėlių, jo javų derliaus priklausomybė nuo gamtos, jo galvijų maras ir t. t. turėjo būti blogų dvasių ar dievybių ženklas. Visus tuos reiškinius jis savaip aiškino. Toji gamta buvo žmogų pavergus. Jis ne tik priklausė gamtos jėgų ir reiškinių, bet net jų bijojo, juos gerbė ir kai kada maldavo, norėdamas įsigyti jų malonę ar nukreipti pyktį. Tik krikščionybė išvadavo žmogų iš tos gamtos vergijos.

Pagoniui buvo šventų vandenų, šaltinių, ežerų, miškų, medžių. Vargu dar antropomorfiškas formas įgijęs yra žinomas žemės, ugnies, dangaus ugnies — Perkūno kultas. Visi žinomi šaltiniai todėl sutinka, kad lietuvių religijos centre buvo gamtos objektų, jos reiškinių ir jėgų garbinimas ir įdvasinimas. Krikščionių kronistai, nesigilindami į pagonių kulto esmę, su nusistebėjimu rašė, kad prietaringas pagonis Dievo vietoje garbinęs

---

46) *L. Adamovičs*, Senlatviešu religija, Vestures Atzinas un Telojumi, red. prof. F. *Baloža*, 1937, 53—54 p.

47) Senlatviešu religija o. c. (Senlatviešu religijas geografiski klimatiskie un kultūrvesturiskie pamati) 52—54 p.

įvairiausius gamtos objektus. Tiesa, tos ankstyvosios ir pačios pirmosios žinios, kilusios dar giliosios pagonybės laikais, liečia prūsus ir latvius. Bet tie b e n d r i e j i posakiai, kuriais apibūdinamas tas baltų — aisčių kultas, visiškai tinka ir lietuviams. Bendruose bruožuose buvo tas pats dvasios lobis, atsiradęs tose pačiose klimatinėse ir geografinėse sąlygose ir išaugęs dar bendros protautės laikais. Juo naudojosi tos trys giminiškos tautos. Tačiau konkretizuojant — mes tai ryškiai pastebėsime — ne visur visi kultai pasireiškė lygiai toje pačioje stiprybėje. Kas buvo labiau garbinama vienoje srityje, mažiau buvo kartais žinoma kitoje. Jei tikėti Lasickiu resp. J. Laskovskiu, tai kiekviena sritis galėjo turėti ir savo dievybių, kurias rašytojas drąsiai išskaičiuoja. Ir prof. E. Volteris, pasiremdamas tais vėlyvais šaltiniais, teigia, kad kiekviena sritis turėjusi savo vyriausią dievą[48]). Iš įdomaus Jeronimo Pragiečio pranešimo, surašyto Enėjaus Silvijaus Piccolomini (Mh 135), taip pat, rodos, galime daryti išvadą, kad atskirose srityse kulto atžvilgiu, kuris nebuvo jokiais rašytais nuostatais fiksuotas, buvo daug skirtingumų. Neabejotinai žymių skirtumų yra buvę Žemaičių ir Aukštaičių kulto formose. Taip pat Maž. Lietuvos lietuvių pagoniški burtai (ypač XVI a.) skyrėsi nuo Vilniaus sričių pagoniškų burtų. Pirmuosiuose šaltiniuose susekti tos įvairių sričių kulto variacijos, nors bendrieji principai ir pasiliko visur tie patys, yra neįmanoma.

Apie tą gamtos kultą mes turime dar liudijimų, tiesa, gana bendrų, iš gilios pagonybės laikų, iš XIII—XIV amž. Tai yra įvairūs atsiliepimai iš įvairių vietų ir įvairių sluoksnių. Popiežius Inocentas III (1198—1216), pirmųjų Livonijos kunigų ir vyskupų apie Livonijos tautų tikėjimą painformuotas (MZ I 50), savo bulėje į Saksonijos ir Vestfalijos gyventojus (1199), kuria jis juos kvietė į kryžiaus karą, Livonijos pagonybę taip apibūdina: *Dievui priderančią garbę atiduoda jie neprotingiems gyvuliams, lapuotiems medžiams, tyriems vandenims, žaliuojančioms žolėms ir blogosioms* (nešvarioms) *dvasioms*[49]). W. Mannhardtas ,rodos teisingai samprotauja, kad šita žinia pirmiausia liečia lybius, nes tarp jų buvo pradėta iš pradžių sėkmingai skleisti krikščionybę (Mh 28). Tai yra, berods, seniausioji Vakarų Europon patekusi žinia apie Livonijos tautų pagonybę, jei neskaityti šiokių tokių šaltinių, berods, apie rytų tautų („Aestii") tikėjimą Tacito, apie prūsų papročius Vulfstano raštuose ir pastabų dviejose Šv. Adalberto biografijose.

Patyręs, tur būt, iš į Prūsus atvykstančių pirklių ar nugirdęs iš Sambijoje buvusių jūrininkų, Adomas Bremenietis, tas „šiaurės Tacitas", pir-

---

48) Litovskaja mitologija, Enciklopedičeskij slovar, Brokgauza i Efrona, XXVII (1896) 812.

49) „ . . .*qui honorem Deo debitum animalibus brutis, arboribus frondosis, aquis limpidis virentibus herbis et spiritibus immundis impendunt*". SrL I 336 p. = Mh 28 = MZr I 50—51 = IB 58. Fontes Historiae Latviae medii aevi, ed. A. Švabe, I (1937) 20 p. Plg. *L. Arbusow*, Römischer Arbeitsbericht, Acta Universit. Latviensis, XVII (1928), p. 321, Nr. 1.

masis parašęs Baltijos kraštų geografiją, apie 1075 m. pateikė žinių ir apie prūsų — sambių papročius. Pastebėjęs, kad apie *prūsų papročius daug girtino būtų galima pasakyti, jei jie būtų krikščionys*, Adomas Bremenietis pažymi, *kad į miškus ir prie šaltinių esą draudžiama prieiti, nes jie, pagonių manymu, krikščionių prisiartinimu būtų sutepti*[50]). O Koelno katedros scholastas, vėliau Paderborno vyskupas ir kardinolas, Oliverus Scholasticus savo istorijoje apie Šv. Žemę (ca. 1220 m.), pažymi, kad šiaurės tautos metusios pagonybę ir išvydusios krikščionybės šviesą. Skelbiant kryžiaus karą prieš Livonijos ir Prūsų pagonis, atsirado iš rankų į rankas einančių lapelių, parašytų, tur būt, dalyvavusių tuose kraštuose piligrimų apie tų tautų tikėjimą (Mh 39). Tur būt, iš tokių lapelių žinių pasiėmęs, Oliverus Scholasticus bendrais žodžiais, pavartodamas graikiškus mitologinius vardus, užrašė: *lybių* (ar livoniečių), *estų ir prūsų giminės garbindavo miškų nimfas (Dryades), miškų deives (Amadryades), kalnų dvasias (Oreades), slėnius (Napeas), vandens (Humides), laukų dvasias (Satyruš) ir miškų dvasias (Faunus). Jos* (tautos) *laukdavo pagalbos iš kirvio nepaliestų miškų, kuriuose garbino šaltinius ir medžius, kalnus ir kalnelius, stačias uolas ir atkalnes, lyg tartum juose galėtų sau rasti tvirtybės ir galios*[51]).

Visi Olivero Scholastico išskaičiuoti dievai turėjo vardus nuo tų vietų, kur augo medžiai, t. y. nuo kalnų, slėnių, vandenų. Upių, ežerų ir kitų vandenų dievybės davė augalams drėgmės, stačiai veikė medžių dvasias. Napeas, pav., buvo slėnių deivės, arba medžių, augančių slėniuose, miškais apaugusių tarpukalnių. Oreades buvo kalnų deivės, t. y. medžių, augančių aukštumose ir kalnuose. Vadinasi, čia minimieji graikiški dievų vardai turi augmenijos dievų, daugiausia medžių prasmę (MZr I 72). Labai plačiai šitą Olivero Scholastico žinią yra iškomentavęs A. Mierzyńskis (MZr I 51—88), ta proga plačiai apžvelgdamas ir apskritai lietuvių pažiūras į augalus. Ties jo tais išvedžiojimais teks dar vėliau sustoti. Šiaip Olivero Scholastico bendro pobūdžio žiniai, liečiančiai ir lybius, ir estus, ir latvius, didelės reikšmės skirti nėra galima. Tiesa, visu šimtu metų anksčiau Oliverus mums pasako tai, ką XIV a. jau konkrečiau sužinome apie prūsus ir lietuvius.

---

[50]) *„Sembi vel Pruzzi homines humanissimi... Multa possent dici ex illis populis laudabilia in moribus, si haberent solam fidem Christi, cuius predicatores immaniter persecuntur... Usque hodie profecto inter illos, cum cetera omnia sint communia nostris, solus prohibetur accessus lucorum et fontium, quos autumant pollui christianorum accessu“.* Gesta Hamaburgensis Ecclesiae Pontificum. Scriptores rerum Germ. in usum scholarum, hgg. v. *Bernhard Schmeidler*, 1917, 245—246 = Mh 12 = MZr I 44-5 ∓ SrPr I 239 = IB 28.

[51]) *„Nam gens Livonum, Estonum, Prutonum, variis erroribus delusa, ignorans Dei filium et incarnati verbi mysterium, numina gentilium colebant, Dryades, Amadryades, Oreades, Napeas, Humides (Naides?), Satyros et Faunos. Sperabat enim super lucos, quos nulla securis violare praesumpsit, ubi fontes et arbores, montes et valles venerabantur quasi aliquid virtutis et auspicii reperiri possit in eis; ...“* SrPr I 241 = Mh 39 = MZr I 51 = IB 79.

Du svarbiausiu Lietuvos XIII amž. istorijos šaltiniai, parašyti vokiečių, gyvenusių Livonijoje, būtent, Henriko kronika (iki 1227 m.) ir Eilėtoji Livonijos kronika (iki 1290 m.), nepatiekia mums jų tikėjimo charakteristikos, o teduoda išmėtytas žinias apie lietuvių, žiemgalių, kuršių, lietgalių įvairiomis progomis atliekamus aukojimus, pasitaikančius pagoniškus papročius[52]). Daugiau tų žinių apie lietuvius, resp. žemaičius, Eilėtoje kronikoje, kuri mini ir jų dievą Perkūną[53]).

Pirmą tikresnę žinią už Adomo Bremeniečio, Inocento III-jo ar Olivero Scholastico, randame tik Dusburgo, kuris rašė jau XIV amž. pirmoje ketvirtyje. Dusburgas jau buvo matęs tą tautą, kurios papročius jis aprašė. Gyvendamas Karaliaučiuje, jis labiau pažino prūsus ir galėjo daugiau girdėti apie kitų baltų giminių (pav., žemaičių) būdą ir tikėjimą. Bet ir Dusburgas, kaip ordino kunigas pamokslininkas, panašiai kaip ir kiti XIV—XV amž. vokiečių kronistai, neparodo kitu tikėjimu, ypač pagonių, jokio susidomėjimo. Prūsų gamtos kultą šis kronistas suėmė, tur būt, teisingai į tokį trumpą, dažnai cituojamą posakį: *„Ir kadangi* (prūsai) *taip Dievo nepažino, tad atsitiko, kad per klaidą visą sutvėrimą Dievo vietoje garbino, būtent, saulę, mėnulį ir žvaigždes, perkūną, paukščius, net keturkojus iki rupūžės. Taip pat turėjo jie šventų miškų, laukų ir vandenų. Juose neišdrįso malkų kirsti, žemės dirbti arba žuvų gaudyti"*[54]). Šitokia pat prasme išvertė tą vietą vokiškai dar XIV a. pirmoje pusėje Dusburgo kronikos vertėjas į eilėtą vidurinių amžių vokiečių kalbą Nikalojus Jerošinas (SrPr I 348).

Šitaip pora sakinių charakterizavo prūsų kulto pobūdį Dusburgas. Jis, žinoma, dar galėjo gyvą matyti ir pažinti prūsų pagonybę, tačiau visa savo būtybe prieš tuos nekrikštytus velnio ir Beliałio vaikus buvo nusistatęs[55]). Iš esmės pagonių kulto, intymaus dvasios dalyko, jis negalėjo detaliai, išsamiai ir labai tiksliai pavaizduoti. Bet vis tik tas Dusburgas laikomas iš visų ankstyvųjų kryžiuočių kronistų p l a č i a u s i a i aprašęs prūsų būdą, papročius ir religiją. Be minėtosios ištraukos, kuria kronistas nusako prūsų kultą, dar kalba jis apie jų dvasininkus (Criwe), apie Krivės pasiuntinį su lazda (nuncius cum baculo), apie Romovės didelę reikšmę, apie prūsų tikėjimą į pomirtinį gyvenimą, aukojamąsias aukas. Kadan-

52) Atitinkamos teksto vietos yra išrinktos *A. Mierzyńskio* (MZr I 98—114) ir *W. Mannhardto* (Mh 28—38 p.). IB 55, 87, 1173.

53) MZr I 115—124 = Mh 70—82 = IB 88, 1197.

54) *„Et quia sic deum non cognoverunt, ideo contigit, quod errando omnem creaturam pro deo coluerunt scilicet solem, lunam et stellas, tonitrua, volatilia, quadrupedia eciam, usque ad bufonem. Habuerunt eciam lucos, campos et aquas sacras, sic quod secare aut agros colere vel piscari ausi non fuerant in eisdem"*. SrPr I 53 = MZr II 5—6 = Mh 87 ∓ IB 44, 1176. Lietuv. viso skyrelio (apie prusų pagonybę, apeigas ir papročius, (cap. III, 5) vertimas žr. B. T(arvydo), „Naujoji Romuva", 1931 m. Nr. 5, 120 p.

55) *H. Bauer*, Peter von Dusburg u. die Geschichtsschreibung des deutschen Ordens im 14 Jh. Historische Studien 1935.

gi Dusburgas gyveno arčiau rytinių žemių, kuriose labai vėlai buvo numalšintas didysis prūsų sukilimas (vos 1283) ir ilgiau laikėsi oficialinė pagonybė, tai galėjo jis turėti iš ten tikslesnių žinių. Dusburgas prūsų tikėjimą, kuris nesiskiria nuo lietuvių kulto, apibūdino kaip gamtos jėgų garbinimą. Gana charakteringa, kad tas kronistas pagonių kulte neišvardijo jokio asmeninio dievo, nepaminėjo jokios personifikuotos jų dvasios vardo. Dusburgas minėjo tik sudvasintą gamtą. Chr. Krollmannas yra tos nuomonės, kad Dusburgas sąmoningai nutylėjo prūsų dievybių vardus, nors jis juos galėjo žinoti[56]). Apie jokius šventyklų pastatus kronistas irgi nekalbėjo. Dusburgas taip pat nežinojo apie tas žemojo laipsnio daiktines dievybes, kurioms vėliau buvo duoti įvairiausi vardai, o jų funkcijos net labai tiksliai iki smulkmenų nustatytos ir aprėžtos. Šitos mažosios prūsų dievybės Dusburgui buvo taip pat visai bevardės. Tiesa, sprendžiant iš to, ką Dusburgas yra pasakęs, matyti, kad jis, kaip ir kiti to laiko kronistai, labai maža teturėjo intereso kitiems, ypač pagonių tikėjimo dalykams. Nors Dusburgas, kaip Ordino kunigas, ir negalėjo iš esmės užsiimti prūsų religija, bet vis dėlto yra reikšminga, kad tos sudvasintos gamtos dievybės to svarbiausio prūsų kulto metraštininko raštuos neturi jokio vardo. Vėliau mums paaiškės, kad humanistų ir reformacijos laikų rašytojų toms dievybėms duodami vardai buvo klaidingai suprantami, ypač kai jie buvo lyginami su klasikinės senovės mitologiniais vardais.

Dusburgo patiektoji charakteristika tiko ir lietuviams - latviams, nes jų visų kultas bendruose bruožuose buvo tas pats. Rodos, jau pats Dusburgas laikė prūsų ir lietuvių religijas nesiskiriančiomis, nes, pradėjęs nuo 1283 m. smulkiai aprašinėti karus su lietuviais, atskirai apie lietuvių religiją jis niekur nebekalba. Vėlyvesnės šaltinių liekanos patvirtina, kad tas kultas galėjo diferencijuotis daugiau smulkmenose.

Dusburgo kronika buvo pagrindu visiems tolimesniems Prūsų krašto kronistams. Neminint pirmųjų kompiliacijų, pav., Aetere Hochmeisterschronik (Senesnioji vyr. magistro kronika), vėlesnieji kronistai, pradedant Simonu Grunau, Luk. Davidu, K. Hennebergiu, K. Schütze, M. Waisseliu, Ch. Hartknochu, visi daug rėmėsi Dusburgu, kartais ji savaip suprasdami ar interpretuodami. Ypač klaidingai buvo išaiškinta toji Dusburgo kronikos vieta (III, 5), kurioje kalbama, kad prūsai turėję lyg atskirą savo „popiežių", atskirą kunigų luomą, centrinę šventyklą, kuriai buvo priskirta toji dievaičių trejybė.

Ką, be vakariečių, žinojo apie senąjį baltų resp. lietuvių kultą jų artimesni kaimynai rusai? Jie galėjo turėti tikslesnių žinių, negu germanai, resp. vokiečiai. Dar XIII ir ypač XIV amž. ištisi rusų žemių plotai Lietuvos kunigaikščių buvo užkariauti. Rusai, tarnaudami lietuvių kariuo-

56) *Chr. Krollmann*, Das Religionswesen der alten Preussen, Altpreussische Forschungen, IV (1927), Heft 2, 14 p.

menėje, gyvendami tarp lietuvių, geriau galėjo lietuvius pažinti. Bet labai ankstyvų rusų šaltinių neturime. Pirmasis ir svarbiausias senojo lietuvių kulto rusų paminklas yra tame Ipatjevo rinkinyje, kurio Volynijos 1201 — 1292 m. laikotarpio kronika yra taip svarbi Lietuvos istorijai. Nors šios kronikos seniausias rankraštis bežinomas iš XIV amž. galo ar XV-jo pradžios, tačiau ji buvo arčiau nežinomo Volynijos dvasininko parašyta dar XIII a. Toji kronika yra verta dėmesio ir mitologiniu atžvilgiu, ypač dėl to, kad patiekia žinias kur kas tikslesnes už pirmųjų versmių bendrus samprotavimus. Joje visai p i r m ą kartą yra dviejose kronikos vietose minimos lietuvių dievybės ar dievai su atitinkamais vardais. Kronistas, papasakojęs, kodėl Mindaugas tapo kataliku, su aiškia prieš jį nukreipta tendencija, rašo prie 1252 metų: *„Mindaugas tačiau nusiuntė* (pasiuntinius) *pas popiežių ir apsikrikštijo. Bet jo krikštas buvo apgaulingas; jis juk slapta aukodavo savo dievams, pirmajam Nonadevi, ir Teliaveli, ir Diverikzu, Zuikių* (zuikiniam) *dievui ir Miejdieinu.*[57]*) Kai jam išjojus į laukus, kiškis atbėgdavo į lauką, jis neeidavo į miško tankumyną ir nedrįsdavo net šakelės nulaužti; ir jis aukojo savo dievams, ir degino mirusiųjų kūnus, ir viešai išpažino pagonybę.*[58]*)*

Kitoje Volynijos kronikos vietoje prie 1258 metų yra taip pasakyta: kai Volynijos Danieliaus sūnus Romanas su lietuviais sutarė bendrą žygį prieš Danieliui nepaklusnią vieną pilį (Kijevo kunigaikštystėje), lietuviai su Romanu atvyko per vėlai, rado pilį sugriautą ir belaisvius išdalytus, tada jie *„pyko ir spiaudė savo būdu, kalbėdami „janda", jie šaukė savo dievus Andaja ir Diveriksa, ir visus savo dievus paminėdami, tai yra jų negeruosius* (velnius)".[59])

Mes čia nekeliame klausimo iš esmės, ar kronistas, gyvenęs Volynijoje, kuri XIII amž. turėjo daug santykių su Mindaugo Lietuva, teisingai at-

---

[57]) Šita vieta yra visaip verčiama. A. Mierzyńskis (MZr I 138) interpretuoja taip, kaip mūsų išversta, o A. Brückneris vieną kartą išverčia „ir Diveriksu, ir zuikių deivei Mejdeiny" (Arch. f. slav. Phil. IX, 1886, 3 p.), o kitą kartą (Lehrbuch der Religionsgeschichte. II, 1925, 526 p.) taip pat, kaip mūsų pasakyta. Todėl neaišku, ar „Zuikių dievas" yra savarankiška dievybė, kurios mes kitur niekur nebesutinkame, ar Mėdeinė yra buvusi „Zuikių dievas". W. Mannhardtas (Mh 55), kuris tą klausimą taip pat kėlė, tą „Zuikių dievą" supranta atskirą dievybę, nors savo argumentų nekatiekė.

[58]) *„Mindog že posla k papie i prija kreščenije. Kreščenie že ego I'stivo byst': žrjaše bogom svoim vtajnie, pervomu Nnadieevi* (kitų rankr. varijantai: Nonadieevi Konadieevi), *i Teljaveli, i Diverikzu* (kitas varij.: Devikzu), *Zaejačemu bogu i Miendieinu* (kiti varij.: Medieinu, Mindieniu). *Egda vyjechaše na pole i vybiegnjaše zajac' na pole, v lies roščenija ne vochožaše vnu i ne smiejaše ni rozgy ulomiti, i bogom svoim žrjaše, i mertvych telesa sožigaše, i pogan'stvo svoje javie tvorjaše".* Poln. sobron. russk. lietop. II (1908) 817 = Mh 51 p. = MZr I 138 p. = Archiv f. slav. Phil. IX (1886) 3 p.

[59]) *„Romanovi že prišedšu ko gradu i Litvie, potekši na grad Litvie, ni vidieša ništože, tokmo i golovnie ti psy tečjušče po gorodišču: tužachu že i plevachu, po svojski rekušče „janda", vzyvajušče bogy svoja Andaja i Diviriksa, i vsja bogy svoja nominajušče, rekomyja biesi".* Poln. sobrn. russk. lietop. II (1908) 839 = Mh 51-2 p. =MZr I 139 p. =Archiv f. slav. Phil. IX, 6 p.

vaizdavo karaliaus neofito pagonybės klausimą. Ne vienas istorikas, pasiremdamas, be kitų duomenų, čia minėtu pirmuoju Ipatjevo rinkinio tekstu, įrodinėja Mindaugo apostaziją, jo atkritimą nuo krikščionybės. Mums čia svarbu tik tai, kad kronistas šiek tiek pažino lietuvių pagoniškus XIII amž. papročius ir minėjo ypač tuos dalykus ryšium su nemėgstamu Mindaugu, kurie jam atrodė labiausiai nesutinką su krikščionišku nusistatymu. Tai buvo nedrįsimas nulaužti medžio (t. y. laikymas jo šventu), aukojimas dievams ir lavonų deginimas. Kronistas nemini žmonių aukų, nemini nei paukščių, nei keturkojų kulto, apie kurį rašo Dusburgas. Bet užtat jis mini keturis ar penkis dievų vardus, nors tas sąrašas ir nebuvo pilnas.

Volynijos kroniką įdomiai papildo kitas ano meto rusiškas šaltinis, kuris, išskyrus Nonadievi, mini kitus Ipatjevo rinkinyje sutinkamus lietuvių mitologinius vardus ir dar prideda vieną naują. Verčiant ir kompiliuojant graikišką siriečio Malalos „Pasaulio kroniką", 1261 (1262) m. buvo pagaminta viena kompiliacija ir Baltgudijoje. Joje cerkvinę rusų kalba yra įterptas etiologinis pasakojimas (mitas) apie lietuvių lavonų deginimą. Ten yra dviem redakcijom (plačiau ir trumpiau) papasakota, kad deginimą pradėjęs kažkoks Sovijus.[60]) Išdėstęs visą legendą apie tai, kodėl lietuviai mirusiojo nelaiką dravėse ar medžio loviuose (ten kankintų juos uodai ir bitės!) ir kodėl nekasą į žemę (ten graužtų juos kirminai ir gyvatės!), nežinomas autorius piktinasi, kad lietuviai, jotvingiai, prūsai ir kiti jų kaimynai, tebedegina lavonus: *„Lietuviuose, jotvingiuose, prūsuose, jamuose ir lybiuose ir kitose tautose Sovij* (sielų vadovas į aną pasaulį) *paskelbė klaidingą tikėjimą... jie atiduoda aukas biauriems dievams, Andij ir Perkun, tai yra griausmui, ir Ževoruna, tai yra kalei, ir Telvelik (tai yra) kalvinui, kuris saulę sukaustė, kad ji šviestų žemei ir* (kuris) *ją danguje pakabino. Tie biaurūs prietarai atėjo čia iš graikų..."*[61]).

Toks ankstyvas — dar XII amž., — lietuvių dievų vardų minėjimas yra vertas dėmesio, nes, apskritai, senosios mūsų mitologijos versmės, palyginti su tomis XVI-tojo amž. šaltiniuose minimųjų dievų plejadomis, vardų atžvilgiu yra labai šykščios. Net prūsų šaltiniuose, kurie pateikia nuo

---

[60]) Žodžio Sovijus, Sovius, iš kurio sudarytas ir anos tautos pavadinimas „Sovica", etimologija yra labai paini. Tas, niekur daugiau nebeužtinkamas žodis, buvo siejamas su Sabėjais. A. Mierzyńskis išveda, kad šalia jotvingių, prūsų, lietuvių ir žemaičių turėjusi būti iki šiol nežinoma giminė Scovitae ar Scoveae. Šitie ir kiti samprotavimai „Sovijus" ir „Sovica" mįslės neišsprendžia. *A. Brückner,* Slaven und Litauer, Lehrbuch der Religions geschichte, II į1925), 526—7 p. MZr I 132—135 p. Mh 60—62 p.

[61]) *„O velikaa prelest' djavol'skaa jaže vvede v litovskyi rod i jatvezie i v prousy i v em' i vo liv' i inyja mnogy jazyki, iže soviceju naričjutsja... Siju prelest' Sovii vvede vne iž prinositi žrtvu skvernym bogam Andaevi* (varij.: Andievie) *i Perkounovi rekše gromu i Žvoroune* (var.: iže vo Runie) *rekše sovce i Teljaveli (isu) kouznecu* (var.: Teljavelik kuznec), *skovavše emou sulnce jako svetiti po zemli i vzvergšju emu na nebo sulnce. Si že prelest' skvernaa priide vne of Ellin'..."* Mh 58—59 p. = MZr I 129 p. = *E. Wolter,* Mythologische Skizzen, Archiv f. slav. Phil. IX (1887) 637 p.

Ordino atsikraustymo gausius, palyginti, dovanojimus, sutartis ir kitokius rašto paminklus, pasigendame 1530 m. Agendos labai abejotino dievų sąrašo ir S. Grunau minimųjų vardų. Maža išimtis yra tik du šaltiniai. 1249 m. vad. Chrisburgo taikoje, kur popiežiaus įgaliotinis sutaikė prūsus su kryžiuočiais,[62]) yra minimas „stabas, kurį jie kasmet, nuvalę (nuo laukų) derlių, pasidarydavo, Dievo vietoje garbindavo ir vadindavo Curche". Reikia manyti, kad tas „Curche"[63]) nebuvo joks stabas (ydolum), o tik per pabaigtuvių šventes iš javų varpų (ar pėdų) sudaromas derliaus švenčių vainikas ar kas nors panašaus.[64]) Jau buvo sakyta, kad krikščionys pagonybę galėjo įžiūrėti ir ten, kur ji reiškėsi tik papročiais. Tur būt, šitaip yra ir su Chrisburgo taikos dokumente minimu Curche. Šitame prūsų kultūrai pažinti reikšmingame dokumente toliau yra pasakyta, kad prūsai turėję ir daugiau dievų, „kurie nesutvėrė nei dangaus, nei žemės"[65]). Tačiau tie vardai mums yra nežinomi. Tiktai v i e n i n t e l į kartą kryžiuočių ordino laikais Prūsuose yra minimi prūsų dievų vardai. Pranešime popiežiui 1418 m. Varmijos vyskupas rašo, kad prūsai tarnaują demonams, garbiną Patollu, Natrimpe ir kitus begėdiškus fantasmatus[66]). Daugiau šaltinių, kuriuose būtų minimi prūsų dievų vardai, iki Ordino viešpatavimo pabaigos (1525) nėra pasisekę užtikti[67]).

Todėl čia cituotos tos dvi rusiškos versmės lietuvių mitologinių šaltinių tarpe užima ypatingą vietą. Pirmiausia reikia tarti, kad tie tekstai liečia rytinius lietuvius, resp. Aukštaičių plotą, su kurio gyventojais rusai labiau susisiekdavo ir apie juos turėdavo daugiau žinių. Apskritai, rusų XIII amž. metraščiuose minima „Litvá" apėmė dabartinius Vilniaus krašto plotus žymiai toliau į rytus, negu dabar siekia etnografinė lietuvių siena. Su Žemaičiais, kurie, kaipo politinis vienetas, tada dar nebuvo nė Mindaugo valstybės integralinė dalis, rusai nesusiekdavo. Charakteringa, kad, išskyrus Perkūną, Miedieinu, kuris gali būti indentifikuojamas su vėliau minima Medeine, ir Žvoruna (Ževoruna), kuri gali būti eventualiai lyginama su Žvėrine, anie rytų lietuvių dievų vardai tokia pat forma vėlesnėse versmėse nebesutinkami. Nebeminimi nei Nonadevis, nei Teliavelis (Telvelik), nei Diveriksas, nei Andaj.

Apskritai, šioje vieoje turime pastebėti, kad didelė lietuvių mitolo-

---

62) Preuss. Urkundenbuch, I, 1. Hälfte (1882), 161 p.

63) Vietovardžiai Korken, Kurkelauk, Kurksadel rodo, kad tas žodis yra išlikęs prūsų žemės vardyne. *G. Gerullis*, Die altpreussischen Ortsnamen, 1922, 70 76—77 p.

64) Žiūr. pastabą Preuss. Urkundenb. I. 1. Hälfte, 161 p. *K. Lohmeyer Geschichte* von Ost = u. Westpreussen, 1908, 31—2 p.

65) *„Ydolo, quod semel in anno, collectis frugibus, sonsueverunt confingere et pro deo colere, cui nomen C u r c h e imposuerunt, vel aliis diis, qui non fecerunt celam et terram..."* Preuss. Urkundb. I, 1, 161 p.

66) MZr I 145 p. = Mh 154 p. = IB 37.

67) *Chr. Krollmann*, Das Religionswesen der alten Preussen, Altpreussische Forschungen, IV (1927), Heft 2, 14 p. *K. Lohmeyer, Geschichte v. Ost = u. Westtpr.*, 33 p.

gijos šaltinių dauguma, nekompiliuotų, neperdirbtų iš ankstyvesnių kronikų ir paremtų gyvo gyvenimo pastebėjimais, vis duodavo ką nors naujo, ko dar nežino ikišioliniai šaltiniai ir ko nebemini vėlyvesnės versmės. Kas apie prūsus yra Dusburgo kronikoje, mažai minima Christburgo taikos dokumente; ką žino apie lietuvius Eilėtoji Livonijos kronika, nepažįsta Ipatjevo rinkinio Volynijos kronikos autorius; o ką apie Žemaičius pasako misijonierius Jeronimas, yra beveik visos žinios naujos ir ligi tolei šaltiniuose neužfiksuotos. Kad šaltiniai vis pastebi naujus dalykus arba nusako tokias kultų apraiškas, kurios vėliau nebeminimos, galėjo būti dvi priežastys. Pirmiausia, lietuvių senoji tikyba savo formomis, — nesuimta į jokius rašytus įstatymus, bet besireiškianti tradiciniu lūpų ir papročių palikimu —, buvo labai turtinga ir įvairiose srityse įvairiai galėjo būti reiškiama. Be to kulto formų turtingumo, galėjo dar reikšmės turėti šaltinių žinių atsitiktinumas. Jis ypač pažymėtinas XIII — XV amž. šaltiniams. Todėl nenuostabu, kad Ipatjevo rinkinio ir Malalos kompiliatoriaus didelė dalis dievų vardų vėliau nebesutinkami.

Tyrinėtojai, ypač kalbininkai, yra daug triūso padėję beaiškindami kilmę anų vardų, kurie rusiškuose tekstuose galėjo būti labai sugadintomis formomis užrašyti. Vilh. Mannhardtas, remdamasis Ipatjevo rinkinio pagrindiniu (XIV — XV amž.) rankraščiu ir vienu varijantu (XVI a.), išveda, kad Nnadievi arba Nonadievi, tiksliau Nonadej, turį reikšti „Namo deivė" arba „Namo dievas", nes paskutinio skiemens gale „dieevi", resp. „dej" reiškiąs „dievą", o „Nona" reikštų klaidingai užrašytą „namų" (Mh 52). Panašiai ir A. Mierzyńskis yra tą vardą interpretavęs ir įžiūrėjęs tame „Nonadieevi" sugadintą „Numadevs" (MZr I 141), gal teisingiau „Nomadievis", kuris turėtų reikšti ir vėliau apskritai minimą namų dievybę. A. Brückneris, atmetęs tokį Nonadievio — Namų dievo aiškinimą, sugretina „N(o)nadiej" ir „Andaj", lygindamas su šukiu „janda". Žodyje „janda" jis tarėsi radęs J. Lasickio minimą „Gondu". Tai turėjo būti padaryta iš žodžio gąsdinti, gandinti (žemaitiškai gondinti) ir reikšti kažkokią likimo ir baimės deivę ar tiesiog baidyklę, į kurią kreipdavusios mergaitės, norėdamos savo baimę ar nelaimę atitolinti. Daiktavardis „Ganda" ar „Gonda" dialektiniuose skirtumuose, gudų įtakoje galėjęs pavirsti „janda". Todėl „N(o)nadej" ir „Andaj" ir „janda" galį reikšti tą pačią likimo dievybę[68]).

Visai kitaip aiškino E. Volteris. Identifikuodamas taip pat „N(o)nadej", resp. „Nandaj" ir „Andaj", jis tuos abu vardus išvedė iš lietuviško žodžio angis[69]). A Mierzyńskis, pasirėmęs E. Volterio interpretacija, irgi

---

[68]) *A. Brückner*, Beiträge zur litauischen Mythologie, Archiv f. slav. Philologie, IX (1886—7) 7, 10 p.

[69]) *Ed. Wolter*, Mythologische Skizzen, Archiv f. slav. Philologie, IX (1886—7), 640 p.

manė, kad „Andaj" galį reikšti Angies dievą (gal kokį Angiadievį?). Tiesa, žalčių kultas Lietuvoje vėliau visur žinomas. Kadangi tekstuose minimieji Mindaugas ir jo lietuviai buvo aukštaičiais, galima tarti, kad tas jų žodis (žemaičiai žodžio „angis" nežino) šitokia forma galėjo patekti į raštą. Iš dviejų žodžių „angis" ir „dievas", kaip toliau aiškinama, galėjusi atsirasti forma „An(g)die", panašiai, kaip iš „Ponas Dievas" yra kilusi forma „Pondie"[70]).

Dar labiau skiriasi Teljavelio (Teljavel') aiškinimai. W. Mannhardtas bandė dirbtiniu būdu išvesti, kad anas žodis esąs sudėtas iš „telas" (teliukas) ir „valdytojas". Tokiu būdu „Teliavelis" būtų bandos dievybė (Mh 53, 65). A. Mierzyńskis ir E. Volteris, rodos, teisingai mano (ypač pasiremdami Malalos kompiliatoriaus tekstu), kad Teliavelis reiškia kalvis, apie kurį dainuoja dainos.[71]). Ten tekste yra aiškiai pasakyta: „Teliavelik kalvis". Aprašytas ir „kalvio" darbas: jis sukaustė saulę ir ją pakabino ant dangaus. Todėl A. Brückneris „Teliavelį" vadina „kalviu". Tai dangaus dievas.[72]).

„Diveriksą" („Diviriks") W. Mannhardtas bandė aiškinti „Dieva rikis" arba „Dievų rikis". Tai dievų kunigaikšis, vyriausias dievas arba dievas tėvas (Mh 54). Taip pat aiškino ir A. Mierzyńskis (MZr I 142). A. Brückneris, rodos, davė įtikimesnį aiškinimą, kad Diveriksas galįs reiškti „Dievo rykštę",[73]) t. y. laumės juostą, kuri ir dabar kartais vaivorykšte vadinama. „Miendieina" arba „Mindeina" yra lengvai susekama medžių dievybė Medeinė, apie kurią dar vėliau kalbėsime.[74])

Malalos kompiliatoriaus minima Žvoruna (Ževoruna) buvo bandyta identifikuoti su Žvėrine, vakarine žvaigžde, nes, jai pasirodžius, vilkai iš miškų išeiną.[75]) Neaiškus yra tik Zuikių dievas. Ir W. Mannhardtas ir A. Mierzyńskis laikė jį atskira dievybe[76]). Bet, pasak A. Brücknerio, tai greičiau tik esąs pažyminys Medeinei[77]).

Nežiūrint kai kurių dirbtinių interpretacijų ir abejotinų aiškinimų, iš viso to, kas čia sakyta, galime, rodos, išvesti, kad cituotieji rusiškieji teks-

---

70) Mh 53 p., MZr I 141 p.

71) W. Mannhardto rinkinyje yra įdėta viena tokia daina. (Mh 67). *K. Korsakas Radžvilas*, Latvių liaudies dainos, 1938, 69—76 p. mini nemaža latvių dainų apie saulę, kurių yra per 2000. Plg. *W. Mannhardt*, Die lettischen Sonnenmythen, Zeitschrift f. Ethnologie, VII (1875), 73—104, 209—244, 281—330 (VII. Der Himmelsschmied). *E. Wolter*, Mythologische Skizzen, Archiv f. slav. Philog. IX, 640—641 p.

72) *A. Brückner*, Dzieje kultury polskiej, I (1931) 413 p. *A. Brückner*, Slaven u. Litauer o. c. 526 p.

73) *A. Brückner*, Dzieje kultury polskiej, I, 413 p.

74) *A. Brückner*, Beiträge zur lit. Mythologie, Archiv f. slav. Philol. IX, 9 p.; Mh 55 p.; MZr I 139—140 p., 144 p.

75) *E. Wolter*, Mytholg. Skizzen, Archiv f. slav. Phil. IX 638—9 p. *H. Usener*, Götternamen, 1929, 105—106 p.; MZr I 144, Mh 65 p. Plg. *E. Volter*, Zapadnorusskoe svidietel'stvo o litovskich bogach, Zapiski Imperatorskoj Akademij nauk, t. 53 (priloženije: Litovskij Katichizis N. Daukši), 1886, 177 p.

76) Mh 55 p., MZr I 143 p.; *A. Brückner*, Beiträge zur lit. Mythologie o. c. 3 p.

77) *A. Bückner*, Dzieje kultury polskiej, I, 413 j.

tai rodo, jog lietuviai (aukštaičiai) turėjo atskiras dangaus kūnų (saulės, žvaigždžių) ir jų reiškinių (perkūno, vaivorykštės) dievybes. Jie garbino medžius ir turėjo miško dievybes. Kai kurios tos dievybės (Žvėrinė, Medeinė) yra pavadintos nuo pačios gamtos objekto ryškiai neatskirtais būdvardžiais. Ir kiti vardai rodo, kad lietuviai, sudvasindami įvairius gamtos daiktus ir reiškinius, nedavė toms dievybėms vardų, visiškai ryšio neturinčių su tais daiktais; bet priešingai, juos dar vargu antropomorfiškai suasmenindami, vadindavo iš to daikto išvestu vardu.

Kaip Volynijos kronisto žinios ir Malalos kompiliatoriaus prierašas liečia labiau rytinę Lietuvos dalį, taip Vytauto laikų misijonieriaus Jeronimo Pragiečio įdomus pranešimas per Bazelio susirinkimą (1431 m.) perduotas žinomam ano meto humanistui Enėjui Silvijui Piccolomini, kalba labiau apie Žemaičius. Apie Jeronimo Pragiečio gyvenimą žinias mums yra lietuviškai patiekusi M. Andziulytė-Ruginienė[78]). Autorė išveda, kad jis galėjo Žemaičiuose skelbti naująją tikybą 1401-4 m. laikotarpyje[79]).

Surašęs viską taip, kaip Jeronimas pasakojo, Enėjus Silvijus įdėjo tą aprašymą į istoriškai — geografinį veikalą „Europa". Kadangi Jeronimas yra pirmasis, kuris pats betarpiškai matė žemaičių liaudies kultus, nors pats apie juos nerašė, tai jo žinioms, paprastai, teikiama daug reikšmės. Įdomu pažymėti, kad ir Daukantas savo „Būde", be kitų šaltinių, i š t i s a i lietuviškai išvertė E. S. Piccolomini, tesingiau Jeronimo Pragiečio ištrauką apie žemaičių pagonybę.[79]) Čia dar vienas pavyzdys, kad šis mūsų istorikas pažino savo laiko Lietuvos istorijos šaltinius ir jais nemaža, ypač „Būde", rėmėsi.

Jeronimas Pragietis yra pirmasis šaltinis, (jei dar atmesti „Andaj" ir „Nonadiej" interpretavimą Angiadievių), kuris pasakoja apie Žemaičiuose paplitusį gyvačių, teisingiau ž a l č i ų kultą. Jis pasakoja[80]), kad pirmoji lietuvių giminė, pas kurią jis buvo atvykęs, *garbinusi gyvates* (žalčius). *Kiekvienų namų šeimininkas laikęs žaltį gryčios kerčioje ant šieno, kame*

---

78) *Marija Andziulytė - Ruginienė*, Žemaičių christianizacijos pradžia, 1937, 22—32 p.

79) *M. Andziultė - Ruginienė*, Žem. christ. o. c. 31 p.

79a) *S. Daukantas*, Būdas, 1935, 155—8 p.

80) *„Primi quos adii ex Lituanis s e r p e n t e s colebant; paterfamilias suum quisque in angulo domus serpentem habuit, cui cibum dedit ac sacrificium fecit in foeno jacenti... Post hoc gentem reperit, quae sacrum colebat i g n e m eumque perpetuum apellabat. Sacerdotes templi materiam ne deficeret ministrabant. Hos super vita aegrotantum amici consultebant; illi noctu ad ignem accedebant, mane vero consulentibus responsa dantes umbram aegroti apud ignem sacrum se vidisse aiebant, quae, cum se calefaceret, signa vel mortis vel vitae ostentasset; victurum aegrotum facies ostensa igni, contra si dorsum ostentasset, moriturum portendit;... aliam gentem reperit, quae s o l e m colebat et m a l l e u m ferreum rarae magnitudinis singulari cultu venerabatur... Postremo alios populos adiit, qui s y l v a s demonibus sonsecratas venerabantur et inter alias unam cultu digniorem putavere..."* SrPr IV 237 p. = Mh 135—6 = *A. Janulaitis*, Enėjas Silvius Piccolomini bei Jeronimas Pragiškis, 1928, 59—61 p. = *M. Andziulytė - Ruginienė*, Žemaičių christian. pradžia, 1937, 104—105 p. (su varijantais). IB 81. Kadangi šis įdomus tekstas yra lengvai prieinamas, tai čia išcitavome ilgoko aprašymo tik kelis svarbiausius sakinius.

jam būdavo dedama maisto ir aukų.[81]) Toliau, pasakojama apie kitą sritį, *kaip žmonės garbinę ugnį, ją vadindami amžina. Šventyklos dvasiškiai ją saugoję, kad neužgestų. Sergančiųjų giminės jų klausdavę patarimo. Naktį atėję prie ugnies, rytmetį atsakydavo giminėms, jog matę sergančiojo šešėlį* (dvasią!). *Į ugnį nukreiptas veidas reiškęs išgijimą, nuo jos nusuktas — mirtį.* Toliau bekeliaudamas, Jeronimas užėjo gyventojus, *kurie garbino saulę ir tam tikru kultu garbino reto didumo geležinį kūjį. Dvasininkai jam paaiškinę, kad daug mėnesių saulės nebuvę matyti, nes ją galingas karalius buvęs uždaręs tvirtovės bokšte. Tada Zodiako ženklai padėję saulei, su dideliu kūju jie sugriovę bokštą ir saulę grąžinę žmonėms. Todėl tas įrankis, kurio pagalba ji išėjo į šviesą, užsitarnaująs tos pagarbos. Jeronimas dar surado gyventojų, kurie garbinę dvasioms skirtus miškus. Juo aukštesni medžiai, juo didesnėje pagarboje būdavę laikomi. Miško viduryje augęs ąžuolas buvusi galingojo dievo buveinė.*

Žinoma, kaip misijonierius Jeronimas, jo paties pasakojimu, viešai užmušė ir sudegino garbinamuosius žalčius, išgriovė ugnies aukurus, kirto garbinamuosius miškus.

Kai vienas miškas buvo iškirstas ir tas jo viduryje augęs senasis ąžuolas įveiktas, Jeronimas norėjo iškirsti ir kitus šventuosius miškus. Tada nuvykę didelis būrys verkšlenančių moterų pas Vytautą ir skundęsi, kad tas naujosios religijos skelbėjas norįs jų dievams atimti bustinę, iš kur jie gaudavo lietų ir gerą orą. Dabar žmonės nebežino, kur ieškoti dievo, kuriam nebebus buveinės. Vytautui buvo pareikšta, kad žmonės greičiau išeisią iš savo tėvynės, apleisią namus, negu išsižadėsią savo senosios tikybos. Didysis kunigaikštis buvo prašomas sustabdyti tolimesnį miškų kirtimą. Sujaudintas Vytautas, kaip E. S. Piccolomini pasakoja, liepęs Jeronimui iš to krašto pasitraukti.

Charakteringas yra šitas šaltinis tuo, kad jame yra jau minima atskirų sričių kultų diferencijacija. Jeronimas Pragietis perėjo keturias sritis ir išskaičiuoja keturių rūšių kultus, t. y. gyvačių — žalčių, ugnies, kūjo — saulės ir medžių kultą. Visa tai, ką Jernimas pasakoja apie žalčius, ugnį ir medžius, pilnai pasitvirtina vėlesniuose šaltiniuose. Iki šiol minėtiems ir cituotiems šaltiniams Pragiečio žinios nesipriešina. Ji juos papildo. Tiktai tas egzotiškas kūjo kulto aprašymas su visa ta legenda apie uždarytą saulę, yra daugiau niekur lietuvių mitologijos šaltiniuose nebesutinkamas. Ruginienė pastebi, kad Jeronimo pasakojimas apie tą kūjo kultą yra visos jo reliacijos problematiškiausia vieta. Latvių dangaus kūnų dainos ir Malalos kompiliatoriaus Kalvelis rodo tos pat rūšies kultą, nors jis savo kilme ir nebuvo lietuviškos pradžios.

Jeronimo Pragiečio pranešimas yra, galima sakyti, paskutinis autentiškos Lietuvos tikybinių papročių aprašymas.

---

[81]) Šitokie žalčiai, apie kuriuos dar kalbėsime, buvo pagarboje laikomi, nes juose turėjusios būti „namų dvasios".

Biblijografija

APOLOGETIKA IR DOGMATINĖ TEOLOGIJA

Everhard W., Bauschäden in Hause Gottes (Die irdischen Gebrechen der Kirche), Wiesbaden ²1937, 160 in 8⁰, 3, 75 M.

Knygos antraštė gali iš pradžių ką ir suklaidinti: pakišama mintis, kad čia turima prieš akis Bažnyčios vidaus gyvenime pasitaikiusių negerybių katalogas. Iš tiesų autorius stengiasi tas tariamas negerybes apologetiškai paaiškinti. Nors veikalas parašytas mažne vien populiariškai, bet ir teologui jis gali daug naudos duoti.

Fahey J. H., Doctrina sancti Hieronymi de gratiae divinae necessitate, Mundelein 1937, 83 in 8⁰.

Kas iki šiol apie šv. Jeronymo mokslą de gratiae necessitate buvo išbarstytai įvairiose knygose pasakyta, autorius norėjo sutraukti į vieną vietą ir tuo pačiu palengvinti pažinti šv. Jeronymo mokslą apie Dievo malonės reikalingumą. Veikaliukas vykęs.

Feuerer G., Unsere Kirche im Kommen, Freiburg i. Br. 1937, 228 in 8⁰, 3,60 M.

Autorius kalba apie Bažnyčią daugiau dogmatiniu atžvilgiu. Veikalas pasižymi gilumu ir stipria spekuliacija. Drąsiai galima sakyti, kad jis vienas iš geriausių šios rūšies veikalų. Juo labai gražiai gali pasinaudoti ne tik teologas, bet ir vokiškai skaitąs inteligentas pasaulininkas.

Graber R., Christus in seinen heiligen Sakramenten, München 1937, 182 in 8⁰ min., 3,20 M.

Veikalas parašytas dogmatiškai, bet drauge ir gyvai, praktiškai, pasakytumėm, moderniškai. Ypač gražiai parašyta apie Šv. Eucharistijos sakramentą. Tinka ne tik teologui, bet ir inteligentui pasaulininkui.

Haberstroh L., Der Ritus der Brechung und Mischung nach dem Missale Romanum, Mödling bei Wien 1937, XII + 84 in 8⁰.

Autoriaus tikslas atpasakoti Šv. Ostijos laužymo ir maišymo su Konsekruotu Vynu per mišias istoriją, prasmę ir tikslą. Veikalėlyje įdėta įdomių dalykų, ypač kalbant apie Šv. Ostijos laužymo tikslą ir apie Šv. Ostijos dalelės maišymą su Konsekruotu Vynu.

Lattanzi H., Il primato universale di Christo secondo le S. Scritture, Roma 1937, VIII + 146 in 8⁰.

Autorius nurodo tą santykį, kuris yra tarp įsikūnijusio Logoso ir sankūros. Darbo pamatan deda, svarbiausia, S. ir N. Įst. tekstus. Autoriaus manymu, žmonių atpirkimas nėra vienintelis Logoso įsikūnijimo tikslas. Tuo

reikalu, palyginti, plačiai autorius operuoja šv. Povilo tekstais (pvz., Ef. 1, 1-14; Kol. 1, 14-20).

Moham J., De nominibus Christi doctrinam divi Augustini christologicam et soteriologicam exponentibus, Mundelein 1936, 73 in 8⁰ min.

Tai doktoranto darbas — disertacija. Darbas vertingas tuo, kad padeda geriau pažinti šv. Augustino christologijos mokslą.

Sertillanges A., Das Wunder der Kirche, Paderborn 1937, 234 in 8⁰ min., 3,60 M.

Autorius gyvai ir plačiai atpasakoja Bažnyčios įsteigimą, Jos vystymąsi, prasiplatinimą, kovas ir t. t. Knyga parašyta populiariškai.

Söhngen G., Symbol und Wirklichkeit in Kultmysterium, Bonn 1937, 101 in 8⁰, 3,20 M.

Söhngen G., Der Wesenaufbau des Mysteriums, Bonn 1938, 103 in 8⁰, 3,30 M.

Rademacher A., Die innere Einheit des Glaubens (Ein theologisches Prolegomenon zur Frage der Kirchenunion), Bonn 1937, 185 in 8⁰, 5,20 M.

Šiame veikale autorius analizuoja tikėjimo sąvoką. Tai daro tuo būdu, kaip šis klausimas keliamas traktate apie tikėjimą. Pradžioje paminėjęs įvairias tikėjimo sąvokas, supratimus, autorius tikėjimą vadina: religinė sielos būsena (zunächst eine reliöse Seelenhaltung), dieviška sielos gelme (göttlicher Seelengrund) gyvybiškos sielos soviu (vitale Seelenbehaltung), fides cariate formata. Toliau, autorius kalba apie dogmas ir t. t. „Dogma würde sinnlos, wenn es aufhörte, die Bekleidung eines lebendingen Körpers zu sein" (59 p.).

Rademacher A., Die Wiedervereinigung der christlichen Kirchen, Bonn 1937, VI + 149 in 8⁰, 3,80 M.

Balsų sujungti ar suvienyti krikščioniškąsias Bažnyčias girdėti iš katalikų ir iš nekatalikų tarpo. Autorius taip pat kelia panašų klausimą. Svarbus yra paskutinysis skirsnis, kuriame autorius dėsto, ką, jo manymu, katalikai turi daryti, kad būtų išgrįstas kelias Bažnyčioms suvienyti.

Vogels H., Textus antinicaeni ad Primatum Romanum spectantes², Bonn 1937, VI + 39 in 8⁰, 1,60 M.

Naujasis leidimas pataisytas ir papildytas. Pvz., įdėta daugiau Šv. Rašto N. Įstatymo tekstų.

Dr. Pr. Venckus

MORALINĖ TEOLOGIJA

I. de la Briere et P. M. Colbach, La patrie et la paix (Textes pontificaux traduits et comentés), Paris 1938, 25 fr.

Autorius atliko labai gražų darbą, vykusiai sujungdamas į krūvą ir aprūpindamas reikalingais komentarais oficijalinius pastarųjų popiežių do-

kumentus taikos ir su ja susijusiais klausimais. Kiekvienas, kuris domisi valstybės, tėvynės, tautos, taikos, karo, tautų sąjungos problemomis, ras šiame rinkinyje labai daug brangios medžiagos ir išganingų direktyvų. Ryškiai iškyla Benedikto XV ir Pijaus XI labai svarbus vaidmuo taikos įgyvendinime.

Lumbresas P., De Iustitia, Rom 1938.

Autorius plačiai aiškina šv. Tomo 2, 2, q. 57—122. Apsčiai panaudota garsių tomistinės mokyklos atstovų veikalų. Veikalas patartinas kiekvienam, norinčiam giliau pažinti šv. Tomo mokslą apie teisingumą. Tik gaila, kad autorius nepasistengė aiškiai nušviesti tų ekonominių ir socijalinių aplinkybių, kurias šv. Tomas turėjo prieš akis, rašydamas apie teisingumą.

Lortal R., Morale sociale générale, Paris 1935.

Veikalas labai rimtas. Patartinas kiekvienam, kuris nori labiau pažinti socijalinę Bažnyčios moralę.

Mauriac, Ducatilon, Berdiaeff N. Marc A., Rougemont D., Daniel - Rops, Le Communisme et les Chretiens, Paris 1937, 15 fr.

Rimta studija apie komunizmo doktriną, taktiką, veiksmus ir nesutaikomumą su krikščionių mokslu. Veikalas vertas platesnio susidomėjimo. Tačiau ne su visais autorių teigimais apie privatinę nuosavybę galima sutikti. Atrodo, kad bent kai kurie autoriai išleido iš akių prigimtinį privatinės nuosavybės, kaipo institucijos, charakterį.

Schölling O., Die Verwaltung der hl. Sakramente nach pastoralen Gesichtspunkten, Freiburg 1936, 5, 80 M.

Tai naujas žinomo F. X. Mutz'o to paties vardo veikalo antrasis leidimas. Brangintinos veikalo savybės: tikslumas, aiškumas, trumpumas ir ypač mokėjimas sujungti teoriją su praktika. Dėl šių savo savybių veikalas pasidaro labai vertingas kiekvienam pastoralistui.

Stener G., Studien über theoretischen Grundlagen der Zinslehre bei Thomas v. Aqum, Stuttgart 1936, 128 in 8^0, 5, 80 M.

Autorius rimtai ir nuodugniai nagrinėja šv. Tomo pažiūras į procentų ėmimą. Jo nuomone, didysis teologas pateisinąs procentų ėmimą dinaminio, bet ne statinio ūkio sistemoje. Bet ši distinkcija vargu turi lemiamos reikšmės.

Pieper I., Traktat über die Klugheit, Leipzig 1937, 2,50 M.

Šioje studijoje autorius vykusiai supažindina visuomenę su šv. Tomo mintimis apie išmanymo dorybę, kuri, atrodo, yra gerokai pamiršta.

Rousselot, Quaestiones de conscientia, quas in facultate theologica cath. Parisiensi anno Dom. MCMXII explicabat (Eas praefatione instruxit I. Huby), Paris 1937, 15 fr.

Rimta studija apie sąžinę. Ypač įdomus skyrelis apie probabilizmą, kurį autorius stengiasi pagrįsti, be kitko, psichologiniais duomenimis.

Zamit N., Philosophia moralis thomistica: De Beatitudine, Roma 1934.

Tai rimta ir plati studija apie žmogaus galutinį tikslą. Laikomasi šv. Tomo 2, 2 tvarkos.

Zimmermann F., Die beiden Geschlechter in der Absicht Gottes. Wiesbaden 1936, 5,20 M.

Autorius bando krikščionybės šviesoje atskleisti, kiek galima, gilesnę lyčių metafiziką. Palaiminta vyro ir moters sąjunga esanti ne Kristaus ir Bažnyčios, bet pačių Šv. Trejybės asmenų atspindys: vyrui tenkąs Logoso, o moteriai — Šv. Dvasios vaidmuo. Apskritai, veikale yra paberta daug originalių ir drąsių minčių. Tik ne su visomis jomis galima sutikti.

Von Acken B., Rechtes Verstehen (Eine praktische Hilfe zum besseren Verständnis der Menschen und ihrer Handlungen), Kevelaer 1937.

Ilgametis dvasios vadas ir pastoralistas, panaudodamas modernios psichologijos ir pedagogikos duomenis, patiekia labai vertingų patarimų, kaip galima pažinti žmones ir įgyti jų pasitikėjimą.

Rašinys patartinas kiekvienam auklėtojui.

Weinzierl K., Die Restitutionslehre der Frühscholastik, München 1936.

Svarstomasis dalykas — pirmųjų scholastikų restitucijos mokslas. Autorius rūpestingai ir sąžiningai supažindina skaitytojus su anų laikų žymesnių kanonistų ir teologų pažiūromis į restituciją. Brangi šio veikalo savybė yra ta, kad autorius patiekia daug naujos, viešai dar nepaskelbtos medžiagos, tuo būdu užpildydamas nemažą apleistos moralinės teologijos istorijos spragą. Bet kadangi medžiaga nėra sistemingai sugrupuota, tai skaitytojui pasidaro gana sunku susidaryti sau aiškesnį vaizdą, kaip restitucijos mokslas augo ir kritalizavosi įvairiais amžiais.

Doc. Dr. St. Gruodis

PASTORALINĖ TEOLOGIJA

Boigelot R., L' Infirmière et sa mission dans le monde modern, Paris — Tournai 1937, 244.

Tai konferencijos, skaitytos slaugėms ir liečiančios jų profesiją apskritai, jos vertybės (paklusnumą gydytojui ir nuoširdumą ligoniams), moralines problemas, kurios įpareigoja slauges saugoti žmogiškąją gyvybę (sterilizacija, gimimų apribojimas, embrijoninio gyvenimo respektas, vaikų krikštas, mirštančiųjų aprūpinimas ir slaugė sąžinės konfliktų akivaizdoje), slaugės profesinis darbas, slaugių priedermės ir teisės (draugiškumo dvasia, profesinė diskrecija ir honorarai).

Knyga — labai geras vadovas ligonių kapelionams, besisielojantiems

slaugių paruošimu ligonių apaštalavimo darbe, ir net pačioms slaugėms, suprantančioms prancūziškai.

Boutet Y. (vert.), Le Pastorale de saint Grégoire le Grand, Paris 1938, XXIV+312.

Tai šv. Grigaliaus Didžiojo „Libri regulae pastoralis sive de cura pastorali" prancūziškas vertimas, veikalas yra labai vertingas. Nors parašytas VI amž., bet buvo aktualus visais laikais. Įvairūs bažnytiniai susirinkimai šį veikalą pakartotinai rekomenduodavo sielų vadovams. Kai kur net iki šiol, kaip matome, jis tebelaikomas svarbiu.

Rašinys turi tris pagrindinius skyrius: 1. sąlygos, reikalingos pastoracinėms pareigoms eiti, 2. koks turėtų būti tikrojo ganytojo gyvenimas ir 3. Dievo žodžio skelbimo taisyklės.

Bopp Linus, Zwischen Pastoraltheologie und Seelsorgewissenschaft, München 1938, 162.

Veikalas turi dvi dalis. Pirmojoje dalyje svarstomi pastoralinės teologijos sąvokos, subjekto, objekto, funkcijų, charakterio ir šaltinių klausimai, o antrojoje — sielovados pozicijos pasikeitimo apskritai, parapinių bendruomenių vadovavimo, šeimų vadovavimo, šaliaparapinės ir tarpparapinės sielovados ir parapijos narių tipologijos klausimai.

Nors ir ne visi paminėtieji dalykai sprendžiami vienodai giliai ir aktualiai, bet veikalas, apskritai, yra reikšmingas taip nauju pastoralinės teologijos ir sielovados mokslo santykių problemos pastatymu, taip originaliu jos ir ypač atskirų jos dalykų sprendimu, taip gausia literatūra, patiekiama prie kiekvieno skyrelio.

Autorius senas Freiburgo i. Br. universiteto pastoralinės teologijos profesorius ir žinomų to paties un-to profesorių pastoralistų A. Štolc'o ir Corn. Krieg'o mokinys, turi didelį kompetentingumą tokių opių klausimų sprendime ir vertas yra didelio pastoralistų dėmesio.

P. Hauser — K. Mund (red.), Elternsendung und Priesteraufgabe, Dusseldorf 1937, 152.

Šio sudėtinio veikalo turinys: auklėjamasis tėvų paskyrimas (prof. dr. P. Tischleder), krikščioniškoji šeima, kaipo gyvenimo ir auklėjimo bendruomenė (W. Ellbracht), naujas jaunimas, šeima ir Bažnyčia (W. Bertam), tėvų autoritetas ir brėstančių auklėjimas (prof. dr. J. Schröteler), tikėjimo dvasios auklėjimas ir maldos bei sakramentinio gyvenimo kūrimas (M. Schumacher — Köhl), skaistumo ugdymas (J. Schröteler), paruošimas moterystei ir šeimai (dr. K. Mund), jaunoji šeima (J. Gerads), tėvų ir pastoralistų bendradarbiavimas auklėjime (J. Brokamp), tėvų vadovavimo keliai (J. Brokamp), tėvų auklėjimo savaitės (J. Schröteler), pastoralistas ir tėvai kaimo parapijoje (M. Mauss), šeima ir Dievo tauta (P. Heuser), kata-

likiškosios šeimos religinio knygynėlio raštai (J. Antz) ir literatūra moterystės, šeimos ir auklėjimo klausimais.

Veikalas turi daugiau praktinės reikšmės. Dėl keliamųjų klausimų aktualumo ir gana vykusio jų svarstymo veikalas vertas dėmesio.

H l o u c h J., Problém odpadu od Církve, Olmouc 1937, 233 in 8^0.

Tai Olmouc'o (Moravijos sostinės) teologijos f-to pastoralinės teologijos dėstytojo disertacija. Joje svarstomi nuo Bažnyčios atkritimo supratimas, priežastys (intelektualinės, moralinės, socijalinės ir kt.) ir padariniai.

Kadangi nuo Bažnyčios atkritimo problema labai svarbi Čekoslovakijoje, tai veikalas daugiau reikšmės turi tam kraštui. Net pats autorius daugiausia dėmesio kreipia į vietines sąlygas. Tačiau, kiek šis veikalas paliečia nuo Bažnyčios atkritimo klausimus apskritai, gali būti įdomus ir kitiems kraštams.

K e r n f r a g e n Z e i t n a h e r S e e l s o r g e (Pastoral-Referate der Hildesheimer Diözesansynode 1937 nebst Protokkoll und Synodaldekreten), Hannover 1937, VII + 296 in 8^0.

Šiame leidinyje svarstomi šių dienų sielovadų keliai paprastame ir nepaprastame sielovados darbe. Pirmojoje dalyje nagrinėjami miestų ir didmiesčių sielovados, diasforos sielovados, moderniosios vyrų sielovados, pamaldų organizavimo, reguliaraus krikščionių mokymo (pamokslų) ir asmeninio pastoralisto ir tikinčiųjų sugyvenimo bei supratimo klausimai. Antrojoje dalyje — konkretus katal. akcijos darbas parapijoje, eucharistinis vyrų apaštalavimas ir eucharistinis sąjūdis, suaugusiųjų sąjungos ir darbo rateliai, rekolekcijos, religinis laikraštis (Kirchenblatt) ir katalikiškoji spauda, labdarybė, vaikas, šeima ir mokykla, ankstyboji komunija, dabartiniai katekizavimo klausimai, vaikų sielovada šalia mokyklos, tėvų mokymas ir motinų organizacija, katechetinis suaugusiųjų mokymas, augančio jaunimo sielovada, ekstraordinarinis religinis jaunimo formavimas, jaunimo organizacijos ir darbo (studijų) rateliai, „keliaujančios Bažnyčios" sielovada ir priešjungtuvinis jaunimo paruošimas.

Nors veikalas nėra sistematinis ir jame keliamieji klausimai kartais labai paviršutiniškai svarstomi, bet šių dienų pastoracijos pulsui pajusti jis gali būti labai reikšmingas.

L e s c a n n e Fr., La Psychologie ouvrière et le sens chrétien du travail, Paris 1938, 136 in 8^0.

Įžangoje (5—31 psl.) autorius kalba apie darbininko psichologiją. Pirmojoje dalyje svarsto materijalistinės darbo koncepcijos psichologinį nepakankamumą; pirmajame šios dalies skyriuje išdėsto dvi materijalizmo tezes, būtent, darbas, kaipo blogybė savyje, ir darbas turi pats savo nuosavų tikslą. Antrojoje dalyje kalbama apie krikščioniškosios darbo kon-

cepcijos psichologinį įnašą (l'apport); pirmajame šios dalies skyriuje išklojama krikščioniškoji darbo prasmė ir antrajame — Jocizmo badymas šią darbo koncepciją realizuoti.

Veikalas, kaip matome, originalus savo klausimo pastatymu. Sielovadai jis naudingas tuo, kad supažindina su darbininkų psichologija ir psichologinėmis darbininkų sielovados arba, apskritai, socijalinio darbo su darbininkais sąlygomis.

Th. Mathyssek — Ricard E., Memento de Pastorale (Apostolat individuel), Paris 1937, 306.

Tai prancūziškas prof. Dr. Th. Mathyssek'o veikalo „Leitfaden der Pastoral" (Limburg 1936, 233) vertimas. Įvade yra pastoralinės teologijos uždaviniai, šaltiniai, istorija ir literatūra, padalinimas ir bendrieji sielovados pagrindai bei bruožai. Trijuose skyriuose svarstomi: kunigo veikimas konfesijonale (bendros ir ypatingos nuodėmklausio priedermės), jo darbas su ligoniais (bendrai apie ligonių ir skirtingų ligonių rūšių sielovadą) ir pastoracinis kunigo vizitas (bendrieji principai ir įvairios parapijiečių kategorijos). Pabaigoje autorius gana plačiai (225—281 psl.) svarsto pastoracinius moterystės klausimus ir t. t.

Nors individualinės pastoracijos paskirstymu ir jos klausimų apimtimi veikalas yra kiek atsilikęs nuo šių dienų individualinės pastoracijos pasiektų rezultatų ir dėl to nėra rekomenduotinas norintiems pažinti šios rūšies klausimus visoje platumoje, bet penitentų ir ligonių sielovada besiinteresuojantiems gali daug padėti.

Meyer W. ir Meyer P. (red.), Lebendige Seelsorge, Freiburg i. Br. 1937, VIII + 368 in 8^0.

Tai savotiškas „Jahrbuch der heutigen Seelsorge", sudarytas iš eilės aktualių pastoracijos straipsnių (17), parašytų žinomų vokiečių pastoralistų T. Steinbüchel, A. Stonner, G. Söhngen, C. Gröber, A. Donders, L. Bopp, Chr. Schulte ir kt.

Veikale svarstomi šie klausimai: sielovada religiniu atžvilgiu (Meyer), mūsų laikų dvasinė situacija apskritai (grįžimas prie objektyvumo) (Wust), religinė laiko situacija (Steinbüchel), laikui pritaikyti tikėjimo pagrindimas (Kösters), teologinė sintezė ir sielovada (Grabmann), Šv. Raštas, kaipo naują krikščioniškąjį gyvenimą formuojąs elementas (Stonner), ir dogmatinis liaudies mokymas (Schmaus), liturginis pamaldų sugyvinimas (Söhngen), religinio meno vertė masių rechristianizacijoje (Gröber), pamokslai šiandieniniam žmogui (Donders), tautos sukrikščionimas ir Bažnyčios prisitaikymas prie tautos (Bopp), dvasinis religinis katal. akcijos veidas ir gyvas jos suvokimas (Meyer), pastoraciniai psichologiniai paskatinimai dabarties pastoralistui (Schulte), gyventojų pasiskirstymas krašte (Bevölkerungsgliederung) ir sielovada (Breinstein), katali-

kiška knyga ir literatūra, kaipo būtina gyvosios sielovados priemonė (Schröder), bolševizmas, kaipo didžiausias pasaulėžiūrinis ir etinis mūsų laikų pavojus (Algermissen), katalikiškasis atsinaujinimas prieš šimtą metų (Vokietijoje) ir jo reikšmė dabarčiai (Fels).

Norintiems susiorientuoti dabarties pastoracijos problematikoje, šis sudėtinis veikalas labai daug padės. Ypač reikšmingi yra Wust'o, Grabmann'o, G. Söhugen'o ir L. Bopp'o straipsniai.

Vyr. asist. Lic. Th. St. Yla

BAŽNYTINĖS TEISĖS

Berutti Chr., Institutiones iuris canonici, VI: De delictis et poenis, Taurini - Romae 1938, 258 in 8⁰, 18 lir.

Nieko ypatingo ir praleista trečioji kodekso I. C. kn. dalis — nepilnas veikalas.

Blat A., Ius concordatarium postbellicum conlatum cum Codice Iuris Canonici, Romae 1938, 160 in 8⁰, 14 lir.

Turinys: I. Trumpas konkordatų įvadas, II. Bendras konspektas konkordatų, sueitų nuo 1918 m., ir III. Kodekso I. C. kanonų palyginimas su konkordatų straipsniais.

Rašinys vidutiniškos vertės.

Contea Coronata M., Compendium iuris canonici, II: De rebus, De processibus, De delictis et poennis, Taurini 1938, 629 in 8⁰, 35 lir.

Menkos vertės.

Haring I., Der kirchliche Eheprozess (nach die Instruction der Sakramentenkongregation vom 15. Aug. 1936 umgearbeitete Auflage), Graz 1938, 166 in 8⁰, 7,80 M.

Hagen A., Die kirchliche Mitgliedschaft, Rottenburg 1938, 129 in 8⁰, 3,50 M.

Autorius dėsto: 1) įstojimą į Bažnyčią, 2) kėsinimąsi išstoti iš Bažnyčios, 3) ekskomuniką, 4) susitaikymą su Bažnyčia ir 5) atvirtimą.

Parašyta gerai.

Heck P., De Eheverteidiger im kanonischen Eheprozess (Eine rechtsgeschichtliche und rechtsdogmatische Studie) Bonn 1937, 120 in 8⁰, 4,50 M.

Pirmojoje dalyje dėstoma moterystės ryšio gynėjo istorija, o antrojoje — jo priedermės ir teisės.

Rašinys gerai parašytas ir rekomenduotinas moterystės ryšio gynėjams.

Mulcahy G., De matrimonio iuxta concordata vigentia (doktorato disertacija), Roma 1937, 90 in 8⁰.

Specijali studija, bet žinantiems konkordatus naudos nedaug.

Savaré Th. M., De errore communi circa assistentiam ad matrimonium, Romae 1937, 68 in 8⁰.

Autorius nagrinėja labai aktualią temą. Dalykas yra tas, kad prieš Kodeksą I. C. visi kanonistai tvirtino, jog Bažnyčia papildanti paprastojo tuokėjo galią tuokti, bendrai klystant ar pozityviai ir apytikriai abejojant. Po Kodekso I C. vieni kanonistai čia tyli, o kiti po senovei kalba. Mano galva, po Kodekso I. C. nebegalima tvirtinti, kad Bažnyčia kalbamuoju atveju papildanti tuokėjo galią. Svarbiausias pamatas yra tas, kad, bendrai klystant ar pozityviai ir apytikriai abejojant, Bažnyčia tepapildo jurisdikciją. O galia tuokti nėra jurisdikcijos veiksmas — tuokėjas tėra autorizuotas liudytojas. Plačiau žr. P. Malakauskis, Moterystės teisės², Kaunas 1932, nr. 422 ir 429.

Poletti V., La natura giuridica dei concordati postbellici nella dottrina canonica e net diritto publico internazionale, Roma 1938, 146 in 8⁰, 15 lir.

Portmann H., Wesen und Unauflöslichkeit der Ehe in der kirchlichen Wissenschaft und Gesetzbung des 11 und 12 Jahrhunderts, Emsdetten 1938, 189 in 8⁰.

Doktorato disertacija.

Roberti F., De delictis et poenis, I 2: De poenis in genere, De censuris in genere et in specie, Romae 1938.

Sistemingai ir plačiai parašyta.

Vitale S. M., De iure accusandi matrimonium, Romae 1937, 112 in 8⁰.

Plati specijali studija.

Fr. Wernz - Vidal P., Ius canonicum ad Codicis normam exactum, I: Normae generales, Romae 1938, 487 in 8⁰, 35 lir.

Tai jau visas vieno iš didžiausių prieškodeksinių kanonistų Fr. Wernz'o „Ius decretalium" P. Vidalio su Kodeksu I. C. sutaikytas veikalas: pirmiau išleisti II—VII tomai. Veikalas įgytinas visiems kanonistams specijalistams.

Nuostabi viena smulkmena: P. Vidal, kai tik pabaigė visą šį darbą, mirė — lyg Dievo skirtas buvo šiam naudingam darbui padirbti, pabaigti.

Dr. P. Malakauskis

LATVIJAS BIBLIOTĒKA VALSTS

Turinys — Summarium

Nr. 1

H. Klovas Juridinio asmens sąvoka
Notio personae iuridicae ..... 3—21

Ign. Končius Žemaičių padangės kryžių ir koplytėlių statistika
Statistica crucium et cappellarum in Samogitia ..... 22—47

Dr. P. Malakauskis Dvasiškiai
Clerici ..... 48—57

Dr. Pr. Venckus Dievo apvaizda ir nuodėmė
Providentia divina et peccatum ..... 58—64

BIBLIJOGRAFIJA

1. Šv. Raštas, S. Įstatymas (Lic. P. Kučinskas) ..... 65—68
2. Šv. Raštas, N. Įstatymas (Lic. P. Kučinskas) ..... 68—71
3. Apologetika ir dogmatinė teologija (Dr. Pr. Venckus) ..... 72—75
4. Moralinė ir pastoralinė teologija (Dr. St. Gruodis) ..... 75—77
5. Bažnytinės teisės (Dr. P. Malakauskis) ..... 77—79
6. Redakcijai atsiųstos knygos ..... 79—

KRONIKA

A. a. prel. Al. Dambrauskas - Jakštas ..... 80—83

Nr. 2

Dr. P. Malakauskis Bažnytinės pareigos
Officia ecclesiastica ..... 87—132

St. Yla Tautos pastoracijos klausimas
De actione pastorali in natione ..... 133—140

Doc. Dr. Z. Ivinskis Medžių kultas senovės lietuvių religijoje
Cultus arborum in antiqua religione lituanorum ..... 141—176

BIBLIJOGRAFIJA

1. Apologetika ir dogmatinė teologija (Dr. Pr. Venckus) ..... 177—178
2. Moralinė teologija (Dr. St. Gruodis) ..... 178—180
3. Pastoralinė teologija (St. Yla) ..... 180—184
4. Bažnytinės teisės (Dr. P. Malakauskis) ..... 184—185

Redaguoja ord. prof. Dr. P. Malakauskis

LATVIJAS VALSTS BIBLIOTEKA

II. ŽURNALAI

1. *„Soter“* (religijos mokslų žurnalas)

1924 m. — 1 lit.
1925 „ — 1 „
1926 „ — 1 „
1927 „ — 1 „
1928 „ — 1 „
1929 „ — 1 „
1930 „ — 1 „
1(1931) „ — 1 „
2(1931) „ — 1 „
1(1932) „ — 1 „
2(1932) „ — 1 „
1(1933) „ — 1 „
2(1933) „ — 1 „
1(1934) „ — 1 lit.
2(1934) „ — 1 „
1(1935) „ — 1 „
2(1935) „ — 1 „
1(1936) „ — 1 „
2(1936) „ — 1 „
1(1937) „ — 1 „
2(1937) „ — 1 „
1(1938) „ — 2 „
2(1938) „ — 2

2. *„Logos“* (filosofijos žurnalas)

1922 m. — 1 lit.
1923 „ — 1 „
1924 „ — 1 „
1925 „ — 1 „
1926 „ — 1 „
1927 „ — 1 „
1928 „ — 1 „
1929 „ — 1 „
1930 „ — 1 „
1931 „ — 1 „
1932 „ — 1 „
1933 „ — 1 „
1(1934) m. — 1 lit.
2(1934) „ — 1 „
1(1935) „ — 1 „
2(1935) „ — 1 „
1(1936) „ — 2 „
2(1936) „ — 1 „
1(1937) „ — 1 „
2(1937) „ — 1 „
1938 „ — 4 „

3. *„Athenaeum“* (kalbos, literatūros ir istorijos žurnalas)

1(1930) m. — 1 lit.
2(1930) „ — 1 „
1(1931) „ — 1 „
2(1931) „ — 1 „
1932 „ — 1 „
1933 „ — 2 „
1934 „ — 2 „
1935 „ — 2 „
1(1936) m. — 1 lit.
2(1936) „ — 1 „
1937 „ — 3 „
1(1938) „ — 3 „
2(1938) „ — 2 „

Visų Teol.-Filosofijos Fakulteto leidinių komisijonierius yra Šv. Kazimiero Draugijos Centrinis Knygynas Kaune.